

Canllawiau Uwch 2

Y Ganolfan
Dysgu Cymraeg
Genedlaethol —
National Centre
for Learning Welsh

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Dysgu
Learn

Cwrs Uwch 2 – Canllaw i'r Tiwtor

Croeso i'r Cwrs Uwch cenedlaethol – Cwrs Uwch 2, sef yr ail o dair cyfrol ar lefel Uwch. Ceir 25 o unedau a dylai dosbarthiadau sy'n cwrdd am ddwy awr yr wythnos anelu at gwblhau hanner cyntaf y gyfrol o fewn un flwyddyn academaidd a dylai dosbarthiadau dwys anelu at orffen o leiaf Uwch 2, yn dibynnu ar ddwyyster y dosbarth. Hon yw'r lefel gyntaf lle na chyflwynir fersiynau gwahanol ar gyfer y de a'r gogledd.

Cyflwynir thema benodol ym mhob uned trwy gyfrwng darnau darllen, gwrando, gwylio a chyfleoedd sgwrsio. Ceir sylw i waith gramadegol ym mhob uned hefyd.

Yn ogystal â'r unedau yn y gyfrol hon, anfonir pum gwers gyfoes at diwtoriaid yn ystod y flwyddyn – bydd y rhain yn amrywio o flwyddyn i flwyddyn.

Egwyddorion Cyffredinol

Ceir llawer o gynnwys yn yr unedau ond ni ellir gorbwysleisio neilltuo digon o amser ar gyfer sgwrsio a thrafod. Ni ddylid gwneud yr holl gynnwys thematig ar ffurf darllen, gwylio a gwrando ar draul gwaith llafar, os nad oes amser i gyflawni popeth. Mewn Cwrs Uwch, mae'n bosib iawn y bydd tiwtoriaid eisiau cyflwyno elfennau ychwanegol i'r gwersi ac felly nid oes angen cyflawni pob un cam ym mhob uned.

Y Safle Rhyngweithiol

Ceir nifer fawr o adnoddau i gyd-fynd â phob uned ar y Safle Rhyngweithiol – **www.dysgucymraeg.cymru**. Mae hyn yn cynnwys llawer o'r deunyddiau sain a fideo i'r dysgwyr a'r tiwtor, ynghyd ag ymarferion ychwanegol i'r dysgwyr eu hunain.

Elfennau gwahanol yn y cwrs:

Geirfa

Mae dysgu geirfa'n gwbl allweddol i fanteisio'n llawn ar y cwrs hwn. Daw geirfa pob uned ar ddechrau'r uned. Dylid annog y dysgwyr i ymgyswrtu â'r eirfa cyn dod i'r dosbarth er mwyn gallu deall y darnau darllen, gwrando a gwylio yn well. Gellir gweld a chlywed y geiriau ar-lein a gwneud ymarferion.

Yn ddiau, bydd y dysgwyr eu hunain yn gofyn am eirfa sy ddim yn y cwrs. Ceir lle iddynt nodi'r geiriau hyn yn eu llyfrau ond argymhellir hefyd fod tiwtoriaid yn creu cardiau fflach er mwyn ymarfer y geiriau hyn.

Rhennir yr eirfa'n enwau gwrywaidd, enwau benywaidd, berfenwau, ansoddeiriau ac eraill. Ceir allwedd i'r dysgwyr yn y ddwy uned gyntaf.

Awgrymir profi geirfa yn gyson. Gellir gwneud hyn mewn nifer o ffyrdd, e.e. prawf confensiynol, kahoot, chwilair, quizlet, Bingo. Dull arall yw gofyn iddyn nhw ysgrifennu 3 colofn ar ddarn o bapur:

Dw i'n gwybod y gair Dw i'n meddwl fy mod i'n gwybod y gair Dw i ddim yn cofio

Gallant drafod eu colofnau gyda phartner cyn mynd dros y geiriau fel dosbarth cyfan.

Un dull arall yw gofyn iddyn nhw ysgrifennu 4 colofn ar ddarn o bapur:

Dw i'n gweld <i>tomen ysbwriel</i>	Dw i'n clywed <i>ceir</i>	Dw i'n teimlo <i>gorboblogi</i>	Dw i' arogli <i>bara ffres</i>
---------------------------------------	------------------------------	------------------------------------	-----------------------------------

Galwch eiriau gan ofyn iddyn nhw roi'r gair yn y golofn briodol, sef y ffordd maen nhw'n ystyried y gair hwn. Nodir ambell i air uchod fel enghraifft. Eto, bydd trafodaeth dosbarth yn ddiddorol.

Wrth droi at y themâu mewn rhai o'r unedau, ceir gweithgaredd o'r enw Storom eirfa. Gofynnir i barau restru o leiaf X o eiriau yn seiliedig ar y thema. Gellid defnyddio'r sesiwn hon i wneud gwaith ymestynnol lle bo'n briodol, e.e. os bydd pâr yn cynnig enw, gellid gofyn am yr ansoddair, gellid cynnig cyfleoliadau diddorol, neu unrhyw ddefnydd o'r gair mewn cyd-destun arall.

Gwaith gramadeg/iaith

Mae'r ymarferion yn amrywio'n fawr o uned i uned. Ceir adran Help Llaw ym mhob uned. Wrth weithio trwy'r awgrymiadau yn y Canllawiau, byddant gan amlaf yn arwain at ddarllen dros yr Help Llaw i grynhoi yn hytrach na dechrau gyda'r Help Llaw ym mhob gwrs. Ceir un gweithgaredd i adolygu'r patrwm dan sylw yn yr uned ar ddechrau'r uned nesaf.

Darnau Darllen

Ceisir cadw'r darnau at 300 o eiriau. Ceir ymarferion amrywiol i gyd-fynd â'r darnau ond ceisir osgoi cwestiynau darllen a deall confensiynol – daw'r rhain yn y gwaith cartref. Gellid hefyd amrywio'r modd y defnyddir y darnau darllen eu hun:

- Yn aml iawn, dyw dysgwyr ddim yn hoffi darllen yn uchel heb gael y cyfle i baratoi yn gyntaf. Gellid gofyn i'r dysgwyr ddarllen yn dawel fesul paragraff. Ar ôl pob paragraff bydd y tiwtor yn darllen y darn yn uchel ac yn ateb cwestiynau. Ar y diwedd, gall parau ymarfer darllen yn uchel, os bydd angen.
- Y tiwtor i ddarllen y darn cyfan yn uchel yn gyntaf, gyda'r dysgwyr yn marcio unrhyw beth nad ydyn nhw'n ei ddeall a'r tiwtor yn ateb cwestiynau ar y diwedd. Wedyn, gall parau ymarfer darllen yn uchel, os bydd angen.
- Parau neu'r dosbarth cyfan i ddarllen yn uchel – gellid gofyn i'r dysgwyr baratoi ar gyfer y cam hwn ymlaen llaw trwy ddarllen y darn cyn dod i'r dosbarth.

Gellir hefyd ddefnyddio rhai o'r gweithgareddau cyffredinol isod gyda unrhyw ddarn darllen:

- a) Rhagweld y cynnwys o'r teitl – gall hyn godi chwilfrydedd yn y darn.
- b) Crynhoi. Mae hyn yn baratoad da ar gyfer prawf llafar Defnyddio'r Gymraeg Uwch lle mae angen tynnu sylw at y prif bwyntiau mewn erthygl. Gall hyn brofi gwir ddealltwriaeth.
- c) Ad-drefnu paragraffau i greu testun (neu ddeialog) cydlynus.
- ch) Cymryd un frawddeg o'r darn, gan gymysgu'r geiriau a gofyn i barau ei rhoi yn y drefn gywir. Yn dibynnu ar y frawddeg, gellid disodli un neu fwy o'r elfennau.

Mae'r rhan fwyaf o'r ymarferion sy'n dilyn y Darnau Darllen yn dilyn pwyntiau ieithyddol neu yn sbarduno sgwrs. Mae'n bosib y byddwch am drafod rhywbeth diddorol sy'n codi yn y darn ei hun o bryd i'w gilydd.

Darnau Gwrando a Gwyllo

Cynigir syniadau gwahanol ar gyfer yr holl ddarnau gwrando a gwyllo. Defnyddir nifer o ddarnau dilys o Radio Cymru a rhaglenni S4C felly rhaid ceisio rhoi hyder i'r dysgwyr fodloni ar ddeall y prif bwyntiau. Ceir canllawiau unigol ar gyfer pob uned, ond ceir isod rai syniadau y gellir eu defnyddio gyda phob darn gwrando/gwyllo:

- Dylid chwarae'r darn fwy nag unwaith.
- Chwarae'r darn unwaith heb unrhyw dasg benodol. Gellid wedyn ofyn i bawb sôn un peth a ddeallwyd. Gall hyn fod yn ffordd o feithrin hyder.
- Rhoi teitl y darn i'r dosbarth a gofyn iddynt ragweld y cynnwys neu ragweld geirfa fydd yn codi – mae hyn yn codi chwilfrydedd.
- Yn dibynnu ar ardal y dosbarth, efallai y bydd yn ddefnyddiol tynnu sylw at nodweddion ieithyddol na chyfeirir atynt yn y canllawiau. Gellir hefyd ofyn i bobl adnabod seiniau neu eiriau unigol.

Arfer da yw rhoi sylw i ffynhonnell y darn ac annog y dysgwyr i wyllo neu wrando ar raglenni tebyg cyfredol.

Siarad

Mae Gwaith Llafar Cychwynnol yn bwysig iawn ar ddechrau pob uned. Oni cheir Gwaith Llafar penodol yn yr uned, argymhellir defnyddio'r isod bob yn ail:

Cymryd un o'r cardiau dadl o'r Blwch Adnoddau a rhannu'r dosbarth yn grwpiau bach i'w drafod.

Trafod y newyddion - dyma rai syniadau:

- i. Rhoi pedair colofn ar y bwrdd gwyn - Cymru Ewrop Y byd Lleol - gofynnwch i barau feddwl am stori gyfredol ym mhob categori;
- ii. Dangos lluniau o'r newyddion (wedi eu torri o bapur newydd neu ar sgrin). Rhaid i grwpiau ddweud cymaint ag y gallant am y stori neu feddwl beth all y stori fod os na wyddant beth yw hi. Gellid hefyd ofyn iddyn nhw greu pennawd ar gyfer y llun neu baru llun a phennawd.
- iii. Rhoi pennawd neu benawdau bras a gofyn i'r grwpiau feddwl am stori sy wedi bod yn y newyddion yn ddiweddar, e.e. Tân mawr, damwain, carchar, pobl ifainc, beirniadu gwleidyddion, arolwg/adroddiad newydd.

Fel y nodir uchod, mae neilltuo amser digonol ar gyfer gwaith llafar yn gwbl hanfodol a cheir cyfleoedd niferus yn yr unedau ar gyfer cyfleoedd siarad rhydd. Dylid hefyd sicrhau bod y dysgwyr yn cael cyfle i sgwrsio'n anffurfiol ar ddechrau'r wers. Mae'n bwysig creu'r amodau cywir ar gyfer gwaith llafar – digon o gyfle i drafod mewn parau a grwpiau bach, creu ethos o fod yn gynhwysol a pharchu cyfraniad pawb.

Dylid trin pob dosbarth yn unigol ond yn gyffredinol argymhellir ymyrryd mewn gwaith llafar pan fo'n briodol, e.e. os bydd yr un gwall yn codi dro ar ôl tro. Ni ddylid gorgywiro ond gellid cadw cofnod o rai o'r gwallau a rhoi sesiwn adborth ar ddiwedd y gweithgaredd. Gellid cael y dysgwyr i gydsynio i'r dull hwn o weithredu.

Ni chyfeirir yn benodol at gael siaradwyr rhugl i ymweld â gwersi ond dylid gwneud hyn mor aml â phosibl.

Gwaith Cartref

Ceir ymarferion gwahanol bob tro, gan gynnwys cyfle i ymarfer ysgrifennu'n rhydd. Dylid gosod tasg ym mhob gwersi, nid ar ddiwedd yr unedau yn unig. Ceir ymarferion ychwanegol ar y Safle Rhyngweithiol.

Unedau Adolygu

Mae'r unedau adolygu'n canolbwyntio ar gyflawni tasg o ryw fath, e.e. llunio eitem i'r papur bro yn Uned 9. Gwych iawn fyddai gweld dosbarthiadau'n mynd ati i weithredu'r syniadau hyn.

Unedau Cyfoes

Mae'n bwysig iawn cadw pob cwrs yn gyfoes, ond yn enwedig cyrsiau Uwch gan fod cymaint o bwyslais ar ddechrau dod i drafod. O'r herwydd, hyderir na fydd y gwaith yn yr unedau creiddiol yn dyddio'n gyflym, ond ceir 5 uned gwbl gyfoes fydd yn gyfle i drafod pethau sy'n digwydd yng Nghymru ar y pryd, neu yn y byd os ydyn nhw'n bethau sy'n cael eu trafod gan bawb yn y Gymraeg. Bydd y gwersi hyn ar gael ar Safle Rhyngweithiol y Ganolfan.

Adolygu Uwch 1

Ar ddiwedd rhai o'r unedau, ceir gweithgareddau syml i adolygu'r gwaith yn yr uned gyfatebol yn Uwch 1. Mae'n bosib y bydd rhai o'r rhain yn ddefnyddiol at ddibenion adolygu. Dylid cofio hefyd y gellir aildefnyddio'r cardiau sydd ym mlwch adnoddau Uwch 1.

Uwch 1	Pwynt leithyddol	Uwch 2
Uned 1	Y gorffennol cryno	Awgrym ar ddiwedd canllawiau uned 1 - arddywediad
Uned 2	Y dyfodol	Awgrym ar ddiwedd canllawiau uned 2 – cyfres o ddriliau
Uned 3	Y dyfodol cryno – berfau afreolaidd	Awgrym ar ddiwedd canllawiau uned 3 – gweithgaredd creu cwestiynau
Uned 4	Yr amodol	Adolygu o fewn uned 4
Uned 5	Y cymal enwol	Adolygu o fewn uned 5
Uned 6	Atebion	Awgrym ar ddiwedd canllawiau uned 6 – cardiau ymarfer
Uned 7	Cynffoneiriau	Awgrym ar ddiwedd canllawiau uned 7 – creu cynffoneiriau
Uned 8	Y goddefol	Adolygu o fewn uned 8
Uned 9	Adolygu	-
Uned 10	Cymharu ansoddeiriau – y radd gymharol	Awgrym ar ddiwedd uned 10
Uned 11	Cymharu ansoddeiriau – y radd eithaf	Awgrym ar ddiwedd uned 11
Uned 12	Y lluosog	Adolygu o fewn uned 12
Uned 13	Arddodiaid	Awgrym ar ddiwedd uned 13 – cyfres o ddriliau

Asesu ar gyfer Dysgu

Mae hwn yn rhywbeth y dylai tiwtoriaid fod yn ei wneud yn barhaus, ond mae'n bwysig iawn ar ddiwedd gwrs. Dyma rai syniadau:

- i. Gofyn ar ddiwedd gwrs beth a ddysgwyd. Gellir nodi'r pethau hyn ar y bwrdd gwyn a llenwi unrhyw fylchau. Gellid tynnu siâp ymennydd ar y bwrdd a llenwi'r siâp.
- ii. Rhoi post-it i bob dysgwr nodi tri pheth a ddysgwyd yn ystod y wers. Gellir eu casglu a dychwelyd atynt ar gyfer atgyfnerthu ar ddechrau'r wers nesaf.
- iii. Rhoi post-it i bawb gofnodi eu hoff frawddeg o'r wers/uned. Gellir eu hailddosbarthu a chael pawb i ddyfalu pwy ysgrifennodd beth.
- iv. Dewis hyd at bedwar gair o'r wers a gofyn i bawb ysgrifennu 4 brawddeg/cwestiwn yn ymarfer y geiriau hyn a'r patrymau targed.
- v. 3-4-5. Pawb i ddweud tri pheth maen nhw wedi'u dysgu wrth bedwar person mewn pum munud.
- vi. Pawb i greu bwydlen yn nodi tri pheth mawn nhw wedi'u dysgu ar ffurf cwrs cyntaf, prif gwrs a phwdin. Gellid gofyn am rywbeth gwahanol ym mhob categori, e.e. cwrs cyntaf yn eitem geirfa, y prif gwrs yn batrwm a'r pwdin yn ddarn o wybodaeth newydd. (Gallai'r wybodaeth hon fod yn gyfle Dysgu Anffurfiol.)
- vii. Ysgrifennu neges destun at ffrind yn dweud beth ddysgwyd yn y wers/uned.

Cardiau dadl

Dylai rhieni gael dewis pryd mae eu plant nhw'n dechrau yn yr ysgol.	Dylai pawb dreulio hanner awr yn gwneud ymarfer corff bob dydd.
Dylai pobl ifainc un ar bymtheg oed gael pleidleisio.	Mae llysiau'n fwy blasus na ffrwythau.
Dylai'r penwythnos ddechrau ar nos lau.	Does neb yn ysgrifennu llythyrau erbyn hyn.
Dylai pawb gael eu talu yr un faint, beth bynnag yw eu swydd.	Ddylai llyfrau ddim cael cloriau.
Dylai pawb gael gwared â phethau bob pum mlynedd.	Dylai pob disgybl ysgol gael gwersi coginio.
Dylai pobl roi anrhegion ar eu pen-blwydd nhw, yn hytrach na'u derbyn.	Dylai pawb fynd ar wyliau yn eu gwlad eu hunain.
Ddylai plant ddim cael gwyllo'r teledu nes eu bod nhw'n saith oed.	Dylai pawb ddiffodd eu ffonau symudol yn ystod y dosbarth Cymraeg.

Uned 1 – Canllaw i'r tiwtor

Nod ieithyddol: Dysgu mwy am dafodieithoedd

Thema: De a Gogledd (tafodiaith)

Mae'n bwysig cael y dysgwyr i siarad o'r cychwyn cyntaf. Os yw hwn yn ddosbarth ar ddechrau blwyddyn academaidd, dylid gwneud gweithgaredd torri'r îa a fydd yn dibynnu ar gyfansoddiad y dosbarth (h.y. a ydyn nhw'n adnabod ei gilydd). I grŵp sy'n adnabod ei gilydd, gellir rhannu'n barau'n neu'n grwpiau bach i drafod eu newyddion. I grŵp sy ddim yn adnabod ei gilydd, gellir rhannu'n grwpiau bach i ganfod pethau sy ganddynt yn gyffredin, e.e. mwynhau'r un pethau, wedi bod i'r un gwledydd neu ddiwyddiadau, adnabod yr un bobl.

Cam 1 – Siarad: Dod i adnabod y dosbarth a'r tiwtor

Mae'r gweithgaredd cychwynnol yr un fath â'r un a geir yn Uned 1 Uwch 1, ond bod y cwestiynau'n wahanol ac yn fwy heriol.

Paratowch y cardiau (Atodiad 1), a'u gosod wyneb i fyny ar fwrdd yn yr ystafell ddosbarth cyn i'r dosbarth ddechrau. Byddai'n syniad da cael o leiaf dau gopi o bob cerdyn.

- i) I ddechrau, gofynnwch i'r dysgwyr weithio gyda phartner i baru'r geiriau o'r cardiau gyda'r diffiniad cywir (yn eu gwrslyfrau).
- ii) Rhwch ychydig funudau i'r dysgwyr ddewis tri cherdyn, sef 2 gerdyn sy'n eu disgrifio'n dda, ac un cerdyn sydd ddim yn eu disgrifio'n dda o gwbl. Gofynnwch i'r dysgwyr drafod eu cardiau gyda'u partneriaid. Pe bai angen, gallech awgrymu cwestiynau iddynt e.e. 'Pam rwyt ti wedi dewis y cerdyn yna?'; 'Beth oedd enw dy ffrind dychmygol?' Gallech ofyn iddynt newid partneriaid ar ôl amser penodol, ond gadewch iddynt aros gyda'r un partner os yw'r cardiau wedi sbarduno sgwrs dda.
- iii) Os yw'r dosbarth yn weddol dawel a'r cardiau heb sbarduno llawer o sgwrsio, gellir ymestyn y defnydd o'r cardiau disgrifio drwy ddod o hyd i gardiau sy'n:
 - o disgrifio **unigolion**,
 - o disgrifio pethau sy'n gyffredin i **barau/grwpiau**
 - o berthnasol i'r **dosbarth cyfan**
- iv) Gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn paru, i ddyfalu ystyr y geiriau yn y cwrslyfr, sef amyneddgar, anniolchgar, hawddgar, petrusgar, cyfeillgar a gweithgar. Ar ôl rhoi amser iddynt drafod y geiriau, trafodwch y geiriau fel dosbarth. Ydyn nhw wedi'u defnyddio o'r blaen? Fydden nhw'n defnyddio rhai o'r geiriau hynny i'w disgrifio eu hunain?

- v) Y dasg olaf ynghlwm â'r cardiau yw cyfieithu brawddegau i'r Gymraeg, gan ddefnyddio eu geirfa newydd. Dyma'r atebion:
1. *She was wearing an unusual dress.*
Roedd hi'n gwisgo ffrog anarferol.
 2. *I never take selfies.*
Dw i byth yn tynnu hunluniau.
 3. *Aled is writing about an imaginary country.*
Mae Aled yn ysgrifennu/sgwennu am wlad ddychmygol.
 4. *You have to drive slowly and carefully on this road.*
Rhaid i chi yrru'n araf ac yn bwylllog ar yr heol / ffordd / lôn yma.
 5. *I get excited when I go shopping for new shoes.*
Dw i'n cyffroi wrth fynd i siopa am esgidiau newydd.

Cam 2 – Geirfa

Fel y nodir yn y Canllawiau Cyffredinol, dylid mynd dros yr eirfa yn y wers flaenorol fel arfer, ond yn achos yr uned hon, dylid gwneud hynny ar ôl cwblhau'r gwaith siarad cychwynol. Tynnwch sylw at y cod lliw. Mae'n bwysig defnyddio'r eitemau geirfa i dynnu sylw at nodweddion neu batrymau, e.e.

Camddealltwriaeth rhestru geiriau eraill sy'n dechrau gyda'r rhag-ddodiad **cam**

Anhawster (anawsterau) tynnu sylw at eiriau eraill sy'n colli 'h' yn y lluosog, e.e. cymhwyster, cynhadledd. Gellir hefyd sôn am fôn y berfau cyrraedd ac aros.

Perffeithio tynnu sylw at y newid llafariad – perffaith > perffeithio a gofyn am enghreifftiau eraill, e.e. gwaith > gweithio, taith > teithio.

Cofiadwy, credadwy tynnu sylw at yr ôl-ddodiad **adwy** (*ible, able*) a gofyn am enghreifftiau eraill, e.e. ofnadwy, bwytadwy, dibynadwy.

Cam 3 – Help llaw: Pennaf

Nid oes gwaith gramadegol newydd yn yr uned hon oherwydd ei bod yn trafod tafodieithoedd, felly yn hytrach, ceir ymarfer ar y gair 'pennaf'.

Trafodwch y gair gyda'r dysgwyr, gan esbonio'r enghreifftiau a geir yn yr Help llaw. Yna, rhowch amser iddynt lenwi'r bylchau yn y brawddegau, gan ddefnyddio chwe ymadrodd sy'n cynnwys **pennaf**. Dyma'r atebion:

1. Maen nhw gyda'i gilydd drwy'r amser. Maen nhw'n **ffrindiau pennaf** ers y Cylch Meithrin.
2. Ti sy'n **bennaf cyfrifol** am y llanast, felly ti ddylai dacluso.
3. Faswn i ddim yn siarad fel yna gyda fy **ngelyn pennaf!** Mae'n ofnadwy!
4. Mae'r cynnydd ym mhris bwyd yn **effeithio'n bennaf** ar deuluoedd incwm isel.

5. Rhaglen deledu i blant yw hon **yn bennaf** ond mae llawer o rieni yn mwynhau ei gwyllo hi hefyd.
6. Mae pobl yn ei gofio, **yn bennaf oll**, achos ei fod e'n ganwr arbennig o dda.

Cam 4 – Cyflwyno tafodieithoedd Cymru

Thema'r uned hon yw De a Gogledd, a'r nod yw cyflwyno'r dysgwyr i'r prif wahaniaethau rhwng tafodieithoedd y de a'r gogledd, oherwydd mai un fersiwn sydd o gwrs Uwch 2. Bydd disgwyl iddynt ddeall tafodieithoedd o ardaloedd eraill o Gymru mewn fideos, clipiau sain a darnau darllen (ond wrth ddrilio ac mewn gwaith sgwrsio, dylech eu hannog i barhau i ddefnyddio'r dafodiaith a ddysgwyd ganddynt mewn cyrsiau blaenorol, ac a ddefnyddir yn naturiol yn eich ardal chi).

Ceir map o dafodieithoedd Cymru yn y cwrslyfr, i roi darlun bras i'r dysgwyr o'r wahaniaethau tafodieithol y Gymraeg, ac ym mhle maen nhw'n digwydd.

Gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn grwpiau, i edrych ar y map a thrafod y geiriau arno. Pa mor gyfarwydd ydyn nhw â geiriau tafodieithol o ardaloedd eraill? Ydyn nhw'n defnyddio geiriau tafodieithol yn eu hiaith bob dydd? Pa mor wahanol i'w gilydd yw Cymraeg y gogledd a Chymraeg y de yn eu barn hwy?

Yna, gallech drafod hyn ymhellach fel dosbarth, a rhoi cyfle i bob grŵp rannu eu sylwadau.

Cam 5 – Gwyllo a gwrando Fideo Tafodieithoedd y Gymraeg

Bydd y dysgwyr eisoes wedi trafod tafodieithoedd y Gymraeg yn fras. Bydd cyfle nawr iddynt ddysgu rhagor am y pwnc trwy wyllo fideo gan arbenigwr yn y maes, Dr Iwan Rees o Adran y Gymraeg, Prifysgol Caerdydd. Ar ddiwedd y fideo, ceir enghreifftiau o'r tafodieithoedd.

Mae'r fideo'n hir felly awgrymir y dylid ei wyllo mewn dwy ran, sef rhan 1: cyflwyniad Dr Iwan Rees yn gyntaf (sy'n canolbwyntio'n bennaf ar brif wahaniaethau'r de a'r gogledd), a rhan 2: enghreifftiau o'r tafodieithoedd mwy lleol. Mae cwestiynau 1-7 wedi'u seilio ar ran gyntaf y fideo. Dylid ateb cwestiwn 8 ar ôl gwyllo'r ail ran.

Mae'r clipiau hyn yn anodd iawn a dylid egluro mai gwrando am rai nodweddion y dylid ei wneud, yn hytrach na cheisio deall pob gair. Ceir copi o'r sgriptiau yn Atodiad 2.

Defnyddiwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer tasgau Gwyllo a gwrando.

Dyma atebion y cwestiynau.

1. Yn ôl Dr Iwan Rees, beth yw **tafodiaith**?
Mae'n dod o'r gair tafod. Iaith bob dydd ac iaith lafar yw tafodiaith.
2. Mae Dr Iwan Rees yn sôn am barau o eiriau sy'n golygu'r un peth, er enghraifft 'mas' yn y de ac 'allan' yn y gogledd. Allwch chi feddwl am ddwy enghraifft arall?
Mae Iwan Rees yn sôn am nŵan / nawr, mam-gu/ nain a llwynog / cadno hefyd, ond gall y dysgwyr nodi enghreifftiau maen nhw'n eu gwybod eisoes.
3. Sut mae ystyr 'blin' yn wahanol yn y de a'r gogledd?
Mae'n golygu 'sorry' yn y de a 'crac' / 'angry' yn y gogledd.
4. Pam mae gogledd Ceredigion yn cael ei galw'n 'ardal drawsnewid' (transition zone)?
Mae 'mas' ac 'allan' yn cael eu defnyddio yno. Does dim ffin bendant ar gyfer iaith y de ac iaith y gogledd.
5. Rhowch un enghraifft 'leol' o'r gair 'bachgen' / 'hogyn'.
Cog, rhocyn, crwt, crwtyn.
6. Pa lythyren sy'n cael ei dweud yn wahanol yn y gogledd a'r de?
u. Mae 'i' ac 'u' yr un peth yn y de.
7. Mae Dr Iwan Rees yn dweud bod ffactorau heblaw am ddaearyddiaeth yn effeithio ar dafodiaith person. Beth ydyn nhw?
Oedran, rhywedd, dosbarth cymdeithasol, sefyllfa (ffurfiol / anffurfiol) [efallai y bydd angen help ar y dysgwyr i ateb y cwestiwn hwn].
8. Ceir dewis o saith fideo ar y Safle Rhyngweithiol ond dylech chi ddewis y ddau mwyaf addas ar gyfer eich dosbarth chi. Ceir copi o'r sgript yn Atodiad 2.

Cwm Tawe	Sir Benfro	Caernarfon	Y Rhos	Sir Drefaldwyn	Yr Wenhwyseg	Rhydfelyneg
Caledu cytseini-aid Mae b,d,g yn troi yn c,p,t. e.e. 'gw-pod.'	'oe' yn troi yn 'we' e.e. 'dwe' yn lle 'ddoe', 'wes' yn lle 'oes' 'wedd' yn lle 'oedd'. Hefyd mae 'dd' yn cael ei gollwng e.e. 'gily' yn lle 'gilydd', 'myny' yn lle 'mynydd'.	'a' yn lle 'e' yn y sillaf olaf, e.e. 'capal'. 'ie' yn troi'n 'ia'. Hefyd, mae 'ia' yn cael ei ddefnyddio fel atodair ('tag') ar ddiwedd brawddeg.	Mae 'nene yne' yn cael ei ddweud yn lle 'hwanna fanna'. Mae'r llafari-aid yn fain: e.e. côed yn lle coed.	Mae 'a' hir yn troi'n 'e', e.e. têt, mêb yn lle tad a mab.	Fel Sir Drefaldwyn, mae'r 'a' hir yn troi'n 'e'. Hefyd gall y sillaf olaf droi'n 'a' fel yn y gogledd orllewin, e.e. 'petha' a 'carrag'.	Ni sonnir am nodweddion penodol. Es-bonnir bod rhieni plant ysgolion Cymraeg y de-ddwyrain yn dod o wahanol ardaloedd, ac felly bod tafodiaith newydd yn ffurfio. Ond bydd dysgwyr yn sylwi ar eiriau a chystrawennau Seisnig.

Ceir y cwestiynau isod yn y cwrslyfr, ond mae croeso i chi ddilyn eich trywydd eich hun wrth drafod y fideo. Mae llawer o'r clipiau'n ysgafn felly dylent sbarduno tipyn o siarad a chwerthin.

Siaradwch – Pa dafodiaith ydych chi'n ei defnyddio wrth siarad Cymraeg? Beth yw eich tafodiaith yn eich mamiaith? Pa dafodieithoedd ydych chi'n eu hoffi? Ydych chi'n cael trafferth deall rhai tafodieithoedd?

Cam 6 – Darllen 1

Ceir dau ddarn darllen byr yn yr uned hon. Darn deheuol (tafodiaith Dyffryn Aman) yw'r cyntaf, sef *Dafydd Hywel: Hunangofiant Alff Garnant* (Gomer, 2013).

Defnyddiwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer darnau darllen. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn parau / grwpiau i ateb y cwestiynau isod:

1. Beth ydy'r geiriau hyn mewn Cymraeg safonol?

amal	aml	ca'l	cael	dyddie	dyddiau
cyfnode	cyfnodau	'y	fy	gweud	dweud
c'inog	ceiniog	lla'th	llaeth	o'd	oed
blynyddo'dd	blynyddoedd	cwpla	cwblhau/gorffen	sha	tua

Beth sy wedi'i ysgrifennu yn lle 'dw i' a 'roedd'?

Wi a ro'dd

2. Beth dych chi'n meddwl yw ystyr yr idioma hyn? Trafodwch!

o ganlyniad	<i>as a consequence</i>
dod i ben	gorffen, cwblhau
rhaffu celwyddau	dweud llawer o gelwyddau i achub eich hunan mewn sefyllfa anodd

I gloi, arweiniwch drafodaeth ar swyddi cyntaf (oherwydd bod Dafydd Hywel yn trafod ei swydd gyntaf yn y darn darllen). Oedden nhw'n gweithio yn ystod gwyliau'r ysgol / coleg?

Cam 7 – Darllen 2

Cyw Haul gan Twm Miall (Y Lolfa, 1988)

Yn y cwrslyfr, ceir darn byr o'r nofel (ogleddol) *Cyw Haul*.

Defnyddiwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer darnau darllen. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn parau / grwpiau i ateb y cwestiynau isod:

3. Beth ydy'r geiriau hyn mewn Cymraeg safonol?

adra	adref	deud	dweud	gora	gorau
isda	eistedd	uchal	uchel	clwad	clywed
cwestiyna cwestiynau					

Beth dych chi'n ei sylwi am y rhan fwyaf o'r geiriau hyn?

Efallai y bydd y dysgwyr yn sylwi bod y terfyniad lluosog 'au' yn newid i 'a'. Hefyd, mae'r sŵn 'yw' yn newid i 'w'.

4. Beth dych chi'n meddwl yw ystyr y geiriau hyn? Trafodwch!

newydd sbon danlli	hollol newydd
blwyddyn gron	blwyddyn gyfan
gorweddian	gorwedd, diogi, ymlacio (<i>lounging, slouching</i>)
sêt fawr	y sedd ym mlaen capel, wrth y pulpud

I gloi'r gweithgaredd, gofynnwch i'r dysgwyr nodi o leiaf pum gair yn y darn sy'n amlwg wedi dod o'r Saesneg. Ceir digon o enghreifftiau, fel 'not on iwar neli', a geiriau sydd wedi'u Cymreigio, fel 'polisho' a 'consyntretia'. Beth yw eu barn nhw am ddefnyddio llawer o Saesneg yn y Gymraeg?

Mae llawer o ddysgwyr yn teimlo'n gryf iawn am hyn, ac fe allai arwain at drafodaeth ddiddorol.

Gallech hefyd gymharu'r ddau ddarn darllen, a thrafod nodweddion tafodieithol y ddau e.e. bod 'e' yn lle 'au' yn y darn deheuol ('gwylie') ac 'a' yn lle 'au' yn y darn gogleddol ('sgidia').

Cam 8 - Mae'n wlad i mi

Chwaraewch y fideo gan adael i bobl fwynhau. Yna, ewch dros yr eirfa gan ofyn i'r dysgwyr wrando am yr eirfa wrth wrando ar y gân gyfan y tro cyntaf.

Rhannwch y dosbarth yn barau i drafod y map a ble mae'r gwahanol lefydd a enwir yn y gân.

Gwnewch yr ymarferion ieithyddol. Er mwyn ymarfer 'tithau' a 'finnau', gofynnwch i'r dysgwyr godi ar eu traed. Tithau - Gofynnwch iddyn nhw gyfieithu *Happy Birthday to You*. Bydd hanner y dosbarth yn rhoi'r cyfarchiad a'r hanner arall yn ymateb 'ac i tithau'. Dewiswch gyfarchion eraill er mwyn newid rol. Gellir gwneud yr un peth i ymarfer 'a finnau', e.e. cyfieithu *I'm tired/I've had enough*.

Lluosog - chwarae'r gân er mwyn gwirio'r atebion.

Gorffen ymadroddion - unwaith eto, chwarae'r gân er mwyn gwirio'r atebion.

Cam 9 – Geirfa Uned 2

Cam 10

Gofynnwch i'r dosbarth ddod a 3 llun ohonynt ar wyliau i'r wers nesaf.

Adolygu Uned 1, Uwch 1 (y gorffennol cryno)

Dechreuwch gyda'r darn arddywedid a geir isod. Ar ôl gorffen arddweud, gofynnwch i bawb wirio eu gwaith – gellir rhoi'r fersiwn cywir ar sleid neu ei ddosbarthu ar ddarn o bapur. Gofynnwch i bawb nodi un peth oedd yn anodd iddyn nhw. Yn amlwg, ceir cyfle yma i dynnu sylw at y gorffennol cryno: berfau afreolaidd (cael, gwneud, mynd), berfau â bôn hawdd (cysgu, gyrru), berfau â bôn mwy anodd:

Gadael-	tynnu sylw at gwranddo, addo
Benthyg -	'g' yn caledu (fel teg>tecach)
Dechrau -	Newid llafariad – tynnu sylw at mwynhau

Yna, rhannwch y dosbarth yn barau i newid y paragraff i'r trydydd person. Fel cam olaf gellir gofyn i barau barhau â'r stori hyd at amser cinio.

Fersiwn y de

Ces i ddiwrnod ofnadwy ddoe. Cysgais i'n hwyr – a dw i byth yn cysgu'n hwyr. Gadawais i'r tŷ heb frechwast a neidio i mewn i'r car, dim ond i ffeindio bod y tanc petrol yn wag. Benthycais i'r car i un o'r plant y noson gynt, ac fel arfer, wnaethon nhw ddim trafferthu i brynu petrol. Felly, es i i'r garej leol, ac achos bod fy mhen yn y cymylau, gyrrais i bant heb dalu. Dechreuodd un o'r staff redeg ar fy ôl i – am embaras! Felly, dyna awr gynta fy niwrnod – ond aeth pethau'n waeth...

Fersiwn y gogledd

Mi ges i ddiwrnod ofnadwy ddoe. Mi gysges i'n hwyr – a dw i byth yn cysgu'n hwyr. Mi adawes i'r tŷ heb frechwast a neidio i mewn i'r car, dim ond i ffeindio bod y tanc petrol yn wag. Mi fenthyces i'r car i un o'r plant y noson gynt, ac fel arfer, wnaethon nhw ddim trafferthu i brynu petrol. Felly, mi es i i'r garej leol, ac achos bod fy mhen yn y cymylau, mi yrres i i ffwrdd heb dalu. Mi ddechreuodd un o'r staff redeg ar fy ôl i – am embaras! Felly, dyna awr gynta fy niwrnod – ond mi aeth pethau'n waeth...

Atodiad 1

Roedd gen i ffrind dychmygol pan o'n i'n blentyn.	Dw i fel arfer yn cofio fy mreuddwydion ar ôl diuno / deffro.
Dw i'n hoffi chwilio am fargeinion.	Rhaid i mi gael o leiaf 8 awr o gwsg bob nos.
Mae'n gas gen i wastraffu bwyd.	Dw i wedi ysgrifennu 'rhestr bwced'.
Mewn partïon, fi yw'r cynta i ddawnsio.	Dw i'n meddwl y gallwn i ysgrifennu nofel.
Dw i'n cymryd llawer o amser i baratoi cyn mynd allan.	Alla/Fedra i ddim gwyllo ffilmau treisgar.
Dw i'n gyrru'n ofalus ac yn bwylllog bob amser.	Dw i'n hoffi cael y teclynnau diweddera.
Mae gen i hobi anarferol, sef ...	Dw i byth eisiau ymddeol.
Rhaglenni natur yw fy hoff raglenni teledu.	Dw i'n siarad mwy na dwy iaith yn rhugl.
Faswn i byth yn gadael y tŷ heb wisgo colur.	Pan fydd hi'n bwrw eira, dw i'n cyffroi fel plentyn bach!
Ar ôl gwyliau'r haf, dw i'n dechrau meddwl am y Nadolig.	Dw i'n hoffi bod ar fy mhen fy hun.
Dw i wastad yn crio wrth wyllo ffilmau trist.	Dw i'n diuno / deffro yr un amser bob bore.
Fy ffrindiau ysgol ydy fy ffrindiau pennaf.	Dw i'n defnyddio ffilter ar fy hunluniau.

Atodiad 2

Cwm Tawe Monolog Meryl Mort, Rhian Morgan

Pacha wilia gyta fi am ddysgu dreifo, wi jest hurto a na'r ffact.

Newydd lando nôl o'r test centre a wi ffaelu cael fy 'bearings' o gwbl.. 'bearing up' yw'r unig beth wi'n llwyddo neud..ma wna'n well na 'bearing down'.

Ma raid i fi ffono Lawrence, 'y ngŵr.

Mae e hwnt yn tŷ'n fam..di smoco ei 'unan yn dwll fanna nawr chwel.

'Mami..Meryl sy ma..Meryl.. Meryl Mort!! Wel hwpwch eich dannedd mewn er mwyn Duw.

Na wi wedi ffaelu..'failed the test mother'..ie, 'one of life's tragedies, wi'n gwpod.

Wel cerwch i weud tho fe te..

(saib)

Lawrence, where's the car? Well I expected you to pick me up at the test centre... clamped?

Beth ti'n feddwl 'clamped'? Wedi clampo?

Clyw, fe glampa i ti mewn muned..

Yes! Wel shifft your stwmps then!!

Sir Benfro

Detholiad o Pwllderi gan Dewi Emrys.

Cyhoeddwyd yn wreiddiol yn y gyfrol Y Cwm Unig a Chaniadau Eraill (Gwasg James Davies, 1930)

'Rown i'n ishte dŵe uwchben Pwllderi,

Hen gatre'r eryr a'r arth a'r bwci.

'Sda'r dinion taliedd fan co'n y dre

Ddim un llefeleth mor wyllt yw'r lle.

'All ffrwlyn y cownter a'r brethin ffansi

Ddim cadw'i drâd uwchben Pwllderi.

'Ry'ch chi'n sefill fry uwchben y dwshwn,

A drichid lawr i hen grochon dwfwn,

A hwnnw'n berwi rhwng creige llwydon

Fel stwceidi o lath neu olchon sebon.

Ma' meddwl amdano'r finid hon

Yn hala rhyw isgrid trwy fy mron.

Caernarfon O'r llyfr *Cymraeg, Cymrâg, Cymrêg* gan Beth Thomas a Peter Wynn Thomas (Gwasg Taf, 1989).

t.109, addasiad o recordiad Mrs Phillips o Rosllannerchrugog.

"Oeddan ni'n cael *hop – hop*, ia. Downsho, ia, yn *Feed my lambs* yn Ganarfon. Ag odd hogia Bangor yn dod i lawr ar nos Ferchar ag oeddan ni'n cael *fight* cyn *bus* deg. Ar y Maes 'elly ia, cyn i nw fynd adra. Ond ... ym ... oedd 'i'n mynd o ddrwg i waeth i ddeud y gwir, 'cos odd plismyn a bob peth, ia, ar nos Sadwrn yn gwatshad hogia Bangor yn mynd yn ôl 'lly am bo' hogia dre yn dyrnu nw felly. Pobol odd yn pigo anan ni 'elly ia. Wedyn odd raid i ni gwffio 'nôl 'te. O' lot o bobol o wlad yn dod i lawr ar nos Sadwn 'elly ia. Ag... ym... wel wrth gwrs, hogia Gynarfon yn mynd ar ôl gennod wlad, oeddan, felly ia. Ag ym ... a nhwtha ar ôl hogia Gynarfon am bo' ni'n well na hogia wlad i ddeud y... O! Well i fi bidio deud ffashwn betha!"

Y Rhos O'r llyfr *Cymraeg, Cymrâg, Cymrêg* gan Beth Thomas a Peter Wynn Thomas (Gwasg Taf, 1989).

t.91-92, addasiad o recordiad dyn anhysbys o Gaernarfon.

"Glowyr odd pobol y Rhos amser honno. A'dd i'n gymdeithas glos pan odd y glowyr, chi'n gweld. 'Chos dwi'n cofio Parch. Idryd Jones, odd y amser honno. Ag odd o'n deud bod o'n cal 'i ddeffro 'mpas hann' 'di pump yn bore, coliar yn chwilo ac yn canu emyne wrth fynd at 'u gwaith, i lawr y pŵll, cofiwch chi. 'A dene,' medde fo fel ene, 'odd nene i mi,' medde fo fel ene, 'fel *Hallelujah Chorus*,' medde fo. 'On i'n methu credu bod coliar yn gallu chwilo a canu mynd at 'u gwaith,' medde fo, 'hann' 'di pump yn y bore.' Ie. A gwraig y coliar wedyn. Hithe'n codi'n fore, torri bwyd mewn tun yntê. A wedyn pan fyse colier mynd getre yn y pnawn, bath ar yr ylwyd. On nw'n gorod molchi flân y tân, yndoedd? O' gynnyn nw'm byd arall i folchi."

Sir Drefaldwyn Detholiad o 'Ann y Foty yn Myn'd i'r Mor' gan Sam Ellis (Jones Printing, Utica, Efrog Newydd, 1913)

"Wn i be' gebyst ddoth drosta i i neud i mi addo mynd i benhoeta tua'r môr; ma rhwbeth yn siŵr o hapno, a does 'ma neb ofalith am 'nifel na 'deryn fel y dyle nhw... Wyt ti'n meddwl, Guto, y gneith y plant a thithe gofio hel yr wye cyn i'r sglyfeth ci Pero i byta nhw? Choelies i fawr ... A wel di'r hen wydde yna, mhell y bo nhw, yn dysgwyl ciel fy nghefen am ddiwrnod er mwyn iddyn nhw gael mynd i'r ceirch a spwyllo'r crop... Peth arall sy i vexio f'ened i ydi, fod yr hen blant ma yn rhy ddiog i gorddi... Wn i ddim be i feddwl o blant y ddyddie yma; ma nhw yn rhemp am ddyfetha bwyd a dillad ac 'rwyd tithe, Guto, yn spio arnyn nhw fel pren gwely, heb ddeyd pwmp o dy ben wrthun nhw, a finne a nhræd ar y tredmil a nhrwyn ar y maen llifo o fore glæs hyd y nos, a 'does neb yn deud thanki wrtha i."

Y Wenhwysg

Detholiad o *William Jones* gan T. Rowland Hughes (1944). Diolch i Wasg Gomer am eu caniatâd caredig i atgynhyrchu ac addasu'r darn hwn.

"Cerddoriath! 'Na ddyla fa gael – tair blynadd yn y *Royal College of Music*. A dyna wetas i wrtho fa cyn iddo fa fynd lawr i Gardydd o'u blâen nw. "Gwêd ti wrthyn nhw dy fod ti'n moyn tair blynadd yn y *Royal College of Music*, Richard Emlyn," myntwn i. A fe wedws a 'ynny 'ed, myn diawl. Ond be' gynigon nhw iddo fa? Chwe mish i ddysgu bod yn *fricklayer*. Yffarn dæn! A phan wrthodws a, 'na stopo'i *dole* a. *Victimisation!* Am fod 'i dad a'n *Gommunist*, 'chi'n deall. Ond 'dyw Richard Emlyn ni ddim yn mynd yn frici, fe ofala' i am hynny. Clywch!"

Rhydfeleneg

Addasiad lan Rowlands o ddarn o'i ddrama '*Marriage of Convenience*'. Diolch i lan Rowlands am ei ganiatâd i ddefnyddio ei waith.

"Roedden ni wastad yn mynd i Ysgol Gymraeg mewn bws; taith ar double decker trwy gwm llawn prejudice. Roedd pob taith yn daith tuag at realiso vision rhywun arall. Er roedden ni yn rhy ifanc i deall y why a'r wherefore like, ni oedd y grand design.

Roedd acen fi wedi concoto mewn ysgolion y cymoedd, ymarfer bwrdd du oedd e. Bastard iaith oedd iaith fi, os fi'n honest; rhyw fath priodas od rhwng iaith ac ardal roedd wedi anghofio ei Cymraeg e ages yn ôl, like.

Roedd Cymraeg fi ddim yn real Cymraeg. A pan oeddwn i yn un deg pedwar, roeddwn i wedi sylweddoli pan roeddwn i'n siarad, roedd hanner Cymru yn chwerthin ar pen fi, tra roedd hanner arall Cymru yn casâu fi achos roeddwn i methu treiglo. Beth roedd e, oedd case o pedigree, ac roedd Cymraeg fi yn mongrel tongue. Ac roedd sylweddoli e, yn neud fi i teimlo fel second class a useless. Achos wedi creu fi, roedd y Cymry Cymraeg yn rejecto fi, fel Dr Frankenstein yn rejecto'r monster oedd e wedi creato."

Uned 2 – Canllaw i'r tiwtor

Nod leithyddol: Gorffennol cryno bod

Thema: Fuooh chi erioed yn...? (Trafod ymweld â llefydd)

Cam 1 - Siarad rhydd

Dylai'r dosbarth fod wedi dod â lluniau ohonynt ar wyliau. Rhannwch nhw'n grwpiau priodol a gofynnwch iddynt roi'r lluniau wyneb i fyny ar y ddesg mewn trefn gronolegol, yn fras. Maent wedyn yn symud o lun i lun yn siarad am y gwyliau.

Cam 2 – Adolygu Uned 1

Yn y cwrs lyfrau, ceir tabl sy'n cynnwys geiriau tafodieithol. Gofynnwch i'r dysgwyr weithio gyda phartner, i nodi ystyr y geiriau ac o ble y mae'r geiriau'n dod. Does dim ots os nad ydynt yn gwybod yr atebion cywir: ymarfer i ddechrau sgwrs yw hwn, i drafod rhai o'r pynciau a godwyd yn yr uned ddiwethaf. Wedyn, gofynnwch iddynt feddwl am eu hoff eiriau Cymraeg. Pam maen nhw'n hoffi'r geiriau hynny? Wrth drafod y gair 'pres', gellid trafod y gwahanol ystyron i 'pres' ac 'arian'.

Cam 3 – Cyflwyno bues i

Bydd y dysgwyr wedi gweld ffurfiau gorffennol BOD wrth ddarllen y Gymraeg, ond ni fyddant wedi astudio'r ffurfiau hynny. Esboniwch fod y ffurfiau'n gyffredin iawn ar lafar, wrth siarad am weithred yn y gorffennol (fel arfer, y gorffennol agos) sydd wedi dod i ben. Esboniwch hefyd ein bod yn defnyddio 'bu' wrth ddweud bod rhywun wedi marw. Byddant yn gweld 'Bu farw xxx/buodd xxx farw ar ôl salwch hir yn xxx' yn hysbysiadau marwolaethau'r Western Mail, er enghraifft. Esboniwch fod 'marwodd' yn cael ei ddefnyddio ar lafar, ond 'bu farw' neu 'buodd e / hi farw' sy'n gywir wrth ysgrifennu.

Yn gyntaf, gwnewch ymarfer disodli syml.

Ble buoch chi ar eich gwyliau?

Bues i/mi fues i yn Sbaen

Ewch ymlaen i wneud y driliau (sydd hefyd yn y cwrslyfr). Rhaid i'r dysgwyr ateb y cwestiynau gan ddefnyddio 'bues i'.

Aeth hi allan neithiwr?

Naddo, buodd/mi fuodd hi yn y tŷ drwy'r nos.

Aethon nhw allan neithiwr?

Aeth John allan neithiwr?

Est ti allan neithiwr?

Aethoch chi allan neithiwr?

Aeth Siân allan neithiwr?

Dych chi'n hoffi siopa?

Ydw, bues i yn y dref dydd Sadwrn.

Dych chi'n hoffi ffilmiau?

Dych chi'n hoffi gwneud ymarfer corff?

Dych chi'n hoffi gwyllo rygbi?

Gallech feddwl am gwestiynau ychwanegol a'u rhoi ar y bwrdd, e.e.

Dych chi'n hoffi bingo?

Ydw, bues i yn y neuadd bingo neithiwr

Dych chi'n hoffi dawnsio?

Ac yn y blaen...

I gloi'r cam hwn, ailedrychwch ar luniau gwyliau'r dosbarth gan ofyn iddyn yn syml iawn ddweud ble buon nhw ar eu gwyliau.

Holiadur

Rhannwch y dosbarth yn barau i feddwl am 4 cwestiwn yn dechrau â 'Fuo'ch chi / Fuest ti'. Yna, gofynnwch iddynt grwydro o gwmpas y dosbarth, i ofyn y cwestiynau hynny i bedwar person.

Deialog

Gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn parau, i ddarllen y ddeialog yn y cwrslyfr sy'n cynnwys llawer o enghreifftiau o 'bu'. Rhannwch y dosbarth yn barau newydd i greu deialog newydd, gan ddefnyddio'r ddeialog yn y llyfr fel sail.

Ymarfer llenwi bylchau

Ceir dau gerdyn post bylchog yn y cwrslyfr. Gofynnwch i'r dysgwyr llenwi'r bylchau gan ddefnyddio ffurfiau gorffennol cryno ac amherffaith BOD, yn ôl yr angen.

I gloi'r gweithgaredd, gallech ofyn iddynt weithio gyda phartner i greu cerdyn post dychmygol o rywle, sy'n defnyddio 'bues i' / 'buon ni'.

Cam 4 – Gwrando

Ceir clip sain o'r rhaglen radio 'Cofio.' Yn yr eitem hon, mae Ann Pash yn sôn am ei hoffter o fynd ar fordeithiau, a sut y dechreuodd fynd ar wyliau o'r math hwn. Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer ymarferion Gwrando. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr gylchu'r geiriau isod pan fyddant yn eu clywed, cyn mynd ymlaen i ateb y cwestiynau.

ffoli	ar hyd y blynyddoedd	naws
moethusrwydd		tân ar fy nghroen i

1. Gofynnwch i barau neu grwpiau bach nodi tair ffaith bwysig o'r darn. Mae'n bwysig meithrin y sgil yma o adnabod y prif ffeithiau mewn darn. Dylid cael sesiwn adrodd yn ôl.

2. **Trafodwch arwyddocâd y rhifau hyn yn y darn gwrando:**
Ugain *Ugain mlynedd yn ôl aeth rhieni Ann ar fordaith am y tro cyntaf.*
Trigain *Roedd rhieni Ann yn dathlu eu penblwyddi'n drigain oed.*
Dwy *Aeth rhieni Ann â dwy wyres gyda nhw ar y fordaith.*
Deg *Buon nhw ar y llong am ddeg/ddeng niwrnod.*
Tair *Mae Ann wedi bod ar dair llong.*

3. **Gwrandewch yn ofalus ar Ann yn siarad. Beth mae hi'n ei ddweud yn lle...**

fy mam a fy nhad	<i>Yn fam a nhad.</i>
chwaer	<i>Whâr.</i>
arni hi	<i>Arni ddi.</i>

Ar ôl iddynt ateb y cwestiynau, trafodwch y mathau gwahanol o wyliau a geir yn yr holiadur. Gwaith pâr yw hwn a dylid trafod gyda rhwng dau a phump o bobl wahanol. Cynhaliwch sesiwn adrodd yn ôl.

Cam 5 – Darllen

Milionêrs gan Marlyn Samuel (Gwasg y Bwthyn, 2014)

Dyma ddarn darllen ysgafn ynglŷn â theulu'n trefnu gwyliau i Mauritius ar ôl ennill y loteri.

Mae dau ymadrodd yn defnyddio 'tro' yn codi yn y darn, felly ceir ymarferion yn seiliedig ar hynny. **Gofynnwch i'r dysgwyr drafod yr ymadroddion isod (mewn parau neu grwpiau).**

Efallai y bydd angen ychydig o help ac arweiniad arnynt i ddod o hyd i'r atebion cywir, sef:

Gwneud y tro *to make do*

Y tro hwn *this time*

Yna, gofynnwch iddynt weithio mewn parau i lenwi'r bylchau â'r geiriau cywir (sy'n cynnwys 'tro' neu 'troi'), gan dreiglo os oes angen.

1. Gyda'r nos, mae Sioned yn hoffi mynd â'r ci am dro.
2. Roedd olwynion y car yn troi a throi.
3. "Hwyl! Tan y tro nesal!"
4. Penderfynodd Elwyn ei bod hi'n amser troi am adre.
5. "Trowch eich cadeiriau i wynebu'r blaen, os gwelwch yn dda."
6. Roedd Nia wedi cael siom; roedd Lisa wedi gwneud tro gwael â hi.
7. "Dy dro di i fynd â'r biniau allan," meddai Jac wrth weld y lori ludw.
8. "Paid â throi dy gefn arna i!" gwaeddodd Mam yn flin.

Siaradwch

Mae digon o gwestiynau posib yn codi o'r darn darllen hwn. Gofynnwch i grwpiau feddwl am dri chwestiwn yr un. Dyma rai awgrymiadau pellach:

- I ble basech chi'n mynd ar eich gwyliau tasech chi'n ennill y loteri?
- Ydy cael gwyliau yn yr haul yn bwysig i chi?
- Ydych chi'n mwynhau mynd ar siwrne hir ar awyren? Beth dych chi'n wneud i basio'r amser?
- Fuoach chi erioed ar wyliau yn rhywle sy'n cael ei enwi yn y stori?
- Mae Gwyn a Nicola yn frawd a chwaer yng nghyfraith i Wendi. Ydych chi'n ffrindiau gyda'ch brawd / chwaer yng nghyfraith chi, neu ydych chi'n gallu cydymdeimlo â Wendi yn y stori yma?
- Oes 'na unrhyw un erioed wedi bod yn eiddigeddus ohonoch chi ar ôl i chi gael lwc dda?

Cam 6 – Geirfa Uned 3

Adolygu Uwch 1, Uned 2 (y dyfodol a'r dyfodol cryno)

Atgoffwch y dysgwyr o derfyniadau'r dyfodol. Ceir cyfres o ddriliau isod i ymarfer y dyfodol:

Dril ymatebol:

Mae e eisiau help/Mae o isio help

Helpa i fe/Mi helpa i fo

Mae hi eisiau help/Mae hi isio help

Helpa i hi/Mi helpa i hi

Dw i eisiau help/Dw i isio help

Helpa i ti/Mi helpa i ti

Maen nhw eisiau help/Maen nhw isio hel
'Dyn ni eisiau help/Dan ni isio help

Helpa i nhw/Mi helpa i nhw
Helpa i chi/Mi helpa i chi

Newid o ffurfiau hir i ffurfiau cryno:

Bydda/Mi fydda i'n gadael am ddeg
Bydd e/Mi fydd o'n gadael am ddeg
ddeg

Gadawa/Mi adawa i am ddeg
Gadawiff e/Mi adawith o am

Byddan/Mi fyddan nhw'n gadael am ddeg
ddeg

Gadawan/Mi adawan nhw am

Byddan/Mi fyddan nhw'n ffonio am ddeg

Ffonian/Mi ffonian nhw am ddeg

Byddwn/Mi fyddwn ni'n ffonio am ddeg

Ffoniwn/Mi ffonniwn ni am ddeg

Bydda/Mi fydda i'n ffonio am ddeg

Ffonia/Mi ffonia i am ddeg

Bydda/Mi fydda i'n cyrraedd erbyn deg

Cyrhaedda/Mi gyrhaedda i
erbyn deg

Bydd/Mi fydd hi'n cyrraedd erbyn deg

Cyrhaeddiff hi/Mi gyrhaeddith hi
erbyn deg

Byddwn/Mi fyddwn ni'n cyrraedd erbyn deg

Cyrhaeddwn/Mi gyrhaeddwn ni
erbyn deg

Byddwn/Mi fyddwn ni'n gorffen erbyn deg

Gorffennwn/Mi orffennwn ni
erbyn deg

Byddwch/Mi fyddwch chi'n gorffen erbyn deg

Gorffennwch/Mi orffennwch chi
erbyn deg

Byddi/Mi fyddi di'n gorffen erbyn deg
deg

Gorffenni/Mi orffenni di erbyn

Bydda/Mi fydda i'n gorffen erbyn deg
deg

Gorffenna/Mi orffenna i erbyn

Cynnig ateb i'r broblem:

Does dim car gyda fi/Sgen i ddim car

Rhoia/Mi roia i lifft i ti

Does dim arian gyda fi/Sgen i ddim arian

Benthyca/Mi fenthyca i arian i ti

Dw i eisiau bwyd/Dw i isio bwyd

Coginia/Mi goginia i rywbeth i ti

Dw i ddim yn gwybod beth i wneud

Dangosa/Mi ddangosa i i ti
(Helpa/Mi helpa i ti)

Dw i'n poeni bydda i'n cysgu'n hwyr

Deffra/Dihuna (Mi ddeffra) i ti

Uned 3 – Canllaw i'r tiwtor

Nod ieithyddol: Treigladau

Thema: Chwedlau Cymru

Chwedlau – Yn ogystal â'r adnoddau ar chwedlau y cyfeirir atynt isod, ceir hefyd adnoddau ar wefan dysgucymraeg.cymru sy'n cyflwyno tair chwedl i ddysgwyr – Y Ferch o Gefn Ydfa, Twm Sion Cati a Beddgelert. Ceir fideos a gweithgareddau.

Cam 1 - Siarad rhydd

Dewiswch un o'r 'cardiau dadl' er mwyn sbarduno siarad rhydd. Gweler y canllawiau cyffredinol.

Cam 2 – Adolygu Uned 2

Ceir gweithgaredd cychwynnol i adolygu amser gorffennol cryno y ferf 'bod', sef cardiau Atodiad 1.

Yn syml iawn, rhaid cyfuno'r tair elfen i greu brawddeg yn defnyddio gorffennol cryno 'bod', e.e. fi + caffi + ddydd Sadwrn > Mi fues i/Bues i yn y caffi ddydd Sadwrn. Rhowch gerdyn (neu fwy yn dibynnu ar faint y dosbarth) i bawb grwydro yn profi ei gilydd. Ceir y treigladau adferfol yma (e.e. ddydd Sadwrn) gan mai dyna'r gwaith iaith newydd yn yr uned hon. Os bydd rhywun yn gofyn am y treigladau, gellir dweud y byddwch yn ymdrin ag ef yn ystod y wers.

I gloi'r gweithgaredd, gallech ofyn i bawb ddweud beth buon nhw'n ei wneud dros y penwythnos (neu yn ystod y dyddiau ers y wers diwethaf).

Cam 3 – Treigladau

Adolygu

Cyn cyflwyno'r treiglad adferfol, gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn paruau neu grwpiau. Rhaid iddynt enwi'r tri threiglad, a nodi tair rheol ar gyfer pob un.

Trafodwch ymatebion y grwpiau, gan gywiro / ymhelaethu ar unrhyw bwyntiau a wnaed.

Efallai bydd rhai'n ei chael yn anodd meddwl am dair rheol ar gyfer y Treiglad Trwynol. Mae hwn yn gyfle i dynnu sylw at y treiglad trwynol ar ôl y rhagddodiad 'an', e.e. annealladwy.

Cyflwyno'r treiglad adferfol

Mae'n debyg y bydd llawer o'r dysgwyr wedi gweld y treiglad adferfol ar bosteri ac ati ac yn awyddus i ddysgu'r rheolau.

Mae hefyd yn cael ei ddefnyddio yn y cardiau yn Atodiad 1 i adolygu ffurfiau gorffennol 'bod' felly mae modd cyfeirio at y cardiau hyn.

Esboniwch ein bod ni'n treiglo diwrnod penodol e.e.

Does dim gwers ddydd Llun (y dydd Llun nesaf)

Ond, os ydyn ni'n cyfeirio at ddiwrnod yn gyffredinol, rydym yn defnyddio 'ar'.

Mae'r dosbarth yn digwydd ar ddydd Llun (hynny yw, bob dydd Llun neu unrhyw ddydd Llun).

Nid oes angen defnyddio'r lluosog, er bod y Saesneg yn defnyddio'r lluosog e.e.

We get up late on Sundays 'Dyn ni'n codi'n hwyr ar ddydd Sul

Dw i'n mynd i ddosbarth salsa ar fore Gwener = bob bore Gwener

Ond – Dw i'n mynd i ddosbarth salsa fore Gwener = fore Gwener nesaf.

1. Gofynnwch gwestiwn syml i'r dosbarth i esbonio'r gwahaniaeth. Rhowch eich enghraifft eich hun i ddechrau, fel:

Beth wyt ti'n wneud AR ddydd Sadwrn? – Dw i'n cysgu'n hwyr (h.y. dw i'n gwneud hynny bob dydd Sadwrn)

Beth wyt ti'n wneud ddydd Sadwrn? – Dw i'n mynd i weld fy ffrind (h.y. dyna dw i'n ei wneud ddydd Sadwrn nesaf)

Yna, gofynnwch i'r dysgwyr weithio gyda'i gilydd i siarad am holl ddyddiau'r wythnos, gan feddwl am bethau maen nhw'n eu gwneud bob amser (e.e. mynd i'r gwaith ar ddydd Mawrth) a'r hyn maen nhw'n ei wneud ar ddiwrnod penodol (e.e. mynd at y deintydd ddydd Mawrth).

Ceir holiadur i hwyluso'r gwaith llafar yma.

2. Gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn paru i wneud yr ymarfer llenwi bylchau. Rhaid rhoi'r geiriau cywir yn y bylchau 'ar ddydd', 'dydd' neu 'ddydd' – dyma'r atebion:

1. Ar ddydd Llun maen nhw'n casglu sbwriel yn ein stryd ni.
2. Does dim casgliad sbwriel ddydd Llun achos ei bod hi'n wyl banc.
3. Mae angen i ni gael cyfarfod. Beth am gwrdd yn fy swyddfa ddydd Mercher?
4. Dw i fel arfer yn cael brechwast mewn caffi ar ddydd Sul.
5. Welaist ti'r gêm ddydd Sadwrn?
6. Dydd Gwener yw fy hoff ddiwrnod i.
7. Dw i'n mynd i ddosbarth ioga bob wythnos, ar ddydd Mawrth.
8. Mae dydd lau yn ddiwrnod prysur yn y salon trin gwallt.
9. Fydd hi ddim yn y gwaith ddydd Gwener achos ei bod hi'n mynd at y deintydd.
10. Dw i'n hoffi mynd i'r farchnad ar ddydd Mercher.

Cam 4 – Darllen

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer darnau darllen.

Ceir tair tasg yn seiliedig ar eirfa ac ymadroddion o'r darn, a threfnolion a'r treigladau (oherwydd 'Y Pedair Cainc' ac 'y bedwaredd gainc' ac ati.) Gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn paru i wneud y tasgau hyn.

Dyma'r atebion:

1. Heb edrych yn ôl ar y darn, cyfieithwch:

1. <i>The fourteenth century</i>	Y bedwaredd ganrif ar ddeg
2. <i>The National Library of Wales</i>	Llyfrgell Genedlaethol Cymru
3. <i>Things go from bad to worse</i>	aiff pethau o ddrwg i waeth
4. <i>resolve the situation</i>	datrys y sefyllfa
5. <i>until today</i>	hyd heddiw

2. Gofynnwch i'r dysgwyr edrych ar y pedwar gair yn eu cwrslyfrau, a meddwl am dri gair sy'n gysylltiedig â'r geiriau hynny. Mae rhai geiriau i'w canfod yn y darn darllen. Efallai y bydd angen cymorth i feddwl am ragor. Dyma enghreifftiau:

plentyn

plentyndod
plant
plentyннаidd

crefft

crefftus
celf a chrefft
crefftwr
crefftau

cyfaill

cyfeillgarwch
cyfeillgar
cyfeillion
anghyfeillgar

priod

priodas
priodfab
priodferch
gwas priodas
morwyn briodas
dibriod

3. Rhowch y llythrennau coll yn y geiriau hyn, gan dreiglo os oes angen.

1. Y ferch gyntaf.	1. Y tair <u> </u> merch.
2. Y bachgen <u> </u> cyntaf.	2. Y <u> </u> ddau fachgen.
3. Y <u> </u> drydedd ferch.	3. Y tri <u> </u> bachgen.
4. Yr <u> </u> ail fachgen.	4. Y ddwy <u> </u> ferch.
5. Y <u> </u> bedwaredd ferch.	5. Y pedwar <u> </u> bachgen.
6. Y <u> </u> trydydd bachgen.	6. Y <u> </u> pum merch.
7. Yr <u> </u> ail ferch.	7. Y <u> </u> bumed ferch.
8. Y <u> </u> pedwerydd bachgen.	8. Y <u> </u> pum bachgen.

Os bydd angen mwy o ymarfer ar drefnolion, ceir PowerPoint sy'n rhan o wers gyfoes Ar Lafar - <https://dysgucymraeg.cymru/tiwtoraid/gwersi-cyfoes/>.

Siaradwch

I gloi'r gweithgaredd, arweiniwch drafodaeth ar chwedlau'n gyffredinol. Oes diddordeb ganddynt mewn chwedlau? Fyddden nhw'n hoffi gwybod rhagor am y Mabinogi? Ydyn nhw'n mwynhau llyfrau a ffilmiau sydd wedi'u hysbrydoli gan chwedlau, e.e. *The Lord of the Rings*, *Game of Thrones* ac ati? Neu a oes well ganddynt ffilmiau a llyfrau am bobl a digwyddiadau cyfoes? Beth am gemau fel *Dungeons and Dragons* ac ail-greu brwydrau (*battle re-enactments*)?

Cam 5 – Gwyllo a gwrando

Cynefin: Bryn Saeth, Bro Ffestiniog

Geirfa: medden nhw gwaywffon eryr dial

Ceir clip fideo o Siôn Tomos Owen yn adrodd rhan o Bedwaredd Gainc y Mabinogi, sy'n sôn am Llew Llaw Gyffes, Blodeuwedd a Gronw Pebr.

Efallai y dylid rhybuddio'r dysgwyr bod Sion Tomos Owen yn siarad yn gyflym iawn. Gellid chwarae'r fideo y tro cyntaf heb unrhyw dasg o gwbl.

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer tasgau Gwyllo a gwrando. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn paru i gwblhau'r tasgau isod.

1. Ar ôl gwyllo'r fideo, cwblhewch y brawddegau hyn:

Mae pobl yn credu bod stori o'r Mabinogi wedi digwydd ym Mryn Saeth.

Yn 1934, cafodd carreg arbennig ei darganfod ar waelod afon Cynfal.

Roedd y graig yn arbennig achos bod twll perffaith ynddi hi.

Doedd Llew ddim yn hapus achos bod Blodeuwedd wedi rhedeg i ffwrdd gyda Gronw Pebr.

Rhedodd Llew ar ôl Blodeuwedd a Gronw.

Taflodd Gronw waywffon at Llew.

Cafodd Llew ei droi'n eryr.

Ar ddiwedd y stori, daeth hi'n amser i Llew ddial.

Ro'n nhw ar lannau'r afon unwaith eto.

Taflodd Llew waywffon at Gronw.

Aeth y waywffon trwy'r garreg.

Aeth y waywffon yn syth trwy galon Gronw.

Llech Ronw yw'r enw ar y garreg nawr.

Enw'r fferm yw Bryn Saeth, achos bod Llew wedi taflu'r waywffon o Fryn Saeth, yr holl ffordd at yr afon.

D.S. Nid oes rhaid llenwi'r bylchau â'r union eiriau uchod, ond dylai'r atebion arddangos eu dealltwriaeth o'r stori.

2. "Rhedodd Llew **ar eu holau nhw...**"

Gallwch chi ddefnyddio 'olau' neu 'ôl' gyda **ni, chi a nhw**.

Allwch chi llenwi'r bylchau yma?

Ar fy ôl i Ar ein hôl/holau ni

Ar dy ôl di Ar eich ôl/olau chi

Ar ei ôl e/o Ar eu hôl/holau nhw

Ar ei hôl hi

O fy mlaen i O'n blaen/blaenau ni

O dy flaen di O'ch blaen/blaenau chi

O'i flaen e/o O'u blaen/blaenau nhw

O'i blaen hi

3. Mae llawer o enwau **benywaidd** yn y fideo yma. Allwch chi eu rhestru nhw? Sut ydyn ni'n gwybod eu bod nhw'n fenywaidd?

Dyma'r enwau benywaidd a glywir yn y fideo: craig, afon, chwedl, stori, gwaywffon, carreg, calon, llech.

Rhai pwyntiau i'w trafod gyda'r dosbarth: Mae Siôn yn galw'r craig yn 'hi' ("mae twll perffaith ynddi hi"); mae enwau benywaidd yn treiglo ar ôl y fannod ("taflodd y waywffon" "y garreg"). Gallech eu hatgoffa nad yw enwau benywaidd sy'n dechrau â 'll' a 'rh' (e.e. 'llech') yn treiglo ar ôl y fannod.

4. Mae Siôn Tomos Owen yn dweud "**So chi'n cael hela 'da gwaywffon ragor**".

Allwch chi feddwl am ffordd arall o ddweud hynny?

Dylai'r dysgwyr feddwl am un neu fwy o'r enghreifftiau isod:

Chewch chi ddim hela gyda gwaywffon rhagor

Chewch chi ddim hela efo gwaywffon ddim mwy

Dych/dach chi ddim yn cael hela gyda/efo gwaywffon rwan

Does dim hawl gyda chi i hela gyda gwaywffon nawr

ac ati ...

Cam 6 – Chwedl Sioned Davies

Dangoswch y chwedl nifer o weithiau ac yna rhannwch y dosbarth yn barau i greu o leiaf 3 cwestiwn darllen a deall. Dylech fod yn cynorthwyo ar hyd yr adeg yn ystod y dasg hon i sicrhau bod y cwestiynau mor gywir ag sy'n bosib. Yna, rhaid i'r parau gyfnewid cwestiynau i'w hateb.

Cam 7 - Chwedl

Os yw'r dosbarth yn mwynhau'r gwaith ar chwedlau, gellid defnyddio un chwedl arall. Bydd angen cyswllt â'r we. Ceir gwaith ar dair chwedl wrth ddilyn y linc hwn - https://ybont.org/chwedlaurlafar/#/?_k=580130. Dewiswch y chwedl sydd fwyaf perthnasol i'ch ardal chi. Y chwedlau yw Y Ferch o Gefn Ydfa, Twm Sion Cati a Gelert. Ceir cyfres o gamau i gyd-fynd â phob un o'r chwedlau.

Cam 8 - Gêm

Dylai'r deunydd ar y gwefannau neu ymweliad gan westai fod wedi sbarduno digon o sgwrsio rhydd am amrywiaeth o bynciau – nid dim ond chwedloniaeth.

Efallai y byddai rhai dosbarthiadau'n mwynhau chwarae'r gêm isod i gloi'r wers mewn ffordd hwyliog.

<http://www.gwales.com/goto/biblio/en/9781910574881/?lang=CY&tsid=1>

Gêm gardiau i'w phrynu yw hi. Efallai bydd o ddiddordeb i rieni sydd a phlant.

Cam 9 – Geirfa Uned 4

Uwch 1, Uned 3 (ffurfiau dyfodol cryno'r berfau afreolaidd)

Er mwyn adolygu'r ffwythiant 'gofyn cymwynas', ysgrifennwch y deg berfenw isod ar y bwrdd gwyn. Daw'r berfau hyn i gyd o restr geirfa Uwch 1. Yn syml iawn, rhannwch y dosbarth yn barau i greu 5 cwestiwn sy'n dechrau gyda Wnei di neu Wnewch chi ac sy'n cynnwys pump o'r berfenwau, e.e.

Gwarchod Wnei di/Wnewch chi warchod y plant i fi heno?

Ewch dros y cynigion a dewiswch un cwestiwn ar gyfer pob berfenw ar y bwrdd gwyn. Rhannwch y dosbarth yn barau newydd i holi'r cwestiynau hyn i'w gilydd. Rhaid iddynt wrthod wneud bob tro, gan nodi rheswm.

casglu	cyfrannu	dadorchuddio	maddau	gwarchod
arwain	berwi	gwau	hysbysebu	llongyfarch

Uned 3 – Atodiad 1

fi + y caffi + ddydd Sadwrn	Mi fues i yn y caffi ddydd Sadwrn Bues i yn y caffi ddydd Sadwrn
ti + y parc + y bore 'ma	Mi fuest ti yn y parc y bore 'ma Buest ti yn y parc y bore 'ma
fo/fe + yr amgueddfa + yr wythnos diwetha	Mi fuodd o yn yr amgueddfa wythnos diwetha Buodd e yn yr amgueddfa yr wythnos diwetha
hi + yr archfarchnad + ddoe	Mi fuodd hi yn yr archfarchnad ddoe Buodd hi yn yr archfarchnad ddoe
ni + y dosbarth salsa – nos Fawrth	Mi fuon ni yn y dosbarth salsa nos Fawrth Buon ni yn y dosbarth salsa nos Fawrth
chi + y bwyty Tseineaidd + nos Fercher	Mi fuoch chi yn y bwyty Tseineaidd nos Fercher Buoch chi yn y bwyty Tseineaidd nos Fercher
nhw + y dosbarth Cymraeg + ddydd lau	Mi fuon nhw yn y dosbarth Cymraeg ddydd lau Buon nhw yn y dosbarth Cymraeg ddydd lau
y Prif Weinidog + y ddeintyddfa + ddydd Gwener	Mi fuodd y Prif Weinidog yn y ddeintyddfa ddydd Gwener Buodd y Prif Weinidog yn y ddeintyddfa ddydd Gwener
fi + yr Eisteddfod Genedlaethol + y llynedd	Mi fues i yn yr Eisteddfod Genedlaethol llynedd Bues i yn yr Eisteddfod Genedlaethol y llynedd
ti + swyddfa'r cyfreithiwr + y bore 'ma	Mi fuest ti yn swyddfa'r cyfreithiwr y bore 'ma Buest ti yn swyddfa'r cyfreithiwr y bore 'ma
fo/fe + derbyniad y cwmni + yr wythnos diwetha	Mi fuodd o yn nerbyniad y cwmni wythnos diwetha Buodd e yn nerbyniad y cwmni yr wythnos diwetha
hi + y siop elusen + ddoe	Mi fuodd hi yn y siop elusen ddoe Buodd hi yn y siop elusen ddoe
ni + y gweithdy crefft – nos Fawrth	Mi fuon ni yn y gweithdy crefft nos Fawrth Buon ni yn y gweithdy crefft nos Fawrth
chi + y winllan + nos Wener	Mi fuoch chi yn y winllan nos Wener Buoch chi yn y winllan nos Wener
nhw + y parti gwisg ffansi + ddydd Sadwrn	Mi fuon nhw yn y parti gwisg ffansi ddydd Sadwrn Buon nhw yn y parti gwisg ffansi ddydd Sadwrn
y Gweinidog Addysg + yr ysgol + ddydd Gwener	Mi fuodd y Gweinidog Addysg yn yr ysgol ddydd Gwener Buodd y Gweinidog Addysg yn yr ysgol ddydd Gwener

Uned 4 – Canllaw i'r tiwtor

Nod leithyddol: yr amodol

Thema: Dramâu teledu ac operâu sebon

Cam 1 – Siarad Rhydd

Trafodwch yr hyn sydd yn y newyddion. Gweler y canllawiau cyffredinol.

Cam 2 – Adolygu Uned 3 (yr adferfol)

Adolygu Uned 3 (yr adferfol)

I adolygu'r adferfol, rhannwch y dosbarth yn barau a rhowch gopi o'r cardiau yn Atodiad 1 i bob pâr. Gofynnwch iddynt gysylltu'r ddwy golofn i greu brawddegau synhwyrol. Dyma'r atebion cywir:

Mae Rhian yn cael gwersi piano ar ddydd Mercher / ar ddydd Mawrth.

Allwn ni aildrefnu? Anghofiais i bod gen i gyfarfod ddydd Gwener.

Mae'r oergell bron yn wag. Bydd rhaid i mi fynd i siopa ddiwedd yr wythnos.

Mae'n braf ymlacio ar y penwythnos. 'Dyn/Dan ni'n codi'n hwyr iawn ar ddydd Sadwrn.

Fy hoff ddiwrnod i yw dydd Sadwrn.

Achos ei bod hi'n ddydd Llun y Pasg, fydd dim dosbarth ddydd Llun.

Fel arfer, 'dyn/dan ni'n cael ein talu ar ddiwedd y mis.

Y dyddiau hyn, mae bron pob siop ar agor ar ddydd Sul.

'Dyn/Dan ni'n dal awyren am chwech felly bydd rhaid i ni godi'n gynnar fore Mercher.

Yn ein stryd ni, maen nhw'n casglu sbwriel ar ddydd Mawrth / ar ddydd Mercher.

Wedi hynny, gofynnwch iddynt drafod eu cynlluniau ar gyfer yr wythnos i ddod gyda'u partner, e.e.

Ddydd Llun, bydda i'n _____

Cam 3 – Yr amodol

Adolygu baswn i / faswn i ddim.

Cyn mynd ati i gyflwyno **byddwn i**, ceir ymarfer i adolygu'r ffurfiau amodol y maent yn gyfarwydd â hwy, **sef baswn i / faswn i ddim**. Rhowch un neu fwy o gardiau i bawb (yn dibynnu faint sydd yn y dosbarth) a phawb i grwydro'n holi ei gilydd. Dylid eu hannog i ymestyn y sgwrs cymaint â phosib. Mae'r cardiau yn Atodiad 2.

Ymestyn Geirfa

Ar ôl rhoi digon o amser ar gyfer trafod y cardiau, gofynnwch iddynt wneud yr ymarfer yn y cwrslyfr. Gofynnir iddynt feddwl am dri ymadrodd / gair sy'n defnyddio'r geiriau isod, neu elfennau ohonyn nhw. Mae'r geiriau ar y cardiau maen nhw newydd eu defnyddio. Dyma enghreifftiau posib.

Byrddio	bwrdd	Arlunio	llun
	bwrdd smwddio		lluniau priodas
	bwrdd iechyd		llun du a gwyn
	bwrdd snwcer		llun lliw
	bwrdd dartiau		

Llosgfynydd	llosgi
	mynyddoedd
	llosg haul
	mynydda

Edrychwch ar enghreifftiau'r dysgwyr, a rhannwch unrhyw eiriau / ymadroddion defnyddiol gyda gweddill y dosbarth.

Cyflwyno 'byddwn i.'

Cyfeiriwyd at ffurfiau llenyddol yr amodol yn Uwch 1, ond ni chawsant eu cyflwyno a'u hymarfer yn y cwrs. Serch hynny, mae'n debygol y bydd y dysgwyr wedi gweld a chlywed y ffurfiau hyn, yn enwedig yn y de-orllewin, lle maent yn gyffredin iawn ar lafar. Dylid esbonio eu bod yn ffurfiau llafar (a llenyddol) yn y de, ac yn ffurfiau llenyddol yn unig yn y gogledd.

Trowch yn ôl at y cardiau amodol.

Rhowch y cardiau i gyd allan wyneb i fyny ar y bwrdd. Dewiswch ddau gerdyn i roi enghraifft o 'byddwn i' a 'fyddwn i ddim' i'r dosbarth, er enghraifft:

Byddwn i'n cystadlu mewn cwis ar y teledu

Fyddwn i ddim yn rafftio i lawr afon wyllt

Gofynnwch i bawb wneud yr un peth. Wedyn, ewch ymlaen i wneud y trydydd person trwy ofyn cwestiynau i bob pâr, e.e.

"John – beth fyddai Lisa ddim yn wneud?"

"Fyddai hi ddim yn canu karaoke ar ei phen ei hun."

Gallech chi fynd â hyn ymhellach trwy ofyn "Beth fydden nhw'n wneud?" a "Beth fydden ni'n wneud?"

Efallai na fydd dosbarthiadau'r gogledd yn dymuno treulio llawer o amser yn ymarfer y ffurfiau ar lafar gan na fydd y dysgwyr yn debygol o'u clywed a'u defnyddio wrth sgwrsio.

Ymarfer

Ar ôl i bawb gael digon o gyfle i ymarfer y ffurfiau, gallwch symud ymlaen i wneud yr ymarfer ysgrifenedig yn y cwrslyfr. Dyma'r atebion:

1. **Fyddet** ti'n gallu dod am swper heno yn lle nos fory?
2. Tasai Elis yn ddigon heini, **byddai'n** rhedeg marathon.
3. Beth **bydden/fyddden** nhw'n wneud heb dy help di?
4. **Fyddwn** i byth yn nofio yn y môr ar ddiwrnod oer fel heddiw.
5. **Byddwn** i'n poeni tasai siop y pentref yn cau.
6. Dw i'n meddwl **byddech** chi'n mwynhau'r ffilm 'na – mae'n ddoniol iawn.
7. **Fyddai** hi ddim yn hapus taswn i'n rhannu'r gyfrinach gyda ti.
8. **Fyddai** John byth yn fy nghredu i – mae'n rhaid i ti ddweud wrtho fe.
9. **Byddech** chi'n cael eich cosbi tasech chi'n meiddio twyllo yn y prawf yma.
10. **Fyddden** nhw ddim yn hoffi mynd ar wyliau i wlad boeth.
11. **Byddech** chi'n cael trafferth siopa ar-lein heb fy help i.

Cam 4 – Cyfwyno'r thema: Dramâu teledu ac operâu sebon

1. Ceir blwch Storom eirfa yn y cwrslyfr. Gofynnwch i'r dysgwyr feddwl am eiriau sy'n dod i'r meddwl wrth ystyried y thema hon. Nodwch unrhyw eiriau defnyddiol ar y bwrdd gwyn.
2. Gofynnwch i'r dosbarth restru chwe opera sebon, a chreu brawddeg gradd eithaf ar gyfer bob un gan ddefnyddio doniol, trist, diflas, realistig, da, drwg. Er enghraifft, "Dw i'n credu taw/mai Eastenders ydy'r opera sebon drista". Atgoffwch nhw bod 'opera sebon' yn fenywaidd, a bod angen treiglo'r ansoddair ar ei ôl.
3. I gloi, ceir llawer o gwestiynau ar y thema yn y cwrslyfr. Un cwestiwn ychwanegol posib fyddai "Oes golygfa o opera sebon yn aros yn eich meddwl?"

Cam 5 – Deialog: Rownd a Rownd

Ceir rhan o sgript *Rownd a Rownd* yn y cwrslyfr. Ceir y fersiwn wreiddiol (ogleddol) ynghyd ag addasiad deheuol. Sicrhewch bod eich dysgwyr yn darllen y fersiwn sydd fwyaf addas iddyn nhw.

Yn gyntaf, gofynnwch iddynt chwilio am y ffurfiau amodol yn y ddeialog. Maent wedi eu hamlygu isod. Gofynnwch iddynt ysgrifennu'r ffurfiau amodol fel y maent yn y ddeialog, ac yna eu hysgrifennu fel y byddent yn ei wneud fel arfer (e.e. 'baswn' yn lle 'byswn' yn y gogledd). Yna, gofynnwch iddynt danlinellu'r holl elfennau llafar yn y ddeialog.

Ar ôl cael digon o gyfle i drafod a dadansoddi iaith y ddeialog, gofynnwch iddynt weithio mewn paruau i ddarllen y ddeialog, gan gymryd tro i wneud y ddwy ran.

Fersiwn wreiddiol (y gogledd)	Fersiwn y de
<p>BRITNEY 'Nath hi sôn rwbath am y pres sy arnyn nhw i'r dyn treth wedyn?</p> <p>DANI Na. Dim byd.</p> <p>BRITNEY Bechod.</p> <p>DANI Ia, dwi'n gwbod.</p> <p>BRITNEY Pam 'nei di'm cynnig talu drostyn nhw?</p> <p>DANI Fi?</p> <p>BRITNEY Ia. Ma' gin ti ddigon o bres does.</p> <p>DANI Ond 'y mhres i 'dio.</p> <p>BRITNEY Dwi'n gwbod, ond tasa gin i bres, 'swn i'n gynnig o iddyn nhw.</p> <p>DANI (AMHEUS IAWN) O bysat?!</p> <p>BRITNEY Byswn. Faint o bres Wyn sgin ti ar ôl?</p> <p>DANI Meindia dy fusnas!</p> <p>BRITNEY Gin ti ddigon ma' siwr does.</p> <p>DANI Oes ella.</p> <p>BRITNEY A fysa chdi'n ga'l o'n ôl ginnyn nhw. Dim ond benthg fysa fo. 'Swn i'n 'neud 'swn i'n chdi.</p>	<p>BRITNEY 'Wedodd hi rywbeth am yr arian sy arnyn nhw i'r dyn treth wedyn?</p> <p>DANI Na. Dim byd.</p> <p>BRITNEY Trueni.</p> <p>DANI Ie, dwi'n gwbod.</p> <p>BRITNEY Pam 'nei di ddim cynnig talu drostyn nhw?</p> <p>DANI Fi?</p> <p>BRITNEY Ie. Mae digon o arian 'da ti on'd oes e?</p> <p>DANI Ond fy arian i yw e.</p> <p>BRITNEY Dwi'n gwbod, ond tase arian 'da fi, byddwn i'n 'i gynnig e iddyn nhw.</p> <p>DANI (AMHEUS IAWN) O fyddet ti?!</p> <p>BRITNEY Byddwn. Faint o arian Wyn sy 'da ti ar ôl?</p> <p>DANI Meindia dy fusnes!</p> <p>BRITNEY Mae digon 'da ti, on'd oes e.</p> <p>DANI Oes falle.</p> <p>BRITNEY A byddet ti'n 'i ga'l e'n ôl wrthyn nhw. Dim ond benthg fydde fe. Byddwn i'n neud, 'swn i'n ti.</p>

Cam 6 - Gwyllo a gwrando: Anti Marian yn ymddeol

Cyfweliad â'r actores Buddug Williams yw'r fideo. Mae hi'n siarad am ei hymddeoliad, ar ôl blynyddoedd yn actio ar Pobol y Cwm.

Defnyddiwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer tasgau Gwyllo a gwrando. Efallai y bydd angen help ar ddsbarthiadau'r gogledd i ddeall ambell air tafodieithol.

Dyma atebion y cwestiynau.

Dewiswch yr atebion cywir a rhowch groes yn y blwch.		
O ble mae Buddug Williams yn dod?	Pontypridd Pontyberem Pontypŵl	☒
		☐
		☐
Mae Anti Marian yn dweud "Paid ti â meddwl bo' ti'n mynd i ga'l tamed o'r _____ 'na!" Beth?	Cawl Pizza Lasagne	☐
		☒
		☐
Mae Buddug Williams yn dweud bod Anti Marian fel mam i rywun. Pwy?	Denzil Sioned Cheryl	☒
		☐
		☐
Dydy Buddug Williams ddim yn gallu mynd i rywle ar brynhawn dydd Mercher. Ble?	Pontyberem Caerfyrddin Cefneithin	☒
		☐
		☐
Beth fydd Buddug Williams yn gweld ei eisiau fwya ar ôl ymddeol?	Y cyflog Y cwmni perfformio	☐
		☒
		☐

Bydd Buddug Williams yn parhau i wyllo Pobol y Cwm. Pam? Ysgrifennwch ddau reswm isod.

1. Mae ei chwaer yn 'ffan' o'r rhaglen ac yn ei gwyllo bob dydd.
2. Bydd hi eisiau gwybod beth sy'n digwydd i bawb.

I gloi, ceir cwestiynau yn y cwrslyfr ynglŷn ag ymddeol. Ond mae croeso i chi sgwrsio am unrhyw bwnc sy'n codi yn y fideo.

Cam 9 – Geirfa Uned 5

Atodiad 1

Mae Rhian yn cael gwersi piano	ar ddiwedd y mis.
Allwn ni aildrefnu? Anghofiais i bod gen i gyfarfod	dydd Sadwrn.
Mae'r oergell bron yn wag. Bydd rhaid i mi fynd i siopa	ar ddydd Sadwrn.
Mae'n braf ymlacio ar y penwythnos. 'Dyn/Dan ni'n codi'n hwyr iawn	ar ddydd Mercher.
Fy hoff ddiwrnod i yw	ar ddydd Mawrth.
Achos ei bod hi'n ddydd Llun y Pasg, fydd dim dosbarth	fore Mercher.
Fel arfer, 'dyn/dan ni'n cael ein talu	ddydd Gwener.
Y dyddiau hyn, mae bron pob siop ar agor	ddiwedd yr wythnos.
'Dyn/Dan ni'n dal awyren am chwech felly bydd rhaid i ni godi'n gynnar	ar ddydd Sul.
Yn ein stryd ni, maen nhw'n casglu sbwriel	ddydd Llun.

Atodiad 2

bwyta cyrri poeth iawn	mynd ar fordaith am dri mis
canu karaoke ar dy ben dy hun	ymweld â llosgfynydd
cwyno am wasanaeth drwg mewn siop neu gaffi	rafftio i lawr afon wyllt
actio ar lwyfan	rhedeg ras mewn gwisg ffansi
coginio pryd o fwyd i ugain o bobl	darllen nofel 500 o dudalennau
gallu/medru ysgrifennu barddoniaeth	gallu/medru gwneud her y tri chopa mewn diwrnod (Yr Wyddfa, Cader Idris a Phen-y-Fan)
symud i fyw dramor	cysgu yn yr awyr agored
gallu/medru byw heb nwyddau plastig	nofio yn y môr (yng Nghymru) yn y gaeaf
mynd i eira-fyrddio	gweithio y tu allan bob dydd
cystadlu mewn cwis ar y teledu	mynd i ddosbarth arlunio bywyd
gwneud cacen ben-blwydd i ffrind neu aelod o'r teulu	mynd i weld drama Gymraeg
mynd ar wyliau mewn cwch camlas	dysgu iaith arall

Uned 5 – Canllaw i'r tiwtor

Nod leithyddol: Y cymal enwol

Thema: Sefydliadau Cymru

Cam 1 – Adolygu'r Amodol

Ceir dau ymarfer yn y gwrslyfr:

- 1) Ymarfer paru – gall paru sy'n gorffen yn gynnar geisio cofio ail hanner y frawddeg.
- 2) Ymarfer ysgrifennu i adolygu gorffennol yr amodol.

Cam 2 – Geirfa

Yn ogystal â gofyn i'r dysgwyr ddwyn i gof eiriau'n dechrau gyda cam, cyflwynir tri ymadrodd: camsefyll, cael cam, achub cam.

Cam 3 – Sefydliadau Cymru

Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i enwi cymaint â phosib o sefydliadau Cymru.

Cam 4 – Y Cymal Enwol

Adolygu

Cyflwynir gwybodaeth am Sefydliadau Cymru wrth adolygu'r Cymal Enwol. Nid oes unrhyw waith newydd yma felly gellid gofyn i barau wneud y gweithgaredd uno brawddegau heb unrhyw baratoi, gan eu defnyddio fel cyfle i adolygu egwyddorion: bod ar gyfer brawddegau presennol ac amherffaith, y ar gyfer y dyfodol a'r amodol, mai/taw mewn cymalau pwysleisiol. Bydd darllen dros yr Help Llaw yn cadarnhau'r rheolau.

Y gorffennol cryno:

Y gwaith ymestynnol yma yw defnyddio'r arddodiad i ar gyfer cyfleu'r gorffennol cryno. Rhaid pwysleisio nad oes angen poeni am hyn a bod brawddegau megis 'Dw i'n siŵr gadawais i fy ffeil yn y dosbarth' yn gwbl dderbyniol ar lafar. Ond, er mwyn dangos y gystrawen ar waith, efallai yr hoffech gasglu enghreifftiau y byddwch wedi eu clywed neu eu gweld ar y cyfryngau neu yn y wasg yn ddiweddar. Rhannwch y dosbarth yn barau i roi cynnig ar yr ymarfer cyfieithu:

I think I left my file in class last week.

Dw i'n meddwl i mi/fi adael fy ffeil yn y dosbarth (yr) wythnos diwetha.

I'm sure I understood correctly.

Dw i'n siŵr i mi ddallt/i fi ddeall yn iawn/gywir.

I heard he forgot to do the homework.

Clywais i/Mi glywes i iddo fe/fo anghofio gwneud y gwaith cartre(f).

They are saying that the Prime Minister resigned after the cabinet meeting.

Maen nhw'n dweud i'r Prif Weinidog ymddiswyddo ar ôl cyfarfod y cabinet.

I think she was born on Tuesday.

Dw i'n meddwl iddi hi gael ei geni ddydd Mawrth.

Ymarfer

Er mwyn atgyfnerthu'r patrwm, gwnewch y dril isod:

De

Basiaist ti'r prawf?

Dw i'n meddwl i fi wneud.

Basiodd e'r prawf?

Dw i'n meddwl iddo fe wneud.

Basion nhw'r prawf?

Dw i'n meddwl iddyn nhw wneud.

Basioch chi'r prawf?

Dw i'n meddwl i ni wneud.

Basiodd hi'r prawf?

Dw i'n meddwl iddi hi wneud.

Ffeiliodd hi'r adroddiad?

Dw i'n meddwl iddi hi wneud.

Ffeiliodd e'r adroddiad?

Dw i'n meddwl iddo fe wneud.

Ffeiliaist ti'r adroddiad?

Dw i'n meddwl i fi wneud.

Gogledd

Wnest ti basio'r prawf?

Dw i'n meddwl i mi wneud.

Wnaeth o basio'r prawf?

Dw i'n meddwl iddo fo wneud.

Wnaethon nhw basio'r prawf?

Dw i'n meddwl iddyn nhw wneud.

Wnaethoch chi basio'r prawf?

Dw i'n meddwl i ni wneud.

Wnaeth hi basio'r prawf?

Dw i'n meddwl iddi hi wneud.

Wnaeth hi ffeilio'r adroddiad?

Dw i'n meddwl iddi hi wneud.

Wnaeth o ffeilio'r adroddiad?

Dw i'n meddwl iddo fo wneud.

Wnest ti ffeilio'r adroddiad?

Dw i'n meddwl i mi wneud.

Rhaid i barau benderfynu ym mha flwyddyn cafodd y sefydliadau gwahanol eu sefydlu gan adrodd yn ôl yn defnyddio'r patrwm:

'Dyn/Dan ni'n meddwl i XX gael ei sefydlu yn XX neu 'Dyn/Dan ni'n gwybod i XX gael ei sefydlu yn XX

Atebion:

Undeb Rygbi Cymru	1881
Cadw	1984
S4C	1982
Cymdeithas Bêl-droed Cymru	1876

Cynulliad Cenedlaethol Cymru	1999
Gardd Fotaneg Genedlaethol Cymru	2000
Gwasg Prifysgol Cymru	1922
Llyfrgell Genedlaethol Cymru	1907

Cam 5 – Sefydliadau Cymru: Amgueddfa Cymru

Siaradwch – Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i drafod y cwestiynau yn y llyfr, gan gynnal sesiwn adrodd yn ôl.

Gwrando – Cyn chwarae'r darn, gofynnwch i'r dysgwyr edrych ar y map a'r tabl a cheisio enwi pob amgueddfa a nodi un ffaith amdani os yn bosib. Chwaraewch y darn. Y tro cyntaf, rhaid i'r dysgwyr wirio bod yr enwau'n gywir gyda nhw. Ewch dros yr atebion cyn chwarae'r darn eto. Y tro nesaf, rhaid ceisio nodi ffaith, neu ffaith newydd am bob amgueddfa.

Gwyllo a Deall – Croeso i Sain Ffagan

- Chwaraewch y ffilm a gofynnwch i barau nodi arwyddocâd y llefydd a enwir:

Stockholm	Cafodd Iorwerth C Peate ei ysbrydoli gan amgueddfa awyr agored Skansen yn Stockholm cyn mynd ati i sefydlu Sain Ffagan.
Plymouth	Iarl Plymouth roddodd y castell a'r tiroedd ar gyfer yr amgueddfa.
Rhyd-y-car	Symudwyd rhes o dai teras o Ryd-y-car (Merthyr Tudful) i'r amgueddfa a'r bythynnod hyn yw un o atyniadau mwyaf poblogaidd yr amgueddfa.
Pontarddulais	Symudwyd Eglwys Sant Teilo (eglwys o'r Oesodd Canol) o Bontarddulais i'r amgueddfa.
Ynys Môn	Defnyddiwyd tystiolaeth o Lys Rhosyr ar Ynys Môn wrth greu Llys Llywelyn.
- Bydd parau'n trafod un ffaith newydd a ddysgon nhw wrth wyllo'r ffilm.
- Y tro hwn, gwrandewch yn ofalus a llenwch y bylchau:
 - Roedd e eisiau sefydlu cartref i ddiwylliant, iaith, treftadaeth a thraddodiadau Cymru > treigladau laes yn dilyn a.
 - Symudwyd llawer o adeiladau o bob cwr o Gymru > gellid gofyn am ffurfiau amhersonol eraill yn y darn (dechreuwyd, agorwyd, defnyddiwyd).
 - Daeth hen furluniau lliwgar i'r golwg > gellid gofyn am ymadroddion eraill yn defnyddio'r berfenw dod (dod i ben, dod i ben fy nhennyn, dod o hyd i).

4. Ceisiwch wrando am y geiriau yn y darn sy'n dod o'r geiriau isod:
- i. arbennig arbenigwr (arbenigwraig, arbenigo, arbenigol)
 - ii. gwaith gweithleoedd (gweithdrefnau, gweithgar, gweithgaredd, dosbarth gweithiol)
 - iii. lle lleoliad (lleol, lleoli, eisteddle, llecyn, cadarnle, rhywle, rhywbeth o'i le)
5. Ymadroddion:
- i. newydd sbon
 - ii. dan do
 - iii. dweud eu dweud

Yn olaf, edrychwch ar y frawddeg: Dyma oriel Cymru, sy'n rhoi cip ar fywyd yng Nghymru dros gyfnod o 230,000 o flynyddoedd. Er mwyn ymarfer y gystrawen elfennol ond defnyddiol hon, ewch â chasgliad o lyfrau Cymraeg i'r dosbarth. Rhowch lyfr i bob aelod o'r dosbarth a rhaid iddynt ystyried y broliant a chreu brawddeg, e.e. Dyma Llyfr Glas Nebo, sy'n adrodd hanes Siôn, ei fam Rowenna, a'i chwaer Dwynwen yn dilyn Y Terfyn. (Gallai fod yn haws petaech yn parato'i'r brawddegau ymlaen llaw a'u hysgrifennu ar post-it ar y llyfr – Mae Llyfr Glas Nebo'n adrodd hanes Siôn, ei fam Rowenna, a'i chwaer Dwynwen yn dilyn Y Terfyn.) Fel ail gam, gofynnwch i bawb ddod â llyfr i'r wers nesaf a chynllunio brawddeg i'w ddisgrifio gan ddechrau gyda'r un fformiwla – Dyma XX sy'n... Does dim rhaid iddynt fod yn llyfrau Cymraeg. Gellid gofyn i bobl ddod ag un o'u hoff lyfrau.

Cam 7 – Sefydliadau Cymru: Llyfrgell Genedlaethol Cymru

Storom Eirfa – llyfrgelloedd

Siaradwch – datganiadau i sbarduno trafodaeth a barn ar bwysigrwydd llyfrgelloedd.

Gwranddo – Darn lle mae Rhodri Glyn Thomas, llywydd y Llyfrgell Genedlaethol, yn trafod y llyfrgell.

Pam mae'n rhaid i'r Llyfrgell dderbyn popeth?

Mae'n llyfrgell hawlfraint.

Beth yw'r peth pwysig am y Llyfrgell?

Cof y genedl yw hi.

Enwch dri pheth sy yn y Llyfrgell.

Casgliadau – dogfennau, mapiau, lluniau.

Dych chi wedi disgrifio rhai o **swyddogaethau**’r Llyfrgell.

Rhaid i ni dderbyn popeth **sy'n cael ei** gyflwyno/gynnig.

Mae yna **gasgliadau** enfawr.

Mae yna **gannoedd ar gannoedd** o luniau.

Mae'n **fodd** i'n cyfeirio ni i'r dyfodol.

Modd – Ceir dau ymarfer i ddefnyddio 'modd'. Ymarfer 1 – Rhannwch y dosbarth yn barau i wneud y dril ac yna ewch drosto fe. Ymarfer 2 – Awgrymir bod y dosbarth yn drilio'r tiwtor yn y lle cyntaf – er mwyn modelu'n dda. Ymarfer 3 - Eto, rhannwch y dosbarth yn barau i brofi ei gilydd cyn gwneud dril llafar yn y dosbarth.

Darllen – Y Llyfrgell gan Fflur Dafydd (Y Lolfa, 2009)

Yn y cwrslyfr, ceir darn byr o'r nofel *Y Llyfrgell*.

Defnyddiwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer darnau darllen. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn parau trwy'r cwestiynau ieithyddol a geir yn dilyn y darn.

Siaradwch – Rhannwch y dosbarth yn grwpiau i drafod trefn mewn gweithle/swyddi ac a ydyn nhw'n hoff o drefn yn eu bywydau nhw.

Cam 7 - Sefydliadau Cymru: Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i drafod yr hyn maent yn ei wybod am y Cynulliad a'r hyn yr hoffent ei wybod. Os nad yw'r wybodaeth gennych am unrhyw gwestiwn sy'n codi, gellwch ddweud y byddwch yn adrodd yn ôl yn y wers nesaf neu'n gosod her i'r dosbarth ganfod yr wybodaeth eu hunain.

Rhannwch y dosbarth yn grwpiau newydd i weld beth sy'n digwydd yn y Cynulliad ar hyn o bryd. Os gellwch gyrchu'r we, cewch wybodaeth yma: <http://www.cynulliad.cymru/cy/Pages/Hafan.aspx>.

Cam 8 - Geirfa Uned 6

Uned 6 – Canllaw i'r tiwtor

Nod ieithyddol: yr amhersonol

Thema: rhyfel

Cam 1 – Siaradwch

Ewch â chasgliad o luniau sy'n cynrychioli storïau cyfredol yn y newyddion. Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach a rhowch lun i bob grŵp. Rhaid iddyn nhw drafod unrhyw agwedd ar y stori – adrodd y ffeithiau, mynegi barn, holi am wybodaeth. Os na wyddant beth yw'r stori, rhaid meddwl beth allai fod. Wedyn, gofynnwch i bob grŵp ddewis pedwar llun a chreu pennawd addas. Bydd yn rhaid i'r grwpiau eraill ddyfalu pa bennawd sy'n cyd-fynd â pha lun.

Cam 2 – Adolygu Uned 5

I adolygu gwaith Uned 5 ar y cymal enwol gyda chymalau yn y gorffennol cryno, rhowch y dosbarth i weithio mewn paru. Ysgrifennwch y deg brawddeg isod ar y bwrdd gwyn.

Gofynnwch i'r paru roi 'Dw i'n meddwl / credu' o flaen y pum brawddeg isod, fel a ganlyn:

Collon ni/Mi gollon ni'r gêm ddiwetha.	>	Dw i'n meddwl i ni gollir gêm ddiwetha.
Anghofiais /Mi anghofies i gau'r ffenest.	>	Dw i'n meddwl i mi anghofio cau'r ffenest.
Taflodd hi/Mi daflodd hi'r llythyr i'r bin.	>	Dw i'n meddwl iddi hi daflu'r llythyr i'r bin.
Cafodd e / Mi gaeth o farciau da yn yr arholiad.	>	Dw i'n meddwl iddo fo gael marciau da yn yr arholiad
Gwnest/Mi wnest ti gawl potsh / smonach o'r arholiad.	>	Dw i'n meddwl i ti wneud smonach o'r arholiad

Gofynnwch i'r paru roi 'Gobeithio' o flaen y pum brawddeg isod, fel a ganlyn:

Cyrhaeddodd hi/Mi gyrhaeddodd hi mewn pryd.	>	Gobeithio iddi hi gyrraedd mewn pryd.
Mwynheuoich chi/Mi wnaethoch chi fwynhau'r parti.	>	Gobeithio i chi fwynhau'r parti.
Cofiodd hi/Mi gofiodd hi ddiffodd y popty / ffwrn	>	Gobeithio iddi hi ddiffodd y ffwrn.
Dwedodd e/Mi ddeudodd o 'diolch'.	>	Gobeithio iddo fe/fo ddweud 'diolch.'
Cawsoch chi/Mi gaethoch chi wyliau da.	>	Gobeithio i chi gael gwyliau da.

Mae hwn hefyd yn gyfle i dynnu sylw at unrhyw enghreifftiau o ddefnydd o'r patrwm uchod y byddwch wedi dod ar eu traws rhwng gwersi.

Cam 3 - Yr amhersonol

Ymarfer y goddefol

Cyn mynd ati i ymarfer yr amhersonol, byddai'n syniad da ymarfer ffurfiau cwmpasog y goddefol, i atgoffa'r dysgwyr o'r cysyniad.

Yn gyntaf, rhowch enghraifft syml o'r goddefol, e.e. 'Ces i fy ngeni yn ...' a gofynnwch i'r dysgwyr ymateb gan ddilyn yr un patrwm.

Cyn mynd ymlaen i'r cam nesaf, gofynnwch iddynt esbonio pam mae cenedl enwau yn bwysig wrth ffurfio'r goddefol. Trafodwch yr hyn sy'n digwydd wrth ddefnyddio enwau benywaidd yn y goddefol e.e. 'cafodd yr ysgol ei hadeiladu', a'r gwrywaidd e.e. 'cafodd y bachgen ei weld'.

Yna, dosbarthwch gardiau ymarfer y goddefol (Atodiad 1) i bob pâr. Gofynnwch iddynt uno'r cardiau i greu brawddegau synhwyrol, cyn nodi'r atebion cywir yn y man priodol yn eu cwrslyfrau.

Yr amhersonol

Bydd y dysgwyr yn gyfarwydd â'r amhersonol ac wedi gwneud peth gwaith arno yn Uwch 1. Rhannwch y dosbarth yn barau i wneud yr ymarfer syml yn y llyfr cwrs i weld faint mae'r dysgwyr yn ei gofio. Dyma'r atebion:

Cafodd y nodyn ei anfon	<i>Anfonwyd y nodyn</i>
Cafodd y bencampwriaeth ei gohirio	<i>Gohiriwyd y bencampwriaeth</i>
Cafodd y llenni eu hagog	<i>Agorwyd y llenni</i>
Cafodd y cadoediad ei barchu	<i>Parchwyd y cadoediad</i>
Cafodd y ffoadur ei groesawu	<i>Croesawyd y ffoadur</i>
Cafodd y llwybr ei wella	<i>Gwellwyd y llwybr</i>
Cafodd y rhaglen ei recordio	<i>Recordiwyd y rhaglen</i>

Ceir Help Llaw manwl. Nid oes rhaid darllen yr adran hon air am air, ond edrychwch ar dabl y berfau amhersonol (gorffennol) a ddefnyddiwr amlaf. Ar ôl edrych dros y brawddegau, rhowch ferf i bob pâr a gofynnwch iddynt ffurfio brawddeg wahanol yn defnyddio'r ferf honno, e.e. arestio - Arestiwyd dau ddyn am ymladd y tu allan i'r dafarn.

Ewch ymlaen wedyn i drafod yr enghreifftiau yn y tabl –ir, a gofynnwch iddynt lunio eu henghreifftiau eu hunain gan ddefnyddio'r berfau yn y tabl.

Wedi hynny, esboniwch pryd rydym yn defnyddio'r terfyniad –id, a rhowch rai enghreifftiau ychwanegol iddynt eu trafod.

Nesaf, trafodwch y berfau afreolaidd, gan bwysleisio bod y rhain yn cael eu defnyddio'n weddol helaeth. Gallech wedyn ofyn i'r dysgwyr weithio mewn grwpiau i greu un eitem mewn bwletin newyddion (stori go-iawn neu ddychmygol) gan ddefnyddio berfau amhersonol afreolaidd.

Yn olaf, tynnir sylw at dair ffurf gyffredin iawn - Gellir, Gellid, Dylid. Os yw'n bosib yn eich ystafell ddosbarth, rhannwch y dosbarth yn barau i chwilio am y geiriau hyn ar y we i weld pa frawddegau maen nhw'n eu canfod.

Ymarfer

Pan fyddwch yn teimlo bod y dysgwyr yn gallu defnyddio'r amhersonol yn hyderus, gofynnwch iddynt wneud yr ymarfer yn y cwrslyfr, sy'n gofyn am ddealltwriaeth o ffurfiau'r amhersonol yn y gorffennol, y presennol/dyfodol a'r amherffaith. Dyma'r atebion:

1. Cafodd gwobr ei rhoi i'r tîm gorau yn y gystadleuaeth.
Rhodddwyd gwobr i'r tîm gorau yn y gystadleuaeth.
2. Roedd cloch yn cael ei chanu bob amser chwarae yn fy hen ysgol.
Cenid cloch bob amser chwarae yn fy hen ysgol.
3. Mae dosbarth Cymraeg yn cael ei gynnal yn Neuadd y Pentref.
Cynhelir dosbarth Cymraeg yn Neuadd y Pentref.
4. Bydd y troseddwr yn cael ei ddedfrydu yfory.
Dedfrydir y troseddwr yfory.
5. Cafodd parcel ei anfon atoch chi ddoe.
Anfonwyd parcel atoch chi ddoe.
6. Roedd dillad o bob math yn cael eu gwneud yn y ffatri hon.
Gwnaed dillad o bob math yn y ffatri hon.
7. Bydd enw'r enillydd yn cael ei gyhoeddi yr wythnos nesaf.
Cyhoeddir enw'r enillydd yr wythnos nesaf.
8. Cafodd deg pysgodyn eu dal gan y pysgotwr neithiwr.
Daliwyd deg pysgodyn gan y pysgotwr neithiwr.
9. Roedd gwasanaeth plygain yn cael ei gynnal yn yr eglwys yma ers talwm.
Cynhelid gwasanaeth plygain yn yr eglwys yma ers talwm.
10. Mae swyddfa newydd y cwmni'n cael ei hagor yfory.
Agorir swyddfa newydd y cwmni yfory.

Cam 4 – Rhyfel**Storom Eirfa – Rhyfel**

Gofynnwch i'r dysgwyr ysgrifennu o leiaf chwe gair ar y thema yn eu cwrslyfrau.

Siaradwch - Gofynnwch i'r dosbarth ddechrau trafod y thema hon trwy drafod sut mae rhyfel wedi effeithio ar eu teuluoedd nhw, os o gwbl.

Darllen - Cymru a Rhyfel Cartref Sbaen

Ceir darn darllen byr yn y cwrslyfr, sy'n cyd-fynd â'r thema ond hefyd yn ymarfer yr amhersonol. Rhaid llenwi'r bylchau yn y darn â berfau amhersonol addas (a restrir yn y cwrslyfr). Dyma'r atebion:

Dechreuodd Rhyfel Cartref Sbaen yn 1936 pan ymosodwyd ar Lywodraeth Gweriniaeth Sbaen gan filwyr y **Cadfridog** Franco.

Trwy Ffederasiwn Glowyr De Cymru a'r Blaid Gomiwnyddol, cafwyd llawer o gefnogaeth yng Nghymru i'r Brigadau Rhyngwladol oedd yn ymladd yn erbyn Franco.

Aeth 174 o Gymry i ymladd yn Sbaen (a dim ond un fuodd yn ymladd dros Franco). Lladdwyd 33 ohonyn nhw.

Ar ôl cwmp Gwlad y Basg yn 1938, dan arweiniad David Lloyd George, ffurfiwyd pwyllgorau **dyngarol** i helpu plant **ffoaduriaid** o Wlad y Basg.

Cyhoeddwyd dwy nofel gan Lewis Jones o'r Rhondda sy'n trafod ymateb glowyr Cymru i Ryfel Cartref Sbaen, sef *Cwmardy* (1937) a *We Live* (1939).

Yn fwy diweddar, ysbrydolwyd y band o'r Coed Duon, The Manic Street Preachers, gan wirfoddolwyr o dde Cymru a ymladdodd yn y Brigadau Rhyngwladol.

Rhyddhawyd 'If You Tolerate This Your Children Will Be Next' yn 1998, ac aeth i rif un y siartiau Prydeinig.

Gwyllo a gwrando - Ymweliad â'r Ysgwrn, Cartref Hedd Wyn

Ceir cyflwyniad syml i'r Ysgwrn gan yr actores Catrin Mara.

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer tasgau Gwyllo a gwrando. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr ateb y cwestiynau yn y cwrslyfr. Dyma'r atebion:

1. Ym mha bentref yng Nghymru mae'r Ysgwrn?
Trawsfynydd.
2. Beth oedd enw 'go iawn' Hedd Wyn?
Ellis Evans.
3. Sut mae Gerald Williams yn perthyn i Hedd Wyn?
Mae'n nai i Hedd Wyn.
4. Pwy sy'n gyfrifol am Yr Ysgwrn heddiw?
Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri.
5. Beth yw arwyddocâd y rhifau hyn?
1917 Cafodd Ellis Evans ei ladd yn y Rhyfel Byd Cyntaf.
14 Roedd yn un o 14 o blant.
9 Dim ond naw o'r plant wnaeth fyw i fod yn oedolion.

"Rhoddwyd llen ddu dros y gadair yn ystod y seremoni."

Ail-ysgrifennwch y frawddeg uchod gan ddefnyddio berfau cwmpasog yn lle 'rhoddwyd.'

Cafodd llen ddu ei rhoi dros y gadair yn ystod y seremoni.

"Mae Eisteddfod Penbedw'n cael ei galw'n 'Eisteddfod y Gadair Ddu.'"

Ail-ysgrifennwch y frawddeg uchod gan ddefnyddio berf amhersonol yn lle 'cael ei galw.'

Gelwir Eisteddfod Penbedw'n 'Eisteddfod y Gadair Ddu.'

Darllen - Detholiad o Englynion Coffa Hedd Wyn gan R. Williams Parry.

Ceir darn darllen eithaf heriol yma, sef detholiad o Englynion Coffa Hedd Wyn gan R. Williams Parry.

Peidiwch â mynd i gors wrth geisio esbonio'n union beth yw englyn! Peidiwch chwaith ag ymdrechu i esbonio pob gair. Pwysleiswch nad oes angen iddynt ddeall popeth – dim ond deall bras ystyr y gerdd.

Rhannwch y dosbarth yn barau, a gofynnwch iddynt gymryd tro i ddarllen yr englynion yn uchel i'w partneriaid, er mwyn clywed a mwynhau eu sŵn.

Bydd rhai dosbarthiadau wrth eu bodd yn gwneud hyn, ond ni fydd at ddant dosbarthiadau eraill. Penderfynwch chi faint o amser i'w roi i'r dasg hon, yn unol â diddordeb eich dosbarth. Os gellwch gyrchu'r we, mae nifer o gorau'n canu'r Englynion Coffa ar youtube.

I gloi, rhannwch y dosbarth yn grwpiau ar gyfer y gwaith 'Siaradwch'.

Darllen a Siarad - Bywyd ar ôl yr Ail Ryfel Byd

Ceir ymarfer bach hwyliog yma, i gymharu ein bywydau ni heddiw â bywydau pobl yn fuan wedi'r Ail Ryfel Byd.

Gofynnwch i'r dosbarth weithio mewn paru, i geisio ateb y cwestiynau yn y cwrslyfr am 1953, sef:

- **Ar gyfartaledd**, faint yn hirach mae pobl yn byw nawr nag yn 1953?
- Pa nwyddau oedd yn cael eu **dogni**?
- Sut roedd noson yn y sinema'n dod i ben?
- Pa fath o swyddi oedd gan fenywod?
- Sut roedd menyn yn cael ei werthu?
- Sut roedd dillad yn cael eu golchi a'u sychu?
- Faint o gyllideb wythnosol pobl oedd yn cael ei gwario ar fwyd a diodydd ysgafn? Beth am heddiw?
- Pa raglenni radio oedd yn boblogaidd?
- Sut mae arferion gwyliau wedi newid i lawer?
- Pam roedd pobl yn prynu **olew olewydd**?
- Enwch un digwyddiad hanesyddol sy'n dyddio'n ôl i 1953.
- Beth na fyddech chi'n cael hyd iddyn nhw yn y rhan fwyaf o dai yn 1953?
- Sut mae prynu bisgedi wedi newid dros y blynyddoedd?
- Pa raglenni teledu oedd yn boblogaidd? Enwch un gwahaniaeth mawr rhwng y rhaglenni hyn a rhaglenni heddiw.

Pan fyddant wedi cael digon o gyfle i roi cynnig ar ateb pob cwestiwn, dosbarthwch rai o'r cardiau atebion i bob pâr (Atodiad 2). Wedyn, gofynnwch i'r paru godi ar eu traed a chrwydro'r dosbarth, er mwyn gwirio eu hatebion gyda pharau eraill.

Dylai'r dasg hon arwain at ddigon o sgwrsio rhydd naturiol, yn cymharu bywyd heddiw â'r oes o'r blaen. Os oes tipyn o ddysgwyr hyn yn eich dosbarth, gallech ofyn iddynt ddod ag unrhyw greiriau sydd ganddynt o'r cyfnod, i'w dangos a'u trafod yn y wers nesaf.

Gwyllo a gwrando 2 - Ar y Bysus (Tinopolis, 2018)

Fideo difyr a digon hwyliog sydd yma, yn dangos taith cwmni bysus Cwm Taf i Wlad Belg, i ymweld â lleoedd o bwys yn hanes y Rhyfel Byd Cyntaf.

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar ddarnau Gwyllo a gwrando. Yna, gofynnwch i'ch dosbarth ateb y cwestiynau canlynol.

1. Beth ydy lluosog...
amgueddfa amgueddfeydd
mynwent mynwentydd
2. Beth mae Hubert (y gyrrwr) yn ei ddweud am Sat Nav?
Mae'r Sat Nav yn ei ben.
3. Sut mae'r ffyrdd yng Ngwlad Belg yn cymharu â'r ffyrdd gartre, yn ôl Hubert?
Mae'r ffyrdd yn well yng Ngwlad Belg, yn ôl Hubert.
4. Pa enw mae'r cyflwynydd yn ei ddefnyddio yn lle 'Y Rhyfel Byd Cyntaf'?
Y Rhyfel Mawr.
5. Pa gerdd mae'r siaradwr olaf yn ei hadrodd?
Englynion Coffa Hedd Wyn, R. Williams Parry (a drafodwyd yn y dosbarth).
6. Mae **cad** yn hen air am ryfel, ac yn elfen mewn llawer o eiriau Cymraeg, fel **cadoediad** a **cadfridog**. Gyda'ch partner, trafodwch ystyr yr ymadroddion hyn:

i'r gad
maes y gad
ar flaen y gad

Efallai y bydd angen arweiniad yma. Meddyliwch am enghreifftiau syml, e.e. "Gwaeddodd y milwr 'I'r gad!' wrth fynd i'r frwydr", "Lladdwyd Hedd Wyn ar faes y gad", "Mae cwmni Apple ar flaen y gad bob amser."

Siaradwch

I gloi, rhannwch y dosbarth yn barau neu'n grwpiau i drafod y cwestiynau yn y cwrslyfr, sef: **Ydych chi wedi bod ar daith fws dramor? Beth yw manteision ac anfanteision mynd ar daith fws?**

Gadewch iddynt sgwrsio'n rhydd am unrhyw fater arall sy'n codi o'r fideo.

Cam 5 – Geirfa Uned 7

Adolygu Uwch 1, Uned 6 (Atebion)

Ceir set o gardiau yn Atodiad 3 i adolygu atebion. Gellir eu defnyddio ar unrhyw adeg yn ystod y cwrs. Dylid cael pawb ar eu traed yn profi ei gilydd – yr ateb yn unig y tro cyntaf, ateb a brawddeg yr ail dro.

Atodiad 1

Cafodd y nodyn	ei ysgrifennu
Cafodd y bencampwriaeth	ei chynnal
Cafodd y llenni	eu tynnu
Cafodd y cadoediad	ei dorri
Cafodd y ffoadur	ei lochesu
Cafodd y llwybr	ei droedio
Cafodd y llifddorau	eu hagor
Cafodd y rheol fantais	ei chwarae
Cafodd y rhaglen	ei chynhyrchu

Atodiad 2

Mae pobl ar gyfartaledd yn byw naw mlynedd yn hirach nag roedden nhw yn 1953.

Ar ddiwedd ffilm yn y sinema roedd God Save the Queen yn cael ei chwarae yn 1953.

Roedd menyn yn cael ei dorri yn ôl faint roedd pobl ei eisiau neu'n gallu ei gael. Roedd y siopwr yn arfer torri darn bach allan o ddarn enfawr ar gyfer y cwsmer.

Yn 1953 roedd traean o arian person ar gyfer wythnos yn cael ei wario ar fwyd a diodydd ysgafn. Mae hyn wedi cwmpo i chweched ran o arian person erbyn heddiw.

Yn 1953 dim ond unwaith y flwyddyn roedd pobl yn mynd ar eu gwyliau ac roedden nhw'n heidio i drefi glan-y-môr fel Skegness a Blackpool yn Lloegr, a'r Rhyl, Prestatyn, Pwllheli, Ynys y Barri a Phorthcawl yng Nghymru.

Llwyddodd Edmund Hilary a Tenzing Norgay i gyrraedd copa Everest ym 1953.

Erbyn hyn, rydyn ni'n prynu bisgedi mewn pecyn ond yn 1953 roedden nhw'n cael eu gwerthu'n rhydd.

Roedd nwyddau fel siwgr, menyn, caws, margarin a chig yn cael eu dogni yn 1953.

Roedd bron i draean o wragedd Prydain yn gweithio yn 1953. Roedden nhw'n gweithio mewn swyddi clerigol, ysgrifenyddol a glanhau.

Roedd dillad yn cael eu golchi â llaw a'u sychu wrth eu tynnu trwy fangl a'u gwasgu.

Yr Archers a'r Goon Show oedd rhai o raglenni radio mwy poblogaidd 1953.

Roedd pobl yn prynu olew olewydd i drin clust dost / pigyn clust yn 1953.

Doedd dim oergell na pheiriant golchi yn y rhan fwyaf o dai yn 1953.

The Lone Ranger, Dixon of Dock Green a Muffin the Mule oedd y rhaglenni teledu mwy poblogaidd ym 1953. Rhaglenni du a gwyn oedden nhw.

Atodiad 3

Ga i'ch helpu chi? √	Cewch Mi gewch chi fy helpu i Cewch chi fy helpu i
Glywoch chi rywbeth yn yr ardd neithiwr? X	Naddo Chlywes i ddim byd Chlywais i ddim byd
Fydd y plant yn mynd? √	Byddan Mi fyddan nhw'n mynd Byddan nhw'n mynd
Fasai hi'n talu? X	Na fasai Fasai hi ddim yn talu
Gân nhw weld? √	Cân Mi gân nhw weld Cân nhw weld
Ddylwn i newid? √	Dylet Mi ddylet ti newid Dylet ti newid
Am saith o'r gloch mae'r cyngerdd? √	Ia/le Am saith o'r gloch mae'r cyngerdd
Fyddi di yn y tŷ heno? X	Na fydda Fydda i ddim yn y tŷ heno
Allech chi helpu? √	Gallwn Mi allwn i helpu Gallwn i helpu
Aethon nhw i'r cyfarfod? √	Do Mi aethon nhw i'r cyfarfod Aethon nhw i'r cyfarfod
Alwan nhw heno? X	Na wrân Alwan nhw ddim heno
Glywon nhw rywbeth? X	Naddo Chlywon nhw ddim byd
Wrth y bwrdd maen nhw? √	Ia/le Wrth y bwrdd maen nhw
Ydy'r plant yn y gwely? X	Nac ydyn Dydyn nhw ddim yn y gwely 'Dyn nhw ddim yn y gwely
Oedd problem yn y cyfarfod ddoe? X	Nac oedd Doedd dim problem yn y cyfarfod
Brawd Jac wyt ti? X	Naci/Nage Nid brawd Jac dw i

Uned 7 - Canllaw i'r tiwtor

Nod leithyddol: cymalau'n defnyddio **a**

Thema: Diwydiant a byd gwaith

Cam 1 - Gwaith Siarad

Dewiswch un o'r Cardiau Dadl ar gyfer sbarduno sgwrsio cychwynnol.

Cam 2 - Adolygu'r goddefol a'r amhersonol

Rhowch set o gardiau i bob pâr (Atodiad 1). Dylent edrych ar y brawddegau goddefol a'u troi i'r amhersonol. Ar ol cwblhau'r cam hwn, gallant eu troi o'r amhersonol i'r goddefol.

Cam 2 - Cyflwyno Cymalau 'a'

1. Rhowch y brawddegau isod ar y bwrdd gwyn ar gyfer ymarfer disodli:
Dw i'n nabod rhywun fydd yn newid swydd wythnos nesa.
Mae ffrind gyda fi/Mae gen i ffrind fasa'i'n hoffi/licio ymddeol.
Mae'r dysgwyr eisoes wedi dod ar draws y patrymau uchod heb sylweddoli eu bod yn defnyddio'r cymal 'a'.
2. Esboniwch mai *which* neu *who* yw ystyr yr 'a' yn y cymalau a drafodir yn yr uned hon. Efallai y byddan nhw wedi clywed cymalau 'a' mewn iaith lafar ffurfiol megis adroddiadau newyddion, er enghraifft "Mae'r troseddwr a gafodd ei gadw yn y ddalfa ddoe wedi cael ei ryddhau."
Nodwedd ysgrifenedig yn bennaf yw cymalau 'a'. Ond, er nad yw pobl fel arfer yn dweud yr 'a', mae'r treigladd sy'n deillio o'r 'a' yn bodoli ar lafar, e.e. Dyna'r ci gafodd ei daro gan gar wythnos diwetha
3. Pan fyddwch yn sicr bod y dosbarth yn deall cysyniad y cymalau 'a', gwnewch ymarfer disodli cyflym eto:
Ble mae'r papur (a) brynais i ddoe?
Dyma'r llyfr a ysgrifennais i'r wythnos diwetha.
Yna, rhannwch yn dosbarth yn barau i wneud yr ymarfer llafar sydd yn y cwrslyfr.

Os bydd angen rhagor o ymarfer, gellir newid partneriaid i fynd drwy'r rhestr eto ond gan ddechrau Fe yw'r dyn/Fo ydy'r dyn a Nhw yw/ydy'r plant.

Ceir set o gardiau yn Atodiad 2 - enwau pobl enwog mewn un golofn a diffiniad o pam maen nhw'n enwog yn y golofn arall - pob un yn defnyddio'r patrwm 'a oedd'. Fel cam cyntaf, edrychwch ar enwau'r enwogion a gofynnwch i grwpiau o dri nodi cymaint o wybodaeth â phosib am bob un ohonynt. Dylent wedyn fynd ymlaen i wneud y gweithgaredd fel pelmanism (gêm baru). Fel cam olaf, gellid ceisio cofio'r diffiniad sydd ar y cerdyn.

Wedyn, gallant fynd ymlaen i wneud yr ymarfer ysgrifenedig (eto gyda phartner).

Dyma'r atebion:

1. Dyma'r bont + adeiladu + Rhufeiniaid
Dyma'r bont a adeiladodd y Rhufeiniaid.
 2. Fe yw'r ci + bwyta + fy + gwaith cartref
Fe yw'r ci a fwytodd fy ngwaith cartref.
 3. Dyma'r gacen + coginio + fi + neithiwr
Dyma'r gacen a goginiais i neithiwr.
 4. Dyma'r côr + canu + yn y cyngerdd + wythnos diwethaf
Dyma'r côr a ganodd yn y cyngerdd wythnos diwethaf.
 5. Dyna'r tractor + achosi + damwain
Dyna'r tractor a achosodd y ddamwain.
 6. Fe ydy'r bachgen + canu unawd + yn y briodas nesa
Fe ydy'r bachgen a fydd yn canu unawd/a ganiff unawd/a ganith unawd yn y briodas nesa.
 7. Nhw yw'r bobl + dod i fyw + drws nesa + y mis nesa
Nhw ydy'r bobl a fydd yn dod i fyw/a ddaw i fyw drws nesa y mis nesa.
 8. Nhw ydy'r merched + rhedeg + ras + yn y gystadleuaeth nesa
Nhw ydy'r merched a fydd yn rhedeg/a rediff/a redith yn y gystadleuaeth nesa.
4. Esboniwch fod berfau amheronol yn cael eu defnyddio'n aml gyda chymalau 'a'. Trafodwch yr enghreifftiau yn y cwrslyfr, sef:
- Mae'r ferch a arestiwed neithiwr wedi cael ei rhyddhau.**
Mae'r sbwriel a welir ar ein strydoedd y dyddiau hyn yn warthus.
Y Plygain yw'r gwasanaeth arbennig a gynhelir adeg y Nadolig.
- Yna, gofynnwch iddynt gysylltu'r cymalau yn y tabl â'i gilydd i wneud brawddegau synhwyrol, fel a ganlyn.

Mae'r Nadolig yn wyl	a glywir cyn i Gymru chwarae rygbi
Mae'r briallu'n flodau	a ysgrifennwyd gan Gwyneth Lewis
Hen Wlad Fy Nhadau	a chwaraeir yn yr Alban
Ar Ganolfan y Mileniwm, mae barddoniaeth	a gynhelir ar Ragfyr y pumed ar hugain
Mae'r bagbib yn offeryn	a gynlluniwyd gan William Edwards
'Mam Cymru' yw'r enw	a roddir i fardd yn yr Eisteddfod
Ym Mhontypridd mae'r bont enwog	a welir yn y gwanwyn
Cadair yw'r wobr	a roddir i Ynys Môn

5. Ceir un ymarfer arall i gadarnhau'r patrwm, sef ateb cwestiynau gan ddefnyddo pwyslais:

1. Pa ddiwydiant oedd yn bwysig yn ne Cymru yn y gorffennol?
(y diwydiant glo)

Y diwydiant glo a oedd yn bwysig yn y gorffennol.

2. Beth fydd yn datblygu mwy a mwy yn y dyfodol? (twristiaeth)

Twristiaeth a fydd yn datblygu mwy a mwy yn y dyfodol.

3. Beth fasai'n dda i'r economi? (mwy o swyddi'n gofyn am sgiliau uchel)

Mwy o swyddi'n gofyn am sgiliau uchel a fasai'n/fyddai'n dda i'r economi.

4. Beth oedd yn bwysig iawn i economi gogledd Cymru yn y gorffennol? (y chwareli llechi)

Y chwareli llechi a oedd yn bwysig iawn i economi gogledd Cymru yn y gorffennol

5. Beth gaeodd yn 2018? (y pwll glo olaf)

Y pwll glo olaf a gaeodd yn 2018.

Cam 3 – Cyflwyno Thema ‘Diwydiant.’

Tynnwch sylw'r dysgwyr at y diffiniad o'r gair 'diwydiant' yn y cwrslyfr. Trafodwch y gair, cyn mynd ymlaen i wneud storom eirfa ar y thema. Nodwch unrhyw eiriau defnyddiol ar y bwrdd gwyn.

Siaradwch

Ceir y cwestiynau isod yn y cwrslyfr, ond mae croeso i chi arwain sgwrs ar rywbeth arall sy'n deillio o'r fideo.

Ydych chi'n nabod rhywun neu'n perthyn i rywun fuodd yn gweithio mewn chwarel neu bwl glo? Siaradwch â'ch partner am y person yma.

Beth yw eich barn chi am ddiwydiannau fel hyn?

Ydych chi'n poeni am effaith diwydiant ar yr amgylchedd, neu ydy swyddi'n bwysicach na'r amgylchedd?

Darllen – Diwydiannau Cymru yn y gorffennol

Cyn i chi ddarllen y darn am Ddiwydiannau Cymru yn y gorffennol, rhannwch yn dosbarth yn barau neu'n grwpiau o dri o benderfynu a yw'r ffeithiau'n gywir neu'n anghywir. Y syniad yw codi chwilfrydedd yn y darn. Ar ôl ei ddarllen, gofynnwch a oedd y dosbarth wedi rhagweld y ffeithiau cywir ac anghywir yn y darn. Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach ar gyfer y gwaith llafar. Y chwe atyniad mwyaf poblogaidd yn 2017 oedd:

Canolfan y Mileniwm

The LC (Canolfan Hamdden Abertawe)

Copa'r Wyddfa

Amgueddfa Werin Cymru, Sain Ffagan

Yr Amgueddfa Genedlaethol, Caerdydd

Fferm Folly, ger Dinbych-y-Pysgod

Gwyllo a gwrando 1

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer darnau Gwyllo a gwrando.

1.	Beth ydy arwyddocâd y rhifau yma yn y darn?
30,000	Maen nhw'n cynhyrchu 30,000 o botiau o iogwrt bob dydd.
14	Ceir un deg pedwar blas gwahanol.
1985	Sefydlwyd y busnes yn 1985.

9 neu 10 o'r gloch Weithiau roedd rhaid gweithio tan naw neu ddeg o'r gloch y nos yn pacio'r iogwrts.

2. Mae Heledd Cynwal yn dweud bod yr "hen reilffyrdd...wedi hen ddiplannu". Beth ydy ystyr yr ymadrodd 'hen diflannu'? Yna ceir ymarferion i ymarfer yr ymadrodd 'hen bryd'.
3. Mae Owain Roberts yn dweud, "Sdim pwysau ar neb i ddod yn ôl i'r busnes". Pa eiriau sy'n gallu cael eu defnyddio gyda'r gair pwysau?
 colli pwysau ennill/magu pwysau codi pwysau dan bwysau
 gweithio wrth eich pwysau
 Rhannwch y dosbarth yn grwpiau ar gyfer y gwaith llafar.
 Gwylio a gwranddo 2
 Nid oes tasg benodol yma. Defnyddir y clip i sbarduno trafod ar fyd busnes.

Darllen: Gwenallt

Ceir dau ddarn darllen yn yr adran hon, sef darn am Gwenallt y bardd, ac yna dau bennill o gerdd enwog Gwenallt, Y Meirwon. Efallai y bydd gwneud y cyfan mewn un sesiwn yn ormod, felly gallech ddarllen y cyflwyniad i Gwenallt ac ateb cwestiynau 1-3, a dod yn ôl wedyn at y gerdd a chwestiwn 4.

Mae'n bwysig eich bod yn darllen y gerdd yn uchel, er mwyn iddynt glywed ei sain. Pwysleiswch nad oes disgwyl iddynt ddeall pob gair, a bod y darn yn gyfle i fwynhau ychydig o farddoniaeth gan un o feirdd enwocaf Cymru. Gallech hefyd dynnu sylw at y darlun sy'n cyd-fynd â'r gerdd. A yw'n gymorth i ddeall y gerdd?

Dyma atebion y cwestiynau.

1. "Gwenallt yw'r bardd Cymraeg a gysylltir fwyaf â diwydiannau trwm de Cymru." Dilynwch y frawddeg yma fel patrwm i lenwi'r bylchau yn y brawddegau isod.
 1. Y gwcw yw'r aderyn a glywir gyntaf yn y gwanwyn. [clywed]
 2. Dyma'r dyn a welir yn y llyfrgell bob dydd. [gweld]
 3. Y Gymraeg yw'r iaith a siaradir ar Radio Cymru. [siarad]
 4. Coch yw lliw'r crys a wisgir fel arfer gan dîm rygbi Cymru. [gwisgo]
 5. Blawd codi a ddefnyddir yn y rysáit yma. [defnyddio]
2. Mae'r geiriau isod yn y darn darllen. Allwch chi feddwl am eiriau sy'n gysylltiedig â nhw?

Enghreifftiau posib:

diwydiannau	<i>diwydiant trwm, diwydiant ffilmiau, diwyd, diwydiannol</i>
gwreiddiau	<i>gwraidd, gwreiddiol, gwreiddiau coeden, di-wreiddiau</i>
carcharu	<i>carchar, carcharor, carcharorion, carchar agored, carchar i enywod</i>
perygl	<i>peryglus, peryglon, tir peryglus, troseddwr peryglus</i>

3. "Wnaeth Gwenallt erioed weithio **dan ddaear**." Allwch chi feddwl am ymadroddion eraill sy'n cynnwys 'dan'?

Engbreiffiau posib: dan do, dan deimlad, dan warchae, dan glo, dan ddŵr (hefyd – tanfor, llong danfor)

4. Mae'r bardd yn dweud ei fod yn gweld yn "lled glir".
Ystyr **lled** yw width. Ond, mae hefyd yn gallu golygu **eithaf**, **braidd** neu **hanner**.
Sut byddech chi'n cyfieithu'r geiriau hyn?

lled-awtomatig	<i>semi-automatic</i>
lled-barhaol	<i>semi-permanent</i>
lled-ferwi	<i>parboil</i>
lled-orwedd	<i>to recline, to lounge</i>
lled-gytuno	<i>to agree partially</i>

Yn olaf, arweiniwch drafodaeth ar y dyfyniad o'r gerdd a geir yn y cwrslyfr:

Mae'r bardd yn sôn am "y bobl a'r cynefin a foldiodd ei fywyd e".

Gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn parau i drafod beth a phwy sydd wedi 'moldio' eu bywydau.

Gwrando 1: Melinydd Oedd Fy Nhaid

Cân yw'r ail ddam Gwrando, sef fersiwn Plethyn o'r gân werin, **Melinydd Oedd Fy Nhaid**. Mae hi'n gân syml ac ysgafn sy'n sôn am weithwyr mewn gwahanol ddiwydiannau (melinydd, chwarelwr a physgotwr).

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer darnau Gwrando. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr lenwi'r bylchau yng ngeiriau'r gân â berfau addas.

Melinydd **oedd** fy nhaid

Melinydd **oedd** fy nhad

Melinydd **ydw** innau, y gorau yn y wlad,

Melinydd **fydd** y baban pan ddelo fo i'r byd

On'd ydyw yn beth rhyfedd bod ni'n felinyddion i gyd?

Chwarelwr **oedd** fy nhaid

Chwarelwr **oedd** fy nhad

Chwarelwr **ydw** innau, y gorau yn y wlad,

Chwarelwr **fydd** y baban pan ddelo fo i'r byd

On'd ydyw yn beth rhyfedd bod ni'n chwarelwyr i gyd?

Physgotwr **oedd** fy nhaid

Physgotwr **oedd** fy nhad

Physgotwr **ydw** innau, y gorau yn y wlad,

Physgotwr **fydd** y baban pan ddelo fo i'r byd

On'd ydyw yn beth rhyfedd bod ni'n bysgotwyr i gyd?

Cam 4 – Geirfa Uned 8

Adolygu Uwch 1, Uned 7 – Cynffoneiriau

Ysgrifennwch y brawddegau isod ar y bwrdd gwyn a rhannwch y dosbarth yn barau i greu'r cynffoneiriau priodol.

Mae hi'n braf

Roedd hi'n oer neithiwr

Byddi di'n mynd

Gofynnaist ti/Mi ofynnest ti iddi hi

Dylwn i gefnogi

Dw i ddim yn rhydd

Doedd hi ddim yn gwybod

Fydd hi ddim yn noson hwyr

Chlywon nhw ddim byd

Faset ti ddim ar gael

Ar ôl mynd drostynt, gofynnwch i bob aelod o'r dosbarth gofio un o'r uchod (gyda'r cynffonair) a mynd o gwmpas yn ei ymarfer gyda phawb. Bydd hyn hefyd yn atgyfnerthu'r gwaith ar atebion. Os bydd mwy na 10 yn y dosbarth, ychwanegwch at y rhestr uchod fel bod cwestiwn gwahanol gan bob aelod o'r dosbarth.

Atodiad 1

Saethodd dyn ifanc dri o bobl yn y stryd.	Saethwyd tri o bobl gan ddyn ifanc yn y stryd.
Enillodd Dinas Caerdydd y cwpan am y tro cyntaf.	Enillwyd y cwpan am y tro cyntaf gan Ddinas Caerdydd.
Bydd y Gymdeithas Gymraeg yn cynnal y noson.	Cynhelir y noson gan y Gymdeithas Gymraeg.
Mae golygydd y papur yn ysgrifennu colofn olygyddol bob mis.	Ysgrifennir colofn olygyddol gan y golygydd bob mis.
Cynhaliodd Siân noson yn ei thŷ i godi arian i'r papur bro.	Cynhaliwyd noson yn ei thŷ i godi arian i'r papur bro gan Siân
Argraffodd cwmni lleol y llyfr am hanes y pentref.	Argraffwyd y llyfr am hanes y pentref gan gwmni lleol.
Bydd maer y dref yn agor y ffatri newydd.	Agorir y ffatri newydd gan faer y dref.

Atodiad 2

Betsi Cadwaladr	Nyrs oedd yn gofalu am filwyr yn ystod Rhyfel y Crimea
Gwenllian	Tywysoges a oedd yn ferch i Lywelyn ein Llyw Olaf
Betty Campell	Y brifathrawes ddu gyntaf yng Nghymru a oedd yn byw yng Nghaerdydd ac a enillodd bleidlais Merched Mawreddog Cymru yn 2019
Laura Ashley	Cynllunydd ffasiwn a oedd yn byw yng nghefn gwlad Cymru ac a sefydlodd gwmni byd enwog
Ryan Davies	Canwr a digrifwr a oedd yn perfformio gyda Ronnie Williams yn y saith degau
David Lloyd George	Prif Weinidog Llywodraeth Prydain a oedd yn siarad Cymraeg
Ray Gravell	Chwaraewr rygbi a darlledwr a oedd yn chwarae dros Gymru a'r Scarlets
Kyffin Williams	Arlunydd a oedd yn tynnu lluniau o Gymru
Aneurin Bevan	Aelod Seneddol a oedd yn (rhannol) gyfrifol am sefydlu'r Gwasanaeth Iechyd Gwladol

Uned 8 – Canllaw i'r tiwtor

Nod leithyddol: Cymalau negyddol gan ddefnyddio 'na' a 'nad'

Thema: Chwaraeon. (Mae yma ymdrech i gyflwyno'r thema mewn modd cynhwysol ac i apelio at rai sydd heb fawr o ddiddordeb mewn chwaraeon yn ogystal â'r rhai sy wrth eu boddau gyda chwaraeon.)

Cam 1 - Siarad Cychwynnol

Defnyddiwch un o'r cardiau dadl i sbarduno gwaith siarad cychwynnol.

Cam 2 – Uno haneri brawddegau (adolygu'r uned ddiwethaf – Cymalau 'a')

Rhannwch y dosbarth yn barau a gofynnwch i bob pâr fynd trwy'r parau o gymalau a'u huno i greu brawddegau gyda chymalau 'a'. Wedi i'r parau gael cyfle i gwblhau'r ymarfer, ewch dros yr atebion gyda'r dosbarth cyfan gan eu hatgoffa bod yr 'a' yn aml yn cael ei hepgor ar lafar. Dyma'r atebion disgwylidig:

Dyma'r adnodd a gafodd ei gyfieithu i'r Gymraeg.

Dyma'r car a logodd fy nhad i fynd ar wyliau.

Dw i'n adnabod rhywun a fydd yn symud i fyw yn Rhufain.

Maen nhw'n mynd i gyfarfod undeb a gynhelir yn ystafell bwyllgor 5.

Mae'n adolygiad pwysig a fydd yn helpu cynllunio yn y dyfodol.

Welaist ti'r rhagair a ysgrifennodd yr awdur yn y llyfr?

Glywoch chi'r ddadl a gynhaliwyd ar y teledu neithiwr?

Dyma'r ysgol fonedd a oedd yn y newyddion y mis diwetha.

Maen nhw'n cynnal arolwg a fydd yn eu helpu nhw i ysgrifennu polisi.

Daeth dyn i mewn i'r banc bwyd a fydd yn gwirfoddoli yma yn y dyfodol.

Darllenais i am y cwmni a fuddsoddodd yn y busnes.

Cam 3 - Chwaraeon

Storom Eirfa

Gwyllo a gwrando – chwaraeon anabledd

Esboniwch eich bod yn mynd i wyllo clip fideo gyda Rhodri Gomer Davies yn mynychu digwyddiad chwaraeon anabledd yng Nghyncoed ar ran rhaglen Heno yn ystod Gemau Paralympaidd Rio 2016.

1. Cyn dechrau gwyllo, cyflwynwch yr ymadrodd **llwyddiant ysgubol** gan egluro bod Rhodri'n dweud ar ddechrau'r clip bod tîm Prydain wedi profi **llwyddiant ysgubol** yn y gemau Paralympaidd yn Llundain bedair blynedd ynghynt. Yna, rhannwch y dosbarth yn barau neu grwpiau o dri i drafod pethau maen nhw wedi'u gwneud, neu ddigwyddiadau maen nhw wedi bod ynddynt, oedd yn **llwyddiant ysgubol**. Rhowch enghraifft neu ddwy o'ch profiad eich hun cyn iddynt ddechrau trafod.
2. Cyflwynwch yr ymadrodd **o'n i wastad yn meddwl...** a dwedwch y bydd siaradwr arall yn defnyddio'r ymadrodd hwnnw tua diwedd y clip i siarad am y ffordd roedd yn meddwl am bethau yn gyson pan oedd yn ifanc. Rhowch enghraifft o rywbeth o'ch chi'n arfer ei wneud yn gyson ar ryw gyfnod yn y gorffennol gan ddefnyddio '**(R)o'n i wastad yn...**' Esboniwch wedyn ein bod ni'n defnyddio'r amser presennol neu'r dyfodol wrth drafod arferion presennol – pethau 'dyn ni'n eu gwneud yn gyson nawr a rhowch enghreifftiau eto o'ch profiad eich hun gan ddefnyddio '**Dw i wastad yn...**' ac ailadrodd gan ddefnyddio '**Bydda i wastad yn...**' er mwyn pwysleisio mai'r un yw'r ystyr. Gofynnwch wedyn i'r parau/grwpiau fynd ati i drafod pethau roedden nhw'n arfer eu gwneud yn gyson a phethau maen nhw'n eu gwneud yn gyson nawr, gan ddefnyddio:

(R)o'n i wastad yn.... a Dw i wastad yn.../Bydda i wastad yn...

3. Cyn chwarae'r darn am y tro cyntaf, gofynnwch i'r dysgwyr sylwi pa gampau/ chwaraeon sydd i'w gweld, ac wedi iddynt weld y darn unwaith, gofynnwch iddynt nodi cymaint ag y gallant o wahanol gampau/chwaraeon yn y blwch yn eu llyfrau cwrs. Dyma restr o'r campau:

badminton, pêl-droed cadair olwyn, saethu, golff, bowls, pêl-fasged cadair olwyn, tennis bwrdd, pêl-droed, pêl-fasged, dringo, gymnasteg (gyda rhuban), criced, trampolinio, codi pwysau, rhwyfo (peiriant rhwyfo), tennis, seiclo.

Ewch dros gwestiynau 4-9 a sicrhau bod pawb yn deall y cwestiynau cyn chwarae'r fideo eto. Gofynnwch wedyn i barau drafod yr atebion i'r cwestiynau cyn trafod yr atebion gyda'r dosbarth cyfan. Dyma awgrym o'r hyn ddylai fod yn yr atebion:
4. Mae pobl yn fwy tebygol o gymryd yr athletwyr anabl o ddifri a chydabod eu camp yn hytrach na themlo trueni drostynt.

5. Saethu a dringo.
6. 12 gwaith (eleni yw'r drydedd flwyddyn ar ddeg).
7. Tua 600-700.
8. Yn y digwyddiad yng Nghyncoed ddeg mlynedd yn ôl y cafodd Phil Pratt flas ar bêl-fasged cadair olwyn am y tro cyntaf. Aeth ymlaen i fod yn aelod o dîm Prydain yn Rio.
9. Pan oedd James Lusted yn ifanc, roedd o wastad yn meddwl nad oedd o'n gallu cymryd rhan mewn chwaraeon. Erbyn heddiw, mae Chwaraeon Anabled Cymru yn dangos ei bod hi'n bosib i bobl anabl gymryd rhan mewn pob math o chwaraeon – maen nhw'n newid bywydau pobl ac mae gan James hyder i gymryd rhan.
10. Cyfeiriwch wedyn at gwestiwn 10 sy'n gofyn o ba ardaloedd y daw'r tri dyn sy'n cyfrannu at y clip. Chwaraewch y fideo unwaith eto a rhowch gyfle i'r paruau drafod a rhoi cynnig ar roi'r atebion yn y man cywir yn y tabl cyn dod ynghyd i drafod gyda'r dosbarth cyfan. Dyma'r atebion cywir a rhai awgrymiadau am gliwiau fyddai wedi helpu:

Enw	O ba ardal?	Cliwiau
Steffan Hughes	Sir Gaerfyrddin	y madroddion – fi'n credu, o 'na dr'eni, ynganu – where teg, gorffod, o weud, 'u'
Tom Rogers	ardal Caernarfon	y madroddion – rîli dda, rwbath fel'ma, nath o ddod i fama ynganu – 'u' ogleddol, 'a' yn y sillaf olaf – rwbath, cadar
James Lusted	Sir Conwy	ynganu – 'u' ogleddol, tuedd tuag at 'e' yn y sillaf olaf – rhywbeth, pêl-fasged.

Siaradwch

Ewch dros y cwestiynau a roddir yn yr uned a gofynnwch i'r dysgwyr eu defnyddio yn sail i sgwrs am chwaraeon ac ymarfer corff mewn grwpiau o 3-5. Dwedwch nad oes rhaid dilyn yn slafaidd o un cwestiwn i'r nesaf, ond y dylent eu defnyddio'n sail i sgwrs, ymateb i'r hyn mae eu cyd-ddysgwyr yn ei ddweud a gofyn sgil-gwestiynau. Gwrandewch am gyfraniadau difyr a chyfeirio atynt i arwain sgwrs wedi i chi ddod â'r dosbarth at ei gilydd i gyd-drafod a rhannu profiadau.

Cam 4 - Chwaraeon a'r iaith Gymraeg

Rhannwch y dosbarth yn barau i ddarllen y darn am 'Chwaraeon a'r iaith Gymraeg' a llenwi'r bylchau. Ceir yr atebion mewn coch isod.

0 (x3) **3** **2016 (x2)** **350,000** **miloedd**

Euros **2016**: Cymru **3** Rwsia **0**. Tra oedd **miloedd** o Gymry yn dawnsio mewn gorfoledd yn y stadiwm ac o flaen sgriniau teledu, roedd cwmni o Gaerdydd yn paratoi un o'r ymgyrchoedd marchnata mwyaf llwyddiannus erioed yn y Gymraeg.

Yn ystod Pencampwriaeth Euro **2016** roedd cwmni Mela yn un o bartneriaid Cymdeithas Bêl-droed Cymru ac yn cydlynu rhan o'u gwaith cyfathrebu.

Gyda Chymru ar fin trechu Rwsia, ac yn edrych fel eu bod am ennill y grŵp, cysylltodd tîm marchnata cwmni chwaraeon Adidas ag Ashok Ahir, cyfarwyddwr Mela.

"Adidas oedd un o brif noddwyr y gystadleuaeth ac fel ro'dd hi'n digwydd y nhw hefyd oedd yn cynhyrchu gwisgoedd tîm Cymru ac ro'dd Gareth Bale yn llysgennad iddyn nhw," meddai Ashok Ahir.

"Gan fod sgôr gêm Lloegr a Slofacia'n gyfartal (**0 - 0**), roedd yn edrych fel bod Cymru am ennill y grŵp ac ro'dd y cwmni am adlewyrchu llwyddiant tîm Cymru ar y cyfryngau cymdeithasol. Fe ofynnnon nhw i ni gyfieithu y slogan hysbysebu roedden nhw wedi bod yn ddefnyddio i hyrwyddo ymgyrch Cymru yn ystod y gystadleuaeth i'r Gymraeg."

Roedd beth ddigwyddodd wedyn yn rhyfeddol yn ôl Ashok.

"Wedi i'r neges Gymraeg gael ei hanfon o gyfrif Twitter Adidas, yn fuan ar ôl y chwiban olaf, fe gafodd hi ei rhannu yn gyflym ac fe gyrhaeddodd yr iaith Gymraeg bob cwr o'r byd mewn byr amser. Gwelodd dros **350,000** o bobl y neges", meddai.

(Addasiad o erthygl ar Cymru Fyw)

Wedyn, rhaid i'r parau ateb y cwestiynau ieithyddol. Dyma rai syniadau ar gyfer cyfleoliadau:

yngyrchoedd	hysbysebu/recriwtio/iaith
cwmni	lleol/rhyngwladol/Cymreig
gwaith	cartref/caled/anodd

Yn olaf, rhannwch y dosbarth yn grwpiau ar gyfer y gwaith llafar.

Cam 4 – Cymalau 'na'/'nad'

Ewch trwy'r adran Help Llaw gyda'r dosbarth cyn eu rhannu'n barau i weithio trwy'r ymarferion. Dyma'r atebion disgwylidig:

Cysylltu haneri brawddegau:

1. Roedd y rhagolygon yn dweud na fydd hi'n bwrw glaw heddiw.
2. Clywais i nad oes rhagor o arian gyda hi/ganddi hi.
3. Dych chi'n siŵr nad yw e/tydy o'n bwyta cig?
4. Cyhoeddodd Undeb Rygbi Cymru na fydd Steff Jones yn y tîm i chwarae yn erbyn Lloegr.
5. Dywedodd y rheolwr nad yn Wrecsam bydd y gêm nesaf.
6. Dw i'n gobeithio na fyddwn ni'n colli'r gêm.
7. Roedd yr hyfforddwr yn gwybod nad oedd yr amddiffyn yn gadarn iawn.
8. Roedd Siân yn benderfynol na fyddai hi'n rhoi'r gorau i redeg.
9. Cofiwch nad yw/tydy'r amgueddfa ar agor ar ddydd Llun.
10. Dw i wedi dweud nad ydw i'n hoff iawn o bwyllogora.
11. Gwnest ti'n dda iawn o ystyried nad wyt ti wedi bod wrthi'n hir iawn.
12. Mae'r arolwg yn dangos nad nofio yw'r gweithgaredd mwyaf poblogaidd.

Ateb brawddegau gyda 'Gobeithio na/nad...'

Mae angen llawer o gyfleoedd disodli yma er mwyn ymarfer personau'r ferf.

1. Dw i ddim eisiau i'r Scarlets gollu.	Gobeithio na fyddan nhw'n colli.
2. Dw i ddim eisiau i chi wylltio.	Gobeithio na fydda i'n gwylltio.
3. Dw i ddim eisiau i Megan weld.	Gobeithio na fydd hi'n gweld.
4. Dw i ddim eisiau i Dewi anghofio.	Gobeithio na fydd e/b'n anghofio.

Ymateb gyda 'Pam na wnei di...?'

Hoffwn i wella fy handicap.

Mae rhaid i fi arbed arian.

Does gen i ddim amser i baratoi swper.

Dw i eisiau bod yn fwy ffit.

Mae gormod o stwff yn y tŷ.

Pam na wnei di ymarfer?

Pam na wnei di aros i mewn?

Pam na wnei di brynu pryd parod?

Pam na wnei di gymryd rhan yn y *Parkrun*?

Pam na wnei di werthu pethau ar *e-Bay*?

Ymateb gyda 'Pam nad ewch chi...?' neu 'Pam na ddewch chi...?' Ni roddir sbardun ar gyfer yr un olaf.

'Dyn/dan ni ddim wedi gweld eich tŷ newydd chi.

'Dyn/dan ni ddim wedi bod yn Sbaen erioed.

'Dyn/dan ni wedi teithio yma mewn dau gar eto.

'Dyn/Dan ni eisiau gwella ein Cymraeg ni.

Pam na ddewch chi draw nos Wener?

Pam nad ewch chi yno ar eich gwyliau nesa?

Pam na ddewch chi gyda/efo fi y tro nesa?

Wedi i chi fynd dros yr atebion, gofynnwch i'r parau fynd trwy'r adrannau 'Gobeithio na/nad...?' a 'Pam na/nad...?' gydag un partner yn darllen y brawddegau ar y chwith a'r partner arall (heb edrych ar y llyfr) yn rhoi'r ymatebion priodol mor gyflym ag y gall. Wedi mynd trwy'r cyfan fel hyn, dylent gyfnewid rolau a mynd trwy'r ymarferion eto.

Cam 5 – Darnau darllen – Y Gêm Genedlaethol

Cyflwynwch yr ymadroddion **o blith a heb os nac oni bai** a gofynnwch i barau gwblhau'r ymarferion a roddir ar gyfer yr ymadroddion hyn cyn mynd drostynt gyda'r dosbarth cyfan.

Rhannwch y dosbarth yn grwpiau eto a gofyn i rai grwpiau ddarllen y darn darllen cyntaf (tua hanner y dosbarth) ac i'r grwpiau eraill ddarllen yr ail ddarn. Wedi iddynt wneud hynny, gofynnwch iddynt nodi pedwar rheswm/pedair dadl yn y blwch priodol yn y llyfr cwrs dros ystyried pêl-droed neu rygbi (yn dibynnu pa ddarn ddarllenon nhw) yn gêm genedlaethol. Pan fydd pawb wedi gwneud hynny, rhannwch y dosbarth yn barau - un o bob grŵp. Gofynnwch iddynt gyfnewid dadleuon o blaid cydnabod y naill gêm neu'r llall yn gêm genedlaethol a llenwi ochr wag eu bwloch.

Siaradwch

Yn yr un parau ag uchod, gofynnwch i'r dysgwyr ddefnyddio'r cwestiynau sydd yn y llyfr cwrs i drafod rygbi a pêl-droed. Unwaith eto, nodwch nad oes rhaid cadw'n slafaid at y cwestiynau ac mae modd dilyn trywyddau gwahanol ar sail yr ymatebion a roddir.

Adolygu Uwch 1, Uned 7 – Cynffoneiriau

Ysgrifennwch y brawddegau isod ar y bwrdd gwyn a rhannwch y dosbarth yn barau i greu'r cynffoneiriau priodol.

Mae hi'n braf

Roedd hi'n oer neithiwr

Byddi di'n mynd

Gofynnaist ti/Mi ofynnest ti iddi hi

Dylwn i gefnogi

Dw i ddim yn rhydd

Doedd hi ddim yn gwybod

Fydd hi ddim yn noson hwyr

Chlywon nhw ddim byd

Faset ti ddim ar gael

Ar ôl mynd drostynt, gofynnwch i bob aelod o'r dosbarth gofio un o'r uchod (gyda'r cynffonair) a mynd o gwmpas yn ei ymarfer gyda phawb. Bydd hyn hefyd yn atgyfnerthu'r gwaith ar atebion. Os bydd mwy na 10 yn y dosbarth, ychwanegwch at y rhestr uchod fel bod cwestiwn gwahanol gan bob aelod o'r dosbarth.

Uned 9 - Canllaw i'r tiwtor

Nod leithyddol: Adolygu unedau 1-8

Thema: Papurau bro

Cam 1 - Siarad Cychwynnol

Siaradwch am y newyddion. Gweler y canllawiau cyffredinol.

Cam 2 - Adolygu'r cymalau negyddol

Cynhaliwch ddril i adolygu na/nad. Bydd y dril hwn yn canolbwyntio ar y gwahaniaeth rhwng nad oes a nad yw/ydy.

Mae twll yn y to.

Gobeithio nad oes.

Mae feirws ar y cyfrifiadur.

Mae adolygiad gwael yn y papur.

Mae cyfarfod pwyllgor yfory.

Mae storm ar y ffordd.

Mae'r glaw yn dod i mewn.

Gobeithio nad yw e/ydy o.

Mae'r cyfrif banc yn wag.

Mae'r diwydiant yn colli arian.

Mae'r pencadlys yn symud.

Mae'r cyfrifiadur wedi torri.

Mae twll mawr yn y to.

Mae'r twll yn tyfu bob dydd.

Mae'r pennaeth yn gadael.

Mae pennaeth newydd yn dod.

Mae amser i orffen y gwaith heddiw.

Mae'r gwesty wedi cau.

Cam 3 – Papurau newydd a chylchgronau

Storom eirfa

Siaradwch

Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i feddwl am dri cwestiwn i'w holi ei gilydd am bapurau newydd a chylchgronau. Derbyniwch un cwestiwn gan bob grŵp. Dyma rai cwestiynau wrth gefn:

Pa bapurau newydd a chylchgronau ydych chi'n eu darllen yn gyson? Beth am rai Cymraeg? Ydych chi'n tanysgrifio?

Pa dudalen ydych chi'n troi ati gyntaf mewn papur newydd?

Fyddwch chi byth yn gwneud y croesair neu sudoku mewn papur newydd?

Ydych chi'n hoffi cael copi caled o bapur/gylchgrawn neu ydych chi'n darllen ar y we?

Pa gylchgronau neu gomics oeddech chi'n eu darllen pan oeddech chi'n blentyn?

Ydych chi wedi clywed am bapurau bro? (Mae'r cwestiwn hwn yn bwysig er mwyn arwain at y darn gwylio.)

Os yn bosib, ewch â chasgliad o'r gwahanol gylchgronau Cymraeg sydd ar gael i'r dosbarth, yn ogystal â'r papur(au) bro lleol.

Gwylio a gwrando

Eitem o'r rhaglen Heno yw'r darn Gwylio a gwrando, sy'n sôn am bapurau bro a sut mae'r broses o'u creu wedi newid dros y blynyddoedd.

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer tasgau Gwylio a gwrando. Gofynnwch i'r dysgwyr gylchu'r eirfa y tro cyntaf. Yna, oherwydd bod y fideo'n eithaf hir a rhai o'r siaradwyr yn siarad yn gyflym, awgrymir y dylid rhoi ychydig o funudau rhwng pob siaradwr er mwyn i'r dysgwyr brosesu'r wybodaeth a gwneud nodiadau.

Pan fyddant wedi gwylio'r fideo tua theirgwaith, gofynnwch iddynt ateb y cwestiynau yn eu cwrslyfrau.

1. Beth yw atgofion **Mari Emlyn** o'r cyfnod pan oedd ei mam yn gweithio ar bapur bro'r Dinesydd?
Mae hi'n cofio pobl yn tŷ yn hwyr yn y nos, yn rhoi'r papur at ei gilydd (roedd papur, glud a sisyrnau ym mhobman).
2. Gwrandewch yn ofalus ar **Mari Emlyn** a llenwch y bylchau hyn:
"Buodd Mam yn olygydd ac yn gyd-olygydd."
"Mi fuodd hi'n golofnydd misol am o leia pymtheg mlynedd."
3. Yn ôl Penri Jones, beth sy'n bwysig wrth roi papur bro at ei gilydd?
Mae'n bwysig bod pobl yn cyflwyno erthyglau'n brydlon, a bod dim rhaid mynd ar eu holau.
4. Beth ydy barn Dylan Iorwerth am steil newyddiadurol papurau bro?

Dydy'r steil ddim yn wych. Fyddai erthyglau papur bro ddim yn ennill gwobr Pulitzer. Ond, mae'r arddull yn addas i'r diben ac yn 'gweddu i'r gynulleidfa.'

5. Beth ydy arwyddocâd y rhifau hyn yn y fideo?
1973	<u>Cyhoeddi'r Dinesydd am y tro cynta.</u>
1978	<u>Cyhoeddi rhifyn dyddiol yn yr Eisteddfod.</u>
50,000	<u>Yn ôl Penri Jones, mae 50,000 o bapurau bro yn dod allan bob mis.</u>

Wedi hynny gofynnir i'r dysgwyr drafod ymadroddion a glywir yn y fideo. Sicrhewch eu bod yn deall ystyr yr ymadroddion trwy roi eich enghreifftiau eich hun i ddechrau.

I gloi'r gweithgaredd, trafodwch y pwnc a nodir yn y cwrslyfr, sef:

*Ar ddiwedd yr eitem, mae Dylan Iorwerth yn poeni am effaith technoleg ar bapurau bro: "mae 'na **rinwedd** mewn pobl yn dod at ei gilydd i blygu papur."*

Oes 'na bobl yn dod at ei gilydd yn eich cymuned chi i wneud rhywbeth? Allwch chi feddwl am enghraifft arall o dechnoleg yn effeithio ar sut mae pobl yn cymdeithasu?

Cam 4 – Ymarfer yr amhersonol

Ceir Darn Darllen a ddaw o bapur bro ar gyfer y gwaith adolygu. Ceir darn darllen bylchog, sef erthygl o Bapur Fama (papur bro ardal Rhuthun). Gofynnwch i'r dysgwyr lenwi'r bylchau â berfau amhersonol addas, fel a ganlyn:

Cynhaliwyd ein cyfarfod misol yng Nghapel Bethel ar nos Fawrth Ebrill y 10fed.

Croesawyd pawb gan ein **llywydd**, Anwen Edwards. Atgoffwyd ni am ginio'r Rhanbarth yng Nghae Cymro ar Fehefin yr 8fed, ac am daith y gangen i Ysbyty Ifan ar Fehefin y 12fed. Llongyfarchwyd ein **trysorydd**, Menna Evans, achos mai ei merch Elin Angharad fydd golygydd newydd cylchgrawn Y Wawr.

Ein siaradwraig **wadd** oedd Carys Edwards o Ganllwyd, Dolgellau. Cyflwynwyd hi gan Anwen. Dywedwyd ei bod yn wraig hynod o brysur yn ei chymdogaeth. Mae'n rheolwr llwyfan mewn theatrau – yn aelod o Theatr Maldwyn, ac yn feirniad ac enillydd cenedlaethol gyda mêl. Mae ganddi 80 o gychod gwenyn ar hyn o bryd, ond ei nod yw cael 200 i 250 ohonyn nhw. Diolchwyd yn gynnes iawn iddi am noson ddi-ddorol ac **addysgiadol**. Diolchwyd hefyd i Enid ac Eluned am y baned.

Ar Ebrill yr 21ain, aeth rhai ohonon ni i ginio'r **llywydd** yn y gogledd. Cynhaliwyd yr achlysur yng Ngwesty Meifod, Caernarfon. Roedd yn dywydd bendigedig ac roedd yn dipyn o her bwydo 180 o aelodau, a hynny gyda phryd poeth o fwyd, ond gallwn ni **dystio** iddyn nhw lwyddo. Rhodddwyd yr ail wobwr i'n cangen ni am y cynnydd mewn aelodaeth drwy Ogledd Cymru, gyda changen Golan yn gyntaf, a Phorthmadog yn drydydd. I roi clo **teilwng** i ddiwrnod bendigedig, cawson ni ein swyno gan ddawn arbennig Dylan Cernyw ar y delyn.

I gloi'r gweithgaredd, arweiniwch drafodaeth ar glybiau cymdeithasol e.e. Merched y Wawr. Ydy'r dysgwyr yn aelod o glybiau fel hyn? Beth maen nhw'n ei wneud yn y cyfarfodydd? Os nad yw'r math yma o beth yn apelio atynt, pam?

Cam 5 – Adolygu Geirfa Unedau 1–8

Rhowch y dysgwyr i weithio mewn paru. Rhowch Atodiad 1 i bob pâr (cerdyn A i un a cherdyn B i'r llall).

Gallwch wneud y dasg hon mewn dwy ffordd. Naill ai bydd partner A yn disgrifio ei eiriau i bartner B, a phartner B yn ceisio dyfalu beth ydyn nhw (ac fel arall), neu bydd partner A yn tynnu lluniau o'r geiriau a phartner B yn ceisio dyfalu beth ydyn nhw (ac fel arall). Dewiswch y dull mwyaf addas i'ch dosbarth chi.

Cam 6 – Llenwi bylchau – ansoddeiriau

Gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn paru.

Rhaid dewis ansoddair addas o'r cwmwl geiriau i lenwi'r bylchau. Atgoffwch nhw bod rhaid treiglo ansoddair ar ôl yr 'yn' traethiadol, a bod ansoddeiriau'n treiglo ar ôl enw benywaidd. Dyma'r atebion:

1. Magwyd Lisa ym Mhontypridd felly roedd ganddi hi acen ddeheuol.
2. Wnes i ddim mwynhau'r ffilm. Do'n i ddim yn meddwl bod y stori'n gredadwy o gwbl.
3. Mae Sam a Lyn yn ennill cyflogau da, felly maen nhw bob amser yn aros mewn gwestai moethus.
4. Clywais i newyddion syfrdanol bore 'ma – mae'r ferch drws nesaf wedi ennill y loteri!
5. Saer o Wlad Belg wnaeth Cadair Ddu Hedd Wyn. Mae hi'n gadair grefftus iawn.
6. Roedd gweld dyn yn cerdded ar y lleuad am y tro cynta yn brofiad rhyfeddol.
7. Yn achlysurol, dw i'n prynu dillad o siop ddrud yn Llundain.
8. Mae llais pwerus iawn gan y canwr opera yma – mae e bron â chodi'r tol!
9. Roedd llawer o berfformwyr dawnus iawn yn y cyngerdd gwych welais i ar y teledu neithiwr.
10. Mae llawer mwy o fenywod yn cyflogedig heddiw nag yn y 1950au.

Cam 7 – Gwranddo 2

Diben y ddeialog hon yw adolygu ffurfiau'r amodol a gorffennol cryno 'bod'.
Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer tasgau Gwranddo.
Yna, gofynnwch i'r dysgwyr lenwi'r bylchau yn y sgrïpt. Dyma'r sgrïpt gyflawn:

- A: Fuest ti yn y sêl cist car ar gae yr ysgol ddydd Sadwrn?
B: Naddo. Roedd rhaid i mi wneud tipyn o waith tŷ. Fuest ti?
A: Do. Roedd hi'n un dda. Es i yno erbyn chwech.
B: Chwech y bore?
A: Ie. Ces i lwyth o fargeinion. Talais i ddwy bunt am hen record Elvis sydd werth cannoedd o bunnau ar-lein!
B: Waw, da iawn ti.
A: Roedd dillad hyfryd yno hefyd. Pethau o safon. Byddet ti wedi mwynhau edrych o gwmpas.
B: Byddwn, siŵr o fod. Ond roedd hi'n well i mi gadw draw. Ti'n gwybod sut ydw i pan mae 'na fargeinion. Byddwn i wedi dod adre gyda llond tŷ o bethau newydd.
A: Mae'r tŷ dan ei sang yn barod.
B: Ydy... Pryd maen nhw'n gwneud y sêl nesa?
A: Bydd un arall ddiwedd y mis, dw i'n credu.
B: O? Falle do i gyda ti.
A: I edrych o gwmpas, ie?
B: Ie. Dim ond i edrych.

Ar ôl iddynt lenwi'r bylchau, gofynnwch iddynt weithio mewn parau i ddarllen y ddeialog. Gan nad yw 'byddet ti' a berfau cryno'r gorffennol yn naturiol ar lafar yn y gogledd, ceir fersiwn arall o'r ddeialog yn Atodiad 2 i ddosbarthiadau'r gogledd ar gyfer yr ymarfer darllen.

Cam 8 – Ymarfer Gramadeg

Ceir ymarfer gramadeg i adolygu'r cymalau a gyflwynir yn unedau 1-8. Dyma'r atebion.

1. Hi yw'r ferch a tynnodd y lluniau i'r Papur Bro.
Hi yw'r ferch a dynnodd y lluniau i'r Papur Bro.
2. Dw i'n credu iddo fi brynu'r ffrog o siop ail-law.
Dw i'n credu i mi / i fi brynu'r ffrog o siop ail-law.
3. "Weloch chi'r person a craffodd fy nghar i?"
"Weloch chi'r person a graffodd fy nghar i?"
4. Ro'n nhw'n dweud nad fydd hi'n bwrw glaw fory.
Ro'n nhw'n dweud na fydd hi'n bwrw glaw fory.
5. Chawson ni ddim lle yn y bwyty neithiwr achos iddyn ni gyrraedd yn hwyr.
Chawson ni ddim lle yn y bwyty neithiwr achos i ni gyrraedd yn hwyr.
6. Pam na dewch chi am dro heno?
Pam na ddewch chi am dro heno?
7. Dyma'r band a perfformiodd ar y teledu neithiwr.
Dyma'r band a berfformiodd ar y teledu neithiwr.
8. Cafodd y babi ei alw'n Hefin achos iddo fe cael ei eni ym mis Mehefin.
Cafodd y babi ei alw'n Hefin achos iddo fe gael ei eni ym mis Mehefin.

Cam 9 – Aralleirio

Dyma dasg heriol (a dewisol) i ymarfer ymadroddion unedau 1-8.

Gofynnwch i'ch dysgwyr weithio mewn grwpiau, a rhowch gopi o Atodiad 3 i bob grŵp. Y nod yw aralleirio'r elfennau sydd wedi'u tanlinellu, gan ddefnyddio ymadroddion a ddysgwyd yn yr unedau blaenorol. Dyma'r atebion:

Does dim angen i chi dacluso'r gegin – dw i wedi gwneud hynny yn barod.

Does dim angen i chi dacluso'r gegin – dw i wedi gwneud hynny eisoes.

2. Mae pobl sy'n siarad yn uchel yn y sinema yn mynd ar fy nerfau i.
Mae pobl sy'n siarad yn uchel yn y sinema yn dân ar fy nghroen i.
3. Mae ysbryd yn y tŷ yma, mae pobl yn dweud.
Mae ysbryd yn y tŷ yma, medden nhw.
4. Gallwch chi brynu ddillad lliwgar, o bob math yn y siop yma.
Gallwch chi brynu ddillad o bob lliw a llun yn y siop yma.
5. Roedd y ddamwain neithiwr yn ddifrifol, ond dydy'r gyrrwr ddim wedi marw a dydy e ddim wedi'i anafu.

- Roedd y ddamwain neithiwr yn ddifrifol, ond mae'r gyrrwr yn fyw ac yn iach.
6. Wnaeth fy hen daid ddim ymladd yn y Rhyfel Mawr. Roedd o'n anghytuno â'r syniad o ryfel.
Wnaeth fy hen daid ddim ymladd yn y Rhyfel Mawr. Roedd o'n wrthwynebydd cydwybodol.
7. Mae hi wedi bod yn gwneud ei gwaith yn brysur drwy'r dydd – rhaid iddi hi orffwys nawr!
Mae hi wedi bod wrthi drwy'r dydd – rhaid iddi hi orffwys nawr!
8. Byddwn ni'n cael gwybod pwy yw'r enillydd cyn bo hir.
Byddwn ni'n cael gwybod pwy yw'r enillydd yn fuan.

Cam 10 – Gwaith grŵp

Cam 1

Ceir detholiad o erthyglau o bapurau bro yn Atodiad 3. Mae tair erthygl o'r gogledd, a thair o'r de. Ond, mae iaith pob erthygl yn weddol syml a'u pynciau'n amrywiol. Neu gellid defnyddio erthyglau o'ch papur bro lleol ar gyfer y dasg hon.

Rhannwch y dosbarth yn grwpiau a rhowch erthygl wahanol i bob grŵp. Gofynnwch iddynt ddarllen yr erthygl a'i thrafod gyda'i gilydd. Bydd angen iddynt wneud nodiadau unigol ar yr erthygl, gan y byddant yn defnyddio'r nodiadau i wneud eu gwaith cartref.

Ar ôl rhoi digon o amser iddynt i baratoi, gofynnwch i bob grŵp gyflwyno crynodeb o'r erthygl ar lafar o flaen gweddill y dosbarth.

Cam 2

Gall y dysgwyr aros yn yr un grwpiau, neu symud i grwpiau gwahanol ar gyfer y dasg hon.

I ddechrau, byddai'n syniad da dangos rhifynnau o bapurau bro lleol i'ch dosbarth, er mwyn iddynt weld y gwahanol fathau o eitemau a geir mewn papur bro. Gallech hefyd ofyn i olygydd eich papur bro lleol ddod i gwrdd â'ch dosbarth, i siarad am y papur ac i ateb cwestiynau amdano.

Sicrhewch fod gan bob grŵp ddigon o bapur a deunyddiau ysgrifennu. Yna, gofynnwch iddynt baratoi eitem i'r papur bro lleol. Yn unol â sgiliau a brwdfrydedd eich dosbarth, gellid llunio erthygl newyddion, portread o gymeriad lleol, rysâit, neu adolygiad. Unrhyw beth y byddech yn ei weld mewn papur bro!

Pan fyddant wedi cwblhau'r dasg, gofynnwch iddynt gyflwyno'r eitem o flaen gweddill y dosbarth.

Da o beth fyddai cyhoeddi'r eitemau (neu rai ohonynt) yn y papur bro lleol. Byddai hyn yn fodd o gyflwyno'r dysgwyr i siaradwyr Cymraeg yn eu hardal, a chodi eu hyder wrth ddefnyddio'r Gymraeg y tu allan i'r dosbarth.

Cam 11 – Geirfa Uned 10

Atodiad 1

Partner A

**Tafodiaith
Crasboeth
Dihiryn
Llosgfynydd
Hela
Undeb**

Partner B

**Dwrn
Olew Olewydd
Caer
Loncian
Amaethyddiaeth
Ysgol fonedd**

Atodiad 2**Deialog (fersiwn y gogledd)**

- A: Fuest ti yn y sêl cist car ar gae yr ysgol ddydd Sadwrn?
- B: Naddo. Roedd rhaid i mi wneud tipyn o waith tŷ. Fuest ti?
- A: Do. Roedd hi'n un dda. Mi es i yno erbyn chwech.
- B: Chwech y bore?
- A: Ia. Mi ges i lwyth o fargeinion. Mi wnes i dalu dwy bunt am hen record Elvis sydd werth cannoedd o bunnau ar-lein!
- B: Waw, da iawn ti.
- A: Roedd dillad hyfryd yno hefyd. Pethau o safon. Basat ti wedi mwynhau sbio o gwmpas.
- B: Baswn, mae'n siŵr. Ond roedd hi'n well i mi gadw draw. Ti'n gwybod sut ydw i pan mae 'na fargeinion. Baswn i wedi dod adra efo llond tŷ o bethau newydd.
- A: Mae'r tŷ dan ei sang yn barod.
- B: Ydy... Pryd maen nhw'n gwneud y sêl nesa?
- A: Bydd un arall ddiwedd y mis, dw i'n meddwl.
- B: O? Ella do i efo ti.
- A: I weld be sy 'na, ia?
- B: Ia. Dim ond i weld be sy 'na.

Atodiad 3**Technmums yn dod i Ben Llŷn
Llanw Llŷn, Tachwedd 2017****Geirfa**

arloesol	<i>innovative, pioneering</i>	ailafael	<i>to resume, to take up again</i>
doethuriaeth	<i>doctorate</i>	cynhadledd (cynadleddau)	<i>conference(s)</i>
hyrwyddo	<i>to promote</i>	sylyfaenol	<i>basic, fundamental</i>

Pen Llŷn fydd yr ardal gyntaf yng Nghymru i gynnal cynllun arloesol i gael mamau, a merched yn gyffredinol, i ddysgu am y byd digidol.

Pwrpas elusen *Technmums* ydy rhoi'r sgiliau a'r hyder i famau a merched sydd wedi mynd allan o'r byd gwaith, a'u galluogi i **ail-afael** mewn gwaith eto gan ddefnyddio'r dechnoleg ddiweddaraf i wneud hynny, mewn swyddfa neu yn eu cartrefi.

Sefydlwyd yr elusen gan Dr Sue Black, ac roedd hi yng Ngholeg Meirion Dwyfor ym Mhwlheli yn ddiweddar i roi hyfforddiant i'r staff yno am sut i fynd ati i gyflwyno'r cyrsiau digidol i ferched Pen Llŷn.

Gadawodd Dr Black yr ysgol yn 16 oed, mi briododd yn ifanc a chael tri o blant. Erbyn iddi fod yn 25, roedd mewn lloches i ferched. Wedyn mi wnaeth hi ail-afael mewn gyrfa academiaidd, ac enill **doethuriaeth** mewn technoleg. Mae hi bellach yn teithio'n ôl ac ymlaen i'r Unol Daleithiau lle mae hi wrthi'n cyflwyno mewn cyfres o **gynadleddau** yn ogystal â **hyrwyddo**'r elusen *#technmums* yno.

Yn 2012 mi sefydlodd *Technmums*, sef cwrs pum wythnos i hyfforddi merched ym myd cyfrifiaduron. Mae'r cynllun bellach wedi rhoi sgiliau i filoedd o ferched ledled Lloegr, ac mae Cyngor Gwynedd wedi gofyn iddi hi ddechrau cynllun peilot ym Mhen Llŷn. Dyma fydd y tro cyntaf i'r cwrs *#technmums* gael ei weithredu yng Nghymru ac mewn iaith heblaw am y Saesneg.

Un o'r rhai fuodd yn cael ei hyfforddi gan Dr Black er mwyn cynnal cyrsiau i ferched ydy Gwenan Richards, sy'n ddarlithydd technoleg gwybodaeth yng Ngholeg Meirion Dwyfor. Dywedodd mai'r brif neges i'r mamau a'r merched ydy fod dysgu sgiliau technegol **sylyfaenol** yn gallu agor drysau i bob math o waith.

Teithio Dramor gan y fferylllydd Emyr Wynne Evans
Llanw Llŷn, Tachwedd 2017

Geirfa

o fewn ein cyrraedd ni	<i>Within our reach</i>	hollbwysig	<i>all-important</i>
dilys	<i>valid, authentic, genuine</i>	haint (heintiau)	<i>infection</i>
imiwnedd	<i>immunity</i>	cynhenid	<i>inherent, innate, inborn</i>
heintio	<i>to infect</i>		

Mae ymweld â gwledydd pell y byd yn un o bleserau mwyaf bywyd, a diolch i ddiwydiant awyrennau rhyfeddol yr oes yma, mae unrhyw le **o fewn ein cyrraedd ni** ymhen ychydig oriau. Mae teithio bellach yn rhan o addysg i lawer, gyda myfyrwyr yn aml iawn yn cymryd 'blwyddyn allan' i weld y byd cyn cychwyn ar eu gyrfa. Mi fedra i ddychmygu ymateb fy nhad taswn i wedi dweud mod i am wneud hynny ar ôl gorffen fy ngradd yn Lerpwl – ro'n i'n sefyll fy arholiad olaf ar y dydd Gwener ac yn cychwyn gweithio fore Sadwrn, a welais i ddim golau dydd am y chwarter canrif nesaf! Tydi'r oes wedi newid?

Un peth sy'n **hollbwysig**, yn ogystal â gofalu bod eich pasbort yn **ddilys**, bod gynnoch chi'r arian tramor cywir a'ch cerdyn teithio yn eich llaw, ydy sicrhau eich bod chi'n amddiffyn eich corff yn erbyn **heintiau** sy'n ddiarth i ni yma yng Nghymru fach. Mae 'na lu o wahanol **heintiau** yn eich disgwyl ledled y byd. Gan nad ydyn ni wedi dod ar eu traws o'r blaen, does gynnon ni ddim **imiwnedd cynhenid** yn eu herbyn.

Enghraifft o hyn ydy'r gynddaredd (rabies), sef haint difrifol ar ôl cael eich brathu neu'ch cripio gan anifail sydd wedi'i **heintio**. Does yna ddim achos o'r gynddaredd wedi bod yng Ngwledydd Prydain ers bron i ganrif, ond mae yna berygl uchel ohono o hyd mewn gwledydd mor agos â Thwrci a Tunisia, sy'n wledydd poblogaidd iawn am wyliau i filoedd o bobl o'r wlad yma. Mi all **haint** fel hyn eich lladd.

Felly, ar ôl penderfynu ar leoliad eich taith nesaf, ac o leiaf wyth wythnos cyn y dyddiad teithio, ewch i gael cyngor meddygol am yr ardal a'i **heintiau**.

Daeth tymor 2017 – 2018 i ben i Glwb Rygbi Pontypridd yn y ffordd fwyaf addas, wrth i genedlaethau'r gorffennol, y presennol a'r dyfodol ddod at ei gilydd i ddathlu.

Dathlu Diwedd Tymor – Clwb Rygbi Pontypridd Tafod Elái, Mehefin 2018

Geirfa

cyfraniad	<i>contribution</i>	tywynnu	<i>to shine, to gleam, to glimmer</i>
sylweddol	<i>substantial</i>	ymysg	<i>amongst</i>
wythwr	<i>number eight</i>	blaenasgellwr	<i>flanker</i>
maswr	<i>fly half</i>	asgellwr	<i>winger</i>
canolwr	<i>centre</i>	bytholwyrdd	<i>evergreen</i>
darlledwr	<i>broadcaster</i>	noddwr (noddwyr)	<i>sponsor</i>
arwerthiant	<i>auction</i>	coffrau	<i>coffers</i>
tysteb	<i>testimonial</i>		

Roedd dydd Sadwrn y 19eg o Fai yn ddiwrnod i'w gofio ar Heol Sardis. Roedd yn ddathliad o ddiwedd y tymor rygbi ond hefyd yn ddathliad o **gyfraniad** unigryw capten Clwb Pontypridd – Dafydd Lockyer.

Roedd yr haul yn **tywynnu** ar Heol Sardis drwy gydol y dydd, gyda thorff **sylweddol** yn mwynhau gêm gystadleuol a ddiweddodd yn gyfartal, 45 pwynt yr un. Yn profi nad yw oedran yn rhwystr i chwarae, **ymysg** y garfan wadd roedd nifer o ffefrynnau o'r gorffennol megis yr **wythwr** Nathan Strong, y **blaenasgellwr** Wayne O'Connor, y **maswr** Dai Flanagan, yr **asgellwr** Gareth Wyatt a'r **canolwr bytholwyrdd** Dafydd James. Yn gynharach yn y diwrnod roedd cymdeithas Cyn Chwaraewyr Pontypridd wedi cynnal eu cinio blynyddol gyda'r **darlledwr** poblogaidd Phil Steele yn siaradwr gwadd.

Aeth y dathliadau ymlaen yn hwyr i'r nos yn y clwb, gyda chyn chwaraewyr a chwaraewyr presennol yn cymdeithasu gyda'r cefnogwyr a'r **noddwyr**. Cynhaliwyd **arwerthiant** llwyddiannus o nifer o eitemau rygbi gwerthfawr a gododd swm **sylweddol** i **goffrau tysteb** Dafydd Lockyer.

Yn goron ar y cyfan dychwelodd carfan ieuenctid Pontypridd yn hwyr yn y nos, wedi ennill gêm derfynol y tymor yn erbyn Athletic Pen-y-bont i gael eu coronni yn bencampwyr Cymru.

Daeth tymor 2017 – 2018 i ben i Glwb Rygbi Pontypridd yn y ffordd fwyaf addas, wrth i genedlaethau'r gorffennol, y presennol a'r dyfodol ddod at ei gilydd i ddathlu.

Adar a Newid Hinsawdd
gan Bethan Lloyd – Rheolwr Cyfathrebu RSPB Cymru
Y Bedol, Ebrill 2018

Geirfa

cyfartalog	<i>average</i>	amlygu	<i>to display, to highlight</i>
gwirioneddol	<i>real</i>	cynefin(oedd)	<i>habitat</i>
gorfodi	<i>to force</i>	bridio	<i>breeding</i>
cwtiaid aur	<i>golden plover</i>	grugiar ddu	<i>black grouse</i>
ucheldiroedd	<i>highlands</i>	gwlypdiroedd	<i>wetlands</i>
crëyr bach	<i>little egret</i>	cyfandir	<i>continent</i>
gwennol (gwenoliaid) y bondo	<i>house martin(s)</i>	lliw nos	<i>at night</i>
ymddygiad	<i>behaviour</i>	titw mawr	<i>great tit</i>

Ar ôl gaeaf caled, mae'n anodd credu fod tymheredd **cyfartalog** y DU yn ystod yr haf wedi cynyddu bron i 1°C ers y 1980au – gydag wyth o'r 10 mlynedd cynhesaf ar record wedi digwydd ers 1990.

Ond sut mae hyn yn effeithio ar ein bywyd gwyllt? Mae adroddiad Sefyllfa Adar y DU yn ceisio **amlygu** hyn.

Mae perygl **gwirioneddol** y bydd adar prin yn diflannu'n llwyr. Wrth i'r tymheredd gynyddu mae eu **cynefinoedd** yn newid, felly mae rhai adar yn cael eu **gorfodi** i symud i'r gogledd i chwilio am gartref newydd. Bydd rhai adar **bridio** prin fel y **cwtiaid aur** a'r **grugiar ddu** mewn perygl mawr o farw allan o **ucheldiroedd** Cymru.

Ar y llaw arall, gallai'r tymheredd cynhesach fod yn newyddion da i adar y **gwlypdiroedd**. Mae rhywogaethau fel y **crëyr bach** wedi cynyddu'n sylweddol yn y blynyddoedd diwethaf. Mae arbenigwyr yn credu eu bod nhw'n manteisio ar dywydd cynhesach y wlad hon oherwydd bod eu cartref yng **nghyfandir** Ewrop yn rhy gynnes a sych.

Allwch chi ddim paratoi ar gyfer yr haf tan i chi weld **gwennol y bondo**'n dawnsio yn yr awyr **lliw nos**. Mae'r adar anhygoel hyn yn mudo miloedd o filltiroedd o Dde Affrica bob blwyddyn i nythu a magu eu cywion. Ar gyfartaledd, mae'r adar hyn yn cyrraedd dair wythnos yn gynharach nag yn y 1960au, ac yn treulio hyd at bedair wythnos yn fwy yn y DU bob blwyddyn.

Mae adar yr ardd hefyd yn newid eu **ymddygiad**. Erbyn hyn, mae'r **titw mawr** yn dodwy 11 diwrnod yn gynharach na 40 mlynedd yn ôl.

Mae'r newidiadau hyn yn arwyddion clir bod hyd yn oed bywyd gwyllt cyffredin yr ardd yn cael ei effeithio gan yr hinsawdd sy'n newid.

Addysg i Ferched gan Dr Elin Jones
CwmNi, Mawrth 2018

Geirfa

canmlwyddiant	<i>centenary</i>	ymddiriedolaeth	<i>trust</i>
ysgolfeistr	<i>schoolmaster</i>	dilladu	<i>to clothe, to dress</i>
prentisio	<i>to apprentice</i>	plwyf	<i>parish</i>
addysgu	<i>to educate, to teach</i>	ystyried (ystyriodd)	<i>to consider</i>
awydd	<i>desire, eagerness</i>	ehangu gorwelion	<i>to broaden one's horizons</i>
elfennol	<i>elementary</i>	blaengar	<i>progressive, innovative</i>
Deddf Addysg Ganolraddol Cymru	<i>Welsh Intermediate Education Act</i>		
dan reolaeth	<i>under the control (of)</i>		

Ym mlwyddyn dathlu **canmlwyddiant** rhoi'r bleidlais i rai menywod, mae'n addas cofio mor bwysig oedd addysg yn y broses a arweiniodd at hynny. Roedd yn broses hir – wedi'r cyfan, bydd rhai o ddarllenwyr CwmNi yn cofio adeg pan oedd dysgu crefftau mewn ysgolion wedi ei rannu yn ôl eich rhyw – a'r cwyno pan newidiodd hynny!

Pan fu farw Edward Lewis yn ddyn ifanc cyfoethog yn 1728, gadawodd arian i sefydlu **ymddiriedolaeth** er mwyn codi ysgol, talu **ysgolfeistr**, **dilladu** a **phrentisio** pymtheg o fechgyn tlawd o **blwyf** Gelligaer. Doedd dim sôn am **addysgu** merched. Ym marn pobl y cyfnod hwnnw, byddai pob merch yn derbyn digon o addysg gan ei mam i gadw tŷ a magu teulu.

Dyna oedd barn cymdeithas yn gyffredinol am lawer o flynyddoedd wedyn. Serch hynny, yn 1836 **ystyriodd** Ysgol Lewis dderbyn merched i'r ysgol, ond y rheswm am hynny oedd lleihad yn nifer y bechgyn yn yr ysgol yn hytrach nag **awydd i ehangu gorwelion** merched yr ardal.

Erbyn 1853 roedd digon o arian yn yr **ymddiriedolaeth** i adeiladu ysgol newydd ym Mhengan, a gadael yr hen adeilad yng Ngelligaer. Yn Ysgol Lewis Pengam cynigiwyd addysg i 150 o fechgyn – a 100 o ferched! Addysg **elfennol** oedd yn Ysgol Lewis, ond roedd cynnig unrhyw fath o addysg ffurfiol i ferched yn **blaengar** iawn yn y cyfnod hwn.

Ar ôl **Deddf Addysg Ganolraddol Cymru** 1889, daeth Ysgol Lewis Pengam **dan reolaeth** Cyngor Sir Morgannwg fel ysgol ramadeg. Pan agorodd Lloyd George adeiladau newydd yr ysgol ym 1905, siaradodd am botensial Ysgol Lewis i Fechgyn i ddatblygu'n 'Eton' Cymreig.

A beth am y merched? Yn 1901 agorwyd Ysgol Ramadeg Lewis i Ferched yn Hengoed, oedd yn cynnig addysg academaidd i ferched, fel ysgol y bechgyn. Erbyn dechrau'r ugeinfed ganrif roedd llawer o ysgolion tebyg ar hyd a lled y wlad. O'r ysgolion hyn daeth menywod oedd yn ddigon hyderus i fynnu'r bleidlais, ac i wneud rhywbeth ar wahân i fagu teulu a chadw tŷ...

**Lansio elusen Dyfed-Powys Diogel yn Sir Gaerfyrddin
Papur y Cwm, Mehefin 2018**

Geirfa

cwblhau (cwblhaodd)		comisiynydd	<i>commissioner</i>
swyddog(ion)	<i>officer(s)</i>	ariannu	<i>to finance, to fund</i>
rhanbarth	<i>region</i>	amryw	<i>various</i>
ymgysylltu	<i>to engage</i>	adlewyrchu	<i>to reflect</i>
amhrisiadwy	<i>priceless</i>		

Ar 4 Mai eleni, **cwblhaodd** Dafydd Llywelyn, **Comisiynydd** yr Heddlu a Throsedd, daith feicio elusennol #TourdeForce o gwmpas ardal Dyfed-Powys. Teithiodd y criw 500 milltir mewn 5 diwrnod, gyda dros 110 o'r rheiny drwy Sir Gaerfyrddin, gan alw yng ngorsafoedd heddlu Caerfyrddin, Llanymddyfri, Llandeilo, Rhydaman, Cross Hands, Llwynhendy, Llanelli, Porth Tywyn, a Chydweli. Gorffennwyd y daith ym Mhencadlys yr Heddlu nos Wener, Mai 4.

Yn cadw cwmni i Dafydd ar hyd y daith roedd criw o **swyddogion** heddlu, ac roedd y tîm cyfan wedi rhoi o'u hamser yn wirfoddol er mwyn codi ymwybyddiaeth am elusen newydd, Dyfed-Powys Diogel. Nod elusen Dyfed-Powys Diogel yw **ariannu** a chefnogi nifer o brosiectau ieuencid yn ardal Dyfed-Powys. Y gobaith yw cefnogi pum prosiect ieuencid yng Ngheredigion ac ym mhob un o siroedd eraill y **rhanbarth**. Yn ystod y daith feicio, roedd cyfle i'r cyhoedd gwrrd â Dafydd Llywelyn bob nos mewn **amryw** leoliadau, a chynhaliwyd nosweithiau **ymgysylltu** ar draws ardal Dyfed-Powys i drafod yr elusen gyda swyddogion yr heddlu, Swyddogion Cefnogi Cymunedol yr Heddlu a thrigolion lleol.

Gan **adlewyrchu** ar y profiad, dywedodd Dafydd Llywelyn, "Hoffwn i ddiolch i bawb a gefnogodd y digwyddiad hwn mewn unrhyw ffordd – ac yn arbennig i'r swyddogion fuodd yn beicio gyda fi drwy ardal Sir Gaerfyrddin, a'r cymorth meddygol **amhrisiadwy** a roddwyd gan elusen Cariad. Wrth edrych 'nôl, roedd yn brofiad arbennig, ac yn sicr, roedd hi'n werth rhoi fy amser fy hun i wneud hyn."

"Mae'r daith wedi tanlinellu amrywiaeth ein cymunedau, o ardaloedd gwledig fel Llanymddyfri i ardaloedd mwy trefol fel Llanelli, ac mae hynny'n rhywbeth i'w ddathlu."

Mae elusen Dyfed-Powys Diogel yn croesawu ceisiadau gan gymunedau lleol yn Sir Gâr, ac mae grantiau o hyd at £1,000 ar gael i elusennau a grwpiau cymunedol o fewn y Sir sy'n gweithio gyda phobl ifanc.

Uned 10 – Canllaw i'r tiwtor

Nod ieithyddol: ffurfiau lluosog a benywaidd ansoddeiriau

Thema: Trosedd a throseddu

Cam 1 - Siarad Cychwynnol

Defnyddiwch un o'r 'cardiau dadl' i sbarduno siarad cychwynnol.

Cam 2 – Adolygu Geirfa/Ymadroddion Unedau 1-8 - Kahoot

Ar gyfer y gweithgaredd hwn, bydd angen cyswllt gwe yn y dosbarth a sgrin i ddangos y cynnwys o'r we i'r dosbarth, a bydd angen i bob grŵp (o leiaf ddau grŵp o 2-5 dysgwr) fod â dyfais symudol wedi'i chysylltu â'r we (ffôn clyfar neu lechen). Dechreuwch gyfrif Kahoot ymlaen llaw – ewch i <https://kahoot.com/> a gwasgu'r ddolen 'Sign up' sydd ar yr ochr dde tua phen uchaf y wefan (does dim cost). Wedi i chi greu eich cyfrif, gallwch fewnfonodi ('sign in') unrhyw bryd.

Mae'r gêm ar gyfer yr uned hon ar gael trwy ddilyn y ddolen isod:

<https://play.kahoot.it/#/k/ef634465-467a-4e42-b0a5-3ea9f5580920>

Pan fyddwch chi'n agor y gêm ac yn gwasgu 'Play', bydd cod (PIN) yn ymddangos ar y sgrin. Dylai'r dysgwyr sydd yn gyfrifol am y ddyfais symudol ar ran eu grŵp fynd i kahoot.it a mewnbynnu'r cod yno. Bydd angen iddynt roi enw neu ffugenw a phan fyddant wedi ymuno'n llwyddiannus â'r gêm, bydd yr enw hwnnw'n ymddangos ar eich sgrin chi. Pan fydd pob grŵp wedi llwyddo i ymuno, dechreuwch y gêm. Bydd y cwestiynau'n ymddangos fesul un gyda symbolau ar y sgrin i gynrychioli'r gwahanol atebion aml-ddewis. Bydd y dysgwyr yn gwasgu ar un o'r symbolau hyn ar eu dyfais symudol i ddewis eu hateb. Pan fydd pob grŵp wedi ateb, bydd y nifer a ddewisodd bob ateb yn cael ei ddangos ar eich sgrin a bydd cyfle i oedi cyn symud ymlaen i'r cwestiwn nesaf. Ar y diwedd, bydd sgoriau pob tîm i'w gweld a'r enillwyr yn cael eu coroni'n bencampwyr!

Y ffordd orau i chi ddod i ddeall sut bydd y gêm yn gweithio ydy trwy roi cynnig arni eich hunan ymlaen llaw gyda chyfrifiadur a dyfais symudol! Mae canllaw Kahoot ar sut i chwarae yma: **<https://kahoot.uservoice.com/knowledgebase/articles/949450-how-to-host-and-play-a-kahoot>**

Siaradwch – Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i sôn am bethau sy'n 'dân ar eu croen'. Rhestrwch nhw ar y bwrdd gwyn a rhannwch y dosbarth yn grwpiau newydd i gytuno ar dri pheth sy'n eu poeni fwyaf. A oes consensws o fewn y grŵp?

Cam 3 – Cyflwyno ansoddeiriau benywaidd a lluosog.

Rhannwch y dosbarth yn barau i wneud yr ymarfer ar ansoddeiriau. Gweithgaredd rhagarweiniol, adolygu yw hwn yn canolbwyntio ar bwysleisio treigladd meddal ar ôl enwau benywaidd unigol. Dyma'r atebion:

Mae tafodiaith bert/dde iawn yn Sir Benfro.

Ar drydedd flaenoriaeth eleni fydd marchnata gwell.

Roedd brwydr waedlyd rhwng y ddwy ochr.

Mae llawer o offer newydd yn y gampfa fodern.

Mae'n bwysig bod pawb yn gwybod lle mae'r ddihangfa dân.

Maen nhw'n cau'r ysgol gynradd yn y pentre oherwydd diffyg plant.

Mae ymgyrch genedlaethol ar y gweill i wella sgiliau pobl ifainc.

Yn 1920 roedd yr Ymerodraeth Brydeinig yn ymestyn dros 24% o holl dir y byd.

Roedd y darlithydd wedi cyflwyno darlith ddiddorol iawn.

Mae llawer o ddisgyblion talentog yn y dosbarth ond mae un ferch ddisglair yn eu plith.

Cyn darllen yr Help Llaw, gofynnwch i barau feddwl am enghreifftiau o ansoddeiriau benywaidd maen nhw eisoes wedi dod ar eu traws. Darllenwch dros yr adran briodol yn yr Help Llaw. Dilynwch yr un drefn ar gyfer yr ansoddeiriau lluosog. Gofynnwch i barau gwblhau'r tabl yn y cwrslyfr.

Cam 4 – Gwlad y Menig Gwynion?

Eglurwch darddiad yr ymadrodd. Dyma'r diffiniad yng Ngeiriadur Prifysgol Cymru:

Gwlad y Menig Gwynion: land of the white gloves (*alluding to the frequent presentation of White gloves to assize judges in Wales, when there was no case for trial*)

Storom eirfa

Siaradwch

Rhannwch y dosbarth yn barau neu'n grwpiau bach i gael trafodaeth ar ba mor ufudd ydyn nhw wrth fynd trwy'r rhestr ysgafn o droseddau. Dylid annog cymaint â phosib o ymestyn yma.

Gwranddo a Deall

Daw'r darn o raglen Aled Hughes. Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer darnau Gwranddo.

Yn gyntaf, gofynnwch i'r dysgwyr gylchu'r geiriau a nodwyd yn eu cwrslyfr pan fyddant yn eu clywed. Yna, gofynnwch iddynt ateb y cwestiynau isod.

1. Troseddau o ba ardal yng Nghymru mae Lowri lfor yn sôn amdany'n nhw i ddechrau?
Cwm Rhondda.
2. Pa drosedd roedd 'pasio pres' yn ei disgrifio?
Gamblo / hapchwarae.
3. Beth fuodd tri bachgen yn ei wneud yn Nhonypany?
Baglu merched ifanc gyda ffon gerdded ('wilful jostling').
4. Beth oedd trosedd Blodwen Jones o Flaenclydach?
Gwerthu pys ar baced heb fanylion.
5. Pam cafodd Thomas William Abraham ddirwy?
Gwerthu marmaled am bris drutach nag oedd yn cael ei ganiatáu.
6. Pam roedd llawer o droseddau'r cyfnod yn ymwneud â bwyd?
Roedd yn gyfnod o ddogni ac roedd bwyd yn brin.

I gloi, gofynnir i'r dysgwyr drafod yr ymadroddion isod. Ar ôl rhoi amser iddynt ddyfalu'r ystyron, trafodwch yr ymadroddion fel dosbarth. Byddai modd gwneud gwaith ymestynnol ar 'o flaen ei gwell' trwy ofyn iddynt roi'r personau eraill: o flaen fy ngwell, o flaen dy well, ac ati.

**o gwmpas eu pethau
creu miri
o flaen ei gwell**

Darllen a Deall

Ceir darn darllen ar hanes Gwylliaid Cochion Mawddwy, sy'n cyd-fynd â'r thema ond hefyd yn gyfle i ymarfer ffurfiau lluosog ansoddeiriau.

Dilynwch y Canllawiau Cyffredinol ar gyfer darnau darllen. Yna, rhannwch y dosbarth yn barau i ateb y cwestiwn am arwyddocâd y rhifau. Dylid eu hannog i drafod eu hatebion. Yn ail, ceir ymarfer i gadarnhau'r gwaith ar ansoddeiriau. Yn olaf, rhaid canfod y geiriau yn y darn darllen sy'n cyd-fynd â'r diffiniadau ohonynt. Dyma'r atebion:

- 16 Roedd Mawddwy yn lle peryglus yn yr unfed ganrif ar bymtheg.
 1554 Cafodd Gwylliaid eu crogi ar Noswyl Nadolig 1554.
 80 80 o'r Gwylliaid a gafodd eu crogi.
 1770 Mae hanes y Gwylliaid yn llyfr Thomas Pennant, a ysgrifennwyd tua 1770.
 10 10 mis ar ôl crogi'r Gwylliaid, daeth cyfle i ddial.
 2 Cwmpodd dwy dderwen o flaen y Barwn a'i ddynion.
 30 Saethwyd y Barwn 30 o weithiau

Bwyd môr poblogaidd yw cregyn gleision

Ar lan y môr mae rhosys cochion

Os ewch chi i Barc Dinefwr, fe welwch chi'r gwartheg gwynion unigryw.

Mynachod oedd y Brodyr Llwydion

Enw arall ar dîm rygbi Seland Newydd yw'r Crysau Duon

Enw tîm rygbi Caerdydd yw Gleision Caerdydd.

Symud car neu anifail - **gyrru**

Llinell sy'n gwahanu dau le neu ddau beth - **ffin**

Llefydd lle mae llawer o goed a phlanhigion yn tyfu - **coedwigoedd**

Pethau mae'r gyfraith yn caniatáu i ni eu gwneud - **hawliau**

Dyma sut roedd pobl yn cael eu dienyddio ym Mhrydain tan y 1950au - **crogi**

Rhoi bwyd i berson neu i anifail - **bwydo**

Mae pobl fel arfer yn gwneud hyn bob dydd, fel arfer yn y bore a chyn mynd i'r gwely – **ymolchi**

Defnyddio dryll i anafu neu i ladd - **saethu**

I gloi, gofynnwch i'r dysgwyr drafod y cwestiynau yn y cwrslyfr.

Gwrando a Deall – Hanes y Sesiwn yng Nghymru

Bydd y dysgwyr yn gwyllo fideo o'r canwr gwerin Gwilym Bowen Rhys yn cyflwyno ac yn perfformio'r gân Hanes y Sesiwn yng Nghymru gan Jac Glan y Gors. Esboniwch nad oes angen iddynt ddeall pob gair, ac mai mwynhau'r stori (yn fras) yw'r bwriad. Os y dymunir, gellir dosbarthu copi o'r sgript (Atodiad 1). Ceir tri ymarfer ieithyddol i ddilyn y gân:

trafod 'chwarae'r ffon ddwybig', sef bod yn ddauwynebog mewn rhyw ffordd;

cyfieithu gan ddefnyddio 'ar' neu 'ar fin'. Dyma atebion cywir posib:

Roedd e/o ar adael/ar fin gadael y cae/maes pan gafodd/gaeth ei anafu.

Roedd hi ar fin cyfaddef pan gerddodd rhywun i mewn i'r ystafell.

Mae'r llyfr ar fin cael ei gyhoeddi.

Yna, gofynnwch i'r dysgwyr feddwl am frawddegau eraill yn defnyddio 'ar fin', a'u nodi yn y man priodol yn y cwrslyfr.

I gloi, gadewch i'r dysgwyr sgwrsio'n rhydd am unrhyw beth sy'n codi'n naturiol o'r darn Gwyllo a gwrando e.e. 'drysni ieithyddol' wrth gynnal digwyddiad yn ddwyieithog, cerddoriaeth werin, mynd i wyllo cerddorion yn perfformio'n fyw, ac ati.

Cam 7 – Geirfa Uned 11

Adolygu Uwch 1, Uned 10 (gradd gymharol ansoddeiriau)

1. Mae hwn yn gyfle i adolygu tri ansoddair sy'n codi yn Uwch 1 – corfforol, cyffredin, poblogaidd. Yn syml iawn, rhannwch y dosbarth yn barau i greu tair brawddeg gymharol: corfforol yng nghyd-destun chwaraeon, cyffredin yng nghyd-destun bwydydd, poblogaidd yng nghyd-destun rhaglenni teledu, e.e. Mae rygbi'n fwy corfforol na snwcer. Chwilir am gywirdeb yma.

2. Er mwyn adolygu ffurf gymharol mawr a bach, galwch allan enwau dwy wlad a rhaid i'r parau greu dwy frawddeg, e.e. Mae X yn fwy nag Y, Mae Y yn llai nag X. Rhestrir y deg gwlad fwyaf (o ran cilometrau sgwâr) isod:
 - i. Rwsia
 - ii. Canada
 - iii. Unol Daleithiau America
 - iv. Tseina
 - v. Brasil
 - vi. Awstralia
 - vii. India
 - viii. Yr Ariannin
 - ix. Kazakhstan
 - x. Algeria

Atodiad 1**Fideo Gwilym Bowen Rhys****Hanes y Sesiwn yng Nghymru**

A fuoch chi 'rioed mewn sesiwn yng Nghymru
 Lle mae cyfraith ac ieithoedd yn cael eu cymysgu,
 Rhai'n siarad Cymraeg, a'r lleill yn rhai Seisnig,
 A nhwytha'r twrneiod yn chwarae'r ffon ddwybig

Efo'i ffal-di-ral ffal-di-ral ffal-di-ral ffal-di-ral
 ffal-di-ral ffal-di-ral ffal-di-ra-lal.

Bu yno'n ddiweddar rhyw helynt mewn treial
 Ar ustus ar ddodwy wrth wrando 'r y ddadl,
 Hen ast i Gadwalad' o Ben Ucha'r Nant
 Giniawodd ar oen i Siôn Ty'n y Pant

Wel Siôn aeth i gyfraith drwy lawer o boen
 I wneud i Gadwalad' roi tâl am yr oen
 A chownsler o Lundain, dan godi ei glôs
 A gododd i fyny to *open the cause*

*"Gentlemen of the jury...
 Cadwallader's dog of the Head of the Nant
 Killed a fat lamb of John Ty'n y Pant.
 We claim in this court without any dispute
 The value of the lamb, with all cost of suit"*

Fe dyngai rhyw Gymro "mae'n hysbys i mi
 Nad ydyw Cadwalad' yn cadw 'run ci"
 Ar cownsler a waeddai "Pray don't be in haste,
 If he don't keep a ci then he does keep a gast"

Ar jury a waeddodd "wel dyma'n barn ni,
 Na welwyd yng Nghymru yr un gast yn gi,
 A na fedrwch chithau efo'ch cyfraith a'ch Saesneg
 Gneud caseg yn geffyl a cheffyl yn gaseg."

Wel Siôn Robert Rowlands o ben isa'r dre
 A ddaeth i gyfieithu, bob gair yn ei le
 'Rôl sychu ei drwyn i gael edrych yn drefnus,
 Dechreuodd ar osteg i ddysgu'r hen ustus

*"You see my lord...
 'Ci' is a dog, and male is a 'gwryw'
 So 'buwch' is a cow and bull is a 'tarw'
 And 'gast' is a bitch, with shaking her cwnffon
 'S the same sex, my lord, as your madams in London"*

*"Well that being so, it appears to me
 This man lost his lamb between a 'gast' and a 'ci',
 the value of verdict we may quickly rejoin"
 "My lord! 'Twas a cigfran that killed the oen!"*

*"A cigfran!?...
 Against such a name there is no accusation,
 It mentions a dog in this declaration,
 for what is a cigfran? I can't make a guess"
 "My lord, 'tis a black bird that feasts upon flesh"*

*"A bird that destroys such an innocent creature,
 Of course, it must be of a ravenous nature"
 "It'll pick out your eyes, my lord, in a crack!
 And just like old lawyers, he's always in black"*

Wel cofiwch chi bobol mai gwell yw cytuno
 Rhag ofn y cewch frathiad os ewch i gyfreithio,
 A mynd yn y diwedd, ar ôl cadw sŵn,
 Fel aeth yr oen bach rhwng y cigfrain a'r cŵn.

Uned 11 – Canllaw i'r tiwtor

Cam 1 – Adolygu Ffurfiâu Lluosog Ansoddeiriau

Rhannwch y dosbarth yn barau i ddarllen y ddeialog. Edrychwch ar yr ymadroddion

Cam 2 - Adolygu Uned 10

I adolygu Uned 10 (ansoddeiriau lluosog a benywaidd), ceir dewis o dasgau; naill ai llenwi bylchau yn y gân adnabyddus Ar Lan y Môr neu chwarae kahoot.

Ar Lan y Môr

Bydd y dosbarth yn gwrandao ar Elin Fflur yn canu Ar Lan y Môr. Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer tasgau Gwrandao. Yna, gofynnwch iddynt weithio mewn parau i lenwi'r bylchau yn Atodiad 1, trwy ddewis y geiriau cywir ar waelod y tudalen. Dyma'r geiriau cywir:

Ar lan y môr mae rhosys cochion
Ar lan y môr mae lillis gwynion
Ar lan y môr mae 'nghariad innau
Yn cysgu'r nos a chodi'r bore.

Ar lan y môr mae carreg wastad
Lle bûm yn siarad gair â 'nghariad
O amgylch hon fe dyf y lili
Ac ambell gangen o rosmari.

Ar lan y môr mae cerrig gleision
Ar lan y môr mae blodau'r meibion
Ar lan y môr mae pob rhinweddau
Ar lan y môr mae nghariad innau.

Nid oes ansoddeiriau benywaidd yn y gân hon, ond gallech ofyn i'r dosbarth chwilio am enw benywaidd yn y geiriau. Atgoffwch nhw fod ansoddeiriau'n treiglo ar ôl enwau benywaidd. Dylent wedyn ddod o hyd i'r gair 'carreg'.

Ar ôl llenwi'r bylchau, gadewch i'r dosbarth sgwrsio am unrhyw beth sy'n codi o'r gân hon. Efallai eu bod wedi clywed fersiynau gwahanol ohoni, neu eu bod yn gwybod penillion eraill iddi.

Kahoot

Ar gyfer y gweithgaredd hwn, bydd angen cyswllt gwe yn y dosbarth a sgrin i ddangos y cynnwys o'r we i'r dosbarth, a bydd angen i bob grŵp (o leiaf ddau grŵp o 2-5 dysgwr) fod â dyfais symudol wedi'i chysylltu â'r we (ffôn clyfar neu lechen). Dechreuwch gyfrif Kahoot ymlaen llaw – ewch i <https://kahoot.com/> a gwasgu'r ddolen 'Sign up' sydd ar yr ochr dde tua phen uchaf y wefan (does dim cost). Wedi i chi greu eich cyfrif, gallwch fewngofnodi ('sign in') unrhyw bryd.

Mae'r gêm ar gyfer yr uned hon ar gael trwy ddilyn y ddolen isod:

<https://play.kahoot.it/#/k/62d77e41-a03f-46d0-8570-3b3fdc3a2ff6>

Pan fyddwch chi'n agor y gêm ac yn gwasgu 'Play', bydd cod (PIN) yn ymddangos ar y sgrin. Dylai'r dysgwyr sydd yn gyfrifol am y ddyfais symudol ar ran eu grŵp fynd i kahoot.it a mewnbynnu'r cod yno. Bydd angen iddynt roi enw neu ffugenw a phan fyddant wedi ymuno'n llwyddiannus â'r gêm, bydd yr enw hwnnw'n ymddangos ar eich sgrin chi. Pan fydd pob grŵp wedi llwyddo i ymuno, dechreuwch y gêm. Bydd y cwestiynau'n ymddangos fesul un gyda symbolau ar y sgrin i gynrychioli'r gwahanol atebion aml-ddewis. Bydd y dysgwyr yn gwasgu ar un o'r symbolau hyn ar eu dyfais symudol i ddewis eu hateb. Pan fydd pob grŵp wedi ateb, bydd y nifer a ddewisodd bob ateb yn cael ei ddangos ar eich sgrin a bydd cyfle i oedi cyn symud ymlaen i'r cwestiwn nesaf. Ar y diwedd, bydd sgoriau pob tîm i'w gweld a'r enillwyr yn cael eu coronu'n bencampwyr!

Y ffordd orau i chi ddod i ddeall sut bydd y gêm yn gweithio ydy trwy roi cynnig arni eich hunan ymlaen llaw gyda chyfrifiadur a dyfais symudol! Mae canllaw Kahoot ar sut i chwarae yma: **<https://kahoot.uservoice.com/knowledgebase/articles/949450-how-to-host-and-play-a-kahoot>**

Cam 3 – Rhagddodiaid ac ôl-ddodiaid

Cyn cyflwyno'r gwaith yn yr uned, gofynnwch i'r dosbarth pa ragddodiaid maen nhw'n ymwybodol ohonynt (e.e. mae **cam** wedi'i gyflwyno). Treuliwch amser yn ystyried y rhain ac yn creu geiriau. Os na fydd **gwrth, di** ac **an** wedi codi, gofynnwch am enghreifftiau gan y dosbarth yn gyntaf ac yna ewch dros y nodiadau yn yr Help llaw. Yna, rhannwch y dosbarth yn barau i wneud yr ymarferion cyfieithu. Ewch drwy'r un broses gyda'r ôl-ddodiaid. Y rhai a gyflwynir yn yr uned yw **-gar, -lon** ac **-us**.

Yn olaf, ceir bwletin newyddion sy'n cynnwys nifer o eiriau a chanddynt ragddodiad neu ôl-ddodiad. Rhaid i'r dysgwyr lenwi'r bylchau wrth wrando.

Carcharwyd troseddwr **perylus** iawn am gyfanswm o ugain mlynedd heddiw. Cyflawnodd Ffred John nifer o droseddau **maleisus** iawn yn y ddinas.

Bydd yr **wrth-blaid** yn cynnig pleidlais o ddiffyg hyder yn y Prif Weinidog heddiw. Maen nhw'n dweud bod y Prif Weinidog yn hollol **ddi-rym** erbyn hyn, ar ôl yr holl ddigwyddiadau **anffodus** o fewn ei blaid ei hunan yn ddiweddar.

Arestiwyd bachgen pymtheg oed am werthu cyffuriau **anghyfreithlon** y tu allan i ysgol yng ngorllewin Cymru brynhawn ddoe. Tabledi bach **lliwgar** yw'r cyffuriau hyn sydd wedi'u creu er mwyn apelio at blant a phobl ifainc.

Cam 4 – Cyflwyno'r thema – Hiwmor

Jôcs

I gyflwyno thema hiwmor, ceir jôcs syml yn y cwrslyfr, sy'n chwarae ar eiriau Cymraeg. Gofynnwch i'r dysgwyr ddweud y jôcs hyn wrth ei gilydd. Ydyn nhw'n eu deall nhw? Allan nhw feddwl am jôcs Cymraeg eraill? Gallai hyn yn arwain at sgwrsio rhydd am jôcs, a ph'un ai bod modd cyfieithu rhai jôcs o'r Saesneg i'r Gymraeg. Yna, gofynnwch iddynt nodi eu jôc nhw / jôc eu partneriaid yn y cwrslyfr.

Darllen

Mae darn darllen yr uned yn fyrrach nag arfer, ond yn eithaf heriol o ran geirfa felly gadewch ddigon o amser i wneud y cam hwn.

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer darnau darllen. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn paruau i wneud y gwaith iaith. Dyma atebion enghreifftiol, a allai fod o gymorth i'ch dysgwyr.

1. "Mae'n gymaint o ddirgelwch ag erioed," meddai Dr Dafydd Huws. Gyda'ch partner, ysgrifennwch ddwy frawddeg yn defnyddio **erioed**, a dwy frawddeg yn defnyddio **byth**.

1Dw i erioed wedi bod i India, ond dw i wedi teithio i lawer o wledydd eraill.

2Mae fy rhieni wedi byw yn y dref yma erioed.

1Wna i byth fwyta yn y bwyty yna eto – ces i wenwyn bwyd!

2Bydda i'n cofio'r diwrnod yma am byth – dw i wedi cael amser gwych!

2. Mae cydleoliadau diddorol yn y darn yma: **synnwyr digrifwch**, **dan warchae** ac **anifeiliaid rheibus**. Allwch chi feddwl am eiriau eraill sy'n cyd-fynd â synnwyr, anifeiliaid a dan?

synnwyr	anifeiliaid	dan
synnwyr cyffredin synnwyr cyfeiriad	anifeiliaid gwyllt anifeiliaid anwes anifeiliaid fferm anifeiliaid y sw	dan glo dan y môr dan deimlad dan y dŵr dan bwysau dan do

3. Mae **digrifwch a thristwch** yn eiriau **cyferbyniol**. Allwch chi feddwl am eiriau cyferbyniol eraill? **Beth yw geiriau cyferbyniol y geiriau isod?**

cul	llydan	amddiffyn	yмосod
deheuol	gogleddol	caeth	rhydd
gwirionedd	celwydd	esgeulus	gofalus
hardd	hyll	gorffennol	dyfodol
gwrthod	derbyn	diog	gweithgar

I gloi'r gwaith Darllen, arweiniwch drafodaeth ar y cwestiynau a geir yn y cwrslyfr.

Gwyllo a gwranddo 1 – Gŵyl Ffrinj Caeredin

Mae hwn yn ddarn heriol ond mae hefyd yn weledol ac yn cynnwys comediwr o'r gogledd (Tudur Owen) ac o'r de (Steffan Alun). Chwaraewch y ffilm ddwy neu dair gwaith er mwyn i'r dysgwyr allu wneud nodiadau. Yna, rhannwch nhw'n barau neu'n grwpiau bach i lunio o leiaf dri chwestiwn. Bydd angen nodi'r cwestiynau yn eu llyfrau ac ar bapur sgrap er mwyn gallu eu cyfnewid gyda grŵp arall.

Chwaraewch y ffilm eto er mwyn i'r dysgwyr geisio cwblhau'r ymadroddion isod:

gŵyl gelfyddydol

hen gyfarwydd (Dylid atgoffa'r dysgwyr o 'hen bryd')

enwau **mawr**

canol **nos**

gweddill y byd

gwerthu **allan**

mis **arferol**

llawn **dop**

Os ydych chi am herio'r grŵp, gellid gofyn iddyn nhw ddweud beth yw swyddogaeth yr ymadroddion yn y darn:

Gŵyl gelfyddydol fwya'r byd yw Gŵyl Ffrinj Caeredin.

Mae Tudur Owen yn **hen gyfarwydd** â'r ŵyl.

Mae'r **enwau mawr** ym myd comedi i gyd wedi perfformio yn Pleasance Courtyard.

Fyddech chi ddim wedi mwynhau cerdded yn stryd Cowgate **ganol nos** yn y gorffennol ond mae'r stryd wedi newid yn llwyr.

Mae sioe Tudur (LL Factor) yn ystyried y Gymraeg mewn perthynas â Saeson a **gweddill y byd**.

Mewn mis **arferol** mae Steffan Alun yn perfformio pymtheg gig, os yw'n lwcus, ond gall berfformio hyd at bymtheg mewn un diwrnod yng Nghaeredin.

Roedd sioe Steffan Alun yn **llawn dop**.

Gwahanol fathau o hiwmor

Ceir tabl yn y cwrslyfr, sy'n disgrifio gwahanol fathau o hiwmor. Trafodwch y tabl, a gofynnwch i'r dysgwyr feddwl am raglenni neu berfformwyr sy'n cyd-fynd â'r gwahanol categorïau. Yna, arweiniwch drafodaeth ar y cwestiynau yn y cwrslyfr, sef:

Beth sy'n gwneud i chi chwerthin?

Pwy yw eich hoff berfformwyr comedi, ac i ba gategori maen nhw'n perthyn?

Ydych chi wedi bod i wyl gomedi neu wyl gelfyddydol arall?

Pa fath o berfformiadau byw sy'n apelio atoch chi?

Wrth gwrs, efallai y bydd y sgwrs yn mynd ar drywydd cwbl wahanol, ac mae hynny i'w groesawu. Gall y dysgwyr siarad mewn parau neu grwpiau – beth bynnag sydd fwyaf addas yn eich dosbarth chi.

Gwyllo a gwrando 2 - Y Wers Gymraeg

I gloi'r uned, ceir pennod o'r opera sebon Y Wers Gymraeg, a ddangoswyd yn wreiddiol ar y rhaglen Hwb. Eitem wedi'i llunio'n arbennig i ddysgwyr yw hon, felly dylai fod yn ddigon rhwydd i'r dysgwyr ei deall heb lawer o gymorth.

Nid oes tasgau ysgrifenedig i'w cwblhau, dim ond cwestiwn i sbarduno sgwrs:

Mae camddealltwriaeth yn codi yn y wers rhwng 'ti' a 'tea'. Oes sefyllfa ddoniol wedi codi yn eich dosbarth Cymraeg chi o'r blaen? Siaradwch â'ch partner am hyn.

Adolygu Uwch 1, Uned 11 – gradd eithaf ansoddeiriau

Rhowch gopi o'r grid isod ar y bwrdd gwyn. Rhaid i'r parau ddewis un categori ar gyfer pob un o'r diodydd/bwydydd ac yna creu brawddegau, e.e. blasus – 'Eog yw/ydy'r mwya blasus'. Os bydd anghytuno, gellir trafod hyn.

	blasus	hanfodol	maethlon	hwylus	drud
dŵr					
pasta					
bananas					
bara					
eog					

Atodiad 1

Ar Lan y Môr

Ar lan y môr mae rhosys

Ar lan y môr mae lilis

Ar lan y môr 'nghariad innau

Yn cysgu'r nos a chodi'r

Ar lan y môr mae wastad

Lle bŷm yn gair â 'nghariad

O hon fe dyf y lili

Ac gangen o rosmari.

Ar lan y môr mae cerrig

Ar lan y môr mae blodau'r

Ar lan y môr mae pob

Ar lan y môr mae 'nghariad

carreg

bore

gleision

siarad

rhinweddau

cochion

ambell

mae

innau

amgylch

gwynion

meibion

Uned 12 – Canllaw i'r tiwtor

Nod ieithyddol: Ymarfer ffurfiau lluosog

Thema: y gwledydd Celtaidd

Cam 1 – Siarad cychwynnol

Defnyddiwch un o'r cardiau dadl i sbarduno siarad cychwynnol.

Cam 2 – Adolygu rhagddodiaid ac ôl-ddodiaid

Rhannwch y dosbarth yn barau i greu geiriau newydd yn defnyddio rhagddodiaid neu ôl-ddodiaid. Rhai atebion posib:

grym	grymus	di-rym			
deall	camddeall	deallus	dealladwy	annealladwy	dealledig
rhyfel	gwrthryfel	rhyfelgar	rhyfelwr	gwrthryfelwyr	
gwaith	di-waith	gweithgar			
ffydd	di-ffydd	ffyddlon	anffyddlon		
trefn	di-drefn	trefnus	anhrefnus	anrhefn	

Cam 3 – Ffuriau lluosog

Yn gyntaf, gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn parau newydd i drafod a nodi ffurfiau lluosog y tair set o eiriau yn eu cwrslyfrau, sef anifeiliaid (terfyniad –od), geiriau –nt (lle mae'n rhaid dyblu 'n' wrth ffurfio'r lluosog) a geiriau –fa (y lluosog yw –feydd).

Wedi hynny, trafodwch y cwestiynau a nodir yn y cwrslyfr, cyn mynd ymlaen i drafod y pwyntiau yn yr adran Help Llaw. Yn olaf, gofynnwch i'r dysgwyr gwblhau'r tabl yn eu gwrslyfrau. Dyma'r atebion:

unigol	lluosog
Cymro	<i>Cymry</i>
Albanwr	<i>Albanwyr</i>
llygad	<i>llygaid</i>
bys	<i>bysedd</i>
blewyn	<i>blew</i>
braich	<i>breichiau</i>
dafad	<i>defaid</i>
llwynog	<i>llwynogod</i>
ci	<i>cŵn</i>

iaith	<i>ieithoedd</i>
bwrdd	<i>byrddau</i>
cadair	<i>cadeiriau</i>
cyfrifiadur	<i>cyfrifiaduron</i>
llechen	<i>llechi</i>

unigol	lluosog
<i>coeden</i>	coed
<i>deilen</i>	dail
<i>cnwd</i>	cnydau
<i>gwenynen</i>	gwenyn
<i>neidr</i>	nadroedd
<i>oen</i>	ŵyn
<i>troed</i>	traed
<i>llaw</i>	dwyllo
<i>Sais</i>	Saeson
<i>Brython</i>	Brythoniaid
<i>chwarelwr</i>	chwarelwyr
<i>gwleidydd</i>	gwleidyddion
<i>seren</i>	sêr
<i>porthladd</i>	porthladdoedd

Gwiriwch y brawddegau y byddant yn eu hysgrifennu gyda phartner ar hyd yr adeg. Mae angen rhoi sylw i gywirdeb yma. Gellid gofyn iddynt ddarllen eu brawddegau i weddill y dosbarth, ond gadael adael bwch lle mae'r ffurf luosog. Bydd y dosbarth yn dyfalu beth yw'r ffurf luosog goll.

Cam 4 – Yr Ieithoedd Celtaidd

Cyn cychwyn ar y gwaith yn y cwrslyfr, rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i gyfnewid unrhyw wybodaeth sydd ganddynt am yr ieithoedd Celtaidd. Gofynnwch i'r grwpiau adrodd yn ôl a nodwch y pwyntiau ar y bwrdd gwyn. Dylid dychwelyd at y rhestr hon ar ddiwedd y wers i weld faint o'r pwyntiau a gododd yn ystod y wers.

Cwis

Ceir dau gwis.

1 – Dyfalu beth yw'r gair ar gyfer 'beth' yn yr ieithoedd Celtaidd eraill

Cad Gwyddeleg

Dè Gaeleg yr Alban

Petra Llydaweg

Beth Cernyweg
Cre Manaweg

2 – Dyfalu pa iaith sy'n cael ei siarad.

- i. Llydaweg
- ii. Manaweg
- iii. Cernyweg
- iv. Gaeleg yr Alban
- v. Gwyddeleg

Siaradwch

Rhannwch y dosbarth yn grwpiau i sôn am y gwledydd a'r ieithoedd Celtaidd.

Darllen a Deall

Defnyddiwch y Canllawiau Cyffredinol ar gyfer darnau darllen. Rhannwch y dosbarth yn barau i wneud yr ymarferion ieithyddol yn dilyn y darn darllen: i) nodi'r lluosog yn y darn darllen a meddwl am enghreifftiau eraill ar gyfer y tabl. Dyma'r ffurfiau lluosog a welir yn y darn:

-oedd	-aid	-wyr	-au	Ffuriau anghyffredin
ardaloedd ieithoedd tiroedd	Rhufeiniaid Brythoniaid Eingl- Sacsoniaid bugeiliaid defaid	ymfudwyr	traddodiadau enwau rhifau	arferion rhieni plant ysgolion pobl

ii) trafod y gair iaith:

iaith pob dydd	yr iaith gyffredin mae pobl yn ei siarad
iaith arwyddion	yr iaith sy'n cael ei defnyddio gan a gyda phobl fyddar
iaith ffurfiol	iaith sy'n dueddol o fod yn iaith ysgrifenedig yn y Gymraeg
iaith y nefoedd	Y Gymraeg
yr iaith fain	Saesneg
iaith anwedus	rhegi neu iaith annymunol

iii) trafod y gwahaniaeth rhwng 'nifer y' a 'nifer o'.

Gwyllo a gwrando 1

Darn am yr Wyl Ban Geltaidd a geir yma. Wrth wyllo'r tro cyntaf, dylid cylchu'r geiriau wrth eu clywed. Yr ail gam yw ateb y cwestiynau aml-ddewis. Dyma'r atebion:

Beth sy'n digwydd yn yr Wyl Ban Geltaidd? Ticiwch y pedwar dewis cywir.

adloniant stryd	✓
chwaraeon	
ffair	✓
hwyl yn y tafarndai	✓
cystadlu	✓

Enillodd y Brodyr Magee gystadleuaeth y grŵp gwerin. Faint oedd yn cystadlu?
7

Enillodd Gwilym Bowen Rhys yr unawd gwerin. Pryd roedd e ar y llwyfan?

Yn gyntaf

Enillodd Anni Llŷn ar y gân wreiddiol orau. Ym mha gystadlaethau eraill buodd hi'n cystadlu?

Dawnsio gwerin

Y cam olaf yw trafod yr ymadroddion a restrir yn y cwrslyfr (a ddaw o'r fideo).

Gwyllo a gwrando 2

Fideo ysgafn o wefan Cymru Fyw yw'r ail ymarfer Gwyllo a gwrando.

Dilynwch y Canllawiau Cyffredinol ar gyfer darnau gwyllo. Rhannwch y dosbarth yn barau i drafod eu hatebion cyn gofyn am yr atebion.

Dyma'r atebion cywir:

1. Pam mae'n rhaid bod yn ofalus wrth ofyn am win koc'h (coch) yn Llydaw, yn ôl Aneirin?
Mae hynny'n golygu 'gwin cachu' yn y Llydaweg.
2. Pan oedd Ani'n fach, beth oedd ymateb pobl pan oedden nhw'n clywed ei bod hi'n siarad Cernyweg?
Roedden nhw'n credu bod hynny'n rhyfedd ('weird').
3. Beth sy'n 'ddadl dda' ym marn Aneirin?
Pan fyddai pobl yn dweud wrth Ani (am y Gernyweg) "Hasn't it died?" ei hymateb hi oedd bod yr iaith yn fyw tra ei bod hi'n dal yn fyw.
4. Yn ôl Aneirin, pam does dim llythyren K yn Gymraeg?
Doedd dim 'k' ar ôl yn yr argraffdy yn Llundain oedd yn argraffu llyfrau Cymraeg.
5. Pa eiriau Cernyweg sy'n cael eu defnyddio fwyaf ar Twitter yn ôl Ani?
Nadelik Lowen (Nadolig Llawen).
6. Pa sant fuodd yn Llydaw a Chymru?
Sant Teilo.

Siaradwch

Arweiniwch drafodaeth ar y modd y gall ymddygiad a phersonoliaeth pobl newid wrth siarad ieithoedd gwahanol.

Darllen 2

Ceir darn darllen o Cymru Fyw am yr iaith Gernyweg. Rhaid i barau ddarllen a cheisio llenwi'r sgript bylchog gyda'i gilydd. Ceir yr atebion isod:

Safodd nifer uwch nag **erioed** arholiadau Cernyweg yn 2018 a hynny, yn ôl arholwyr, achos llwyddiant y gantores o Gymru, Gwenno Saunders. Dywedodd Bwrdd yr Iaith Gernyweg **bod/fod** 77 o bobl wedi sefyll arholiad yn 2019 - cynnydd o 15% o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Mae'r cynnydd, medd yr ysgrifennydd arholiadau Tony Hak, yn rhannol oherwydd llwyddiant yr albwm Cernyweg, Le Kov.

Mae'r Gernyweg ar restr UNESCO, un o asiantaethau'r Cenhedloedd Unedig, o **ieithoedd** a allai ddiflannu ac mae'n cael ei chydabod fel iaith leiafrifol gan Gyngor Ewrop.

Hunaniaeth

"Mae albwm Gwenno yn hwb ardderchog i'r iaith," **meddai** Mr Hak. "Mae cymaint o bobl yn ei gweld yn amlach o'u cwmpas ac maen nhw wedi dangos diddordeb." Ychwanegodd fod pobl Cernyw hefyd yn dod yn **fwy** ymwybodol o'u hunaniaeth ac o le maen nhw'n dod," meddai.

'Synnwyr o le' yw ystyr Le Kov - ail albwm Gwenno, a **gafodd** ei magu yn Gymraeg a Chernyweg. **Enillodd** Wobr Albwm Cymraeg y Flwyddyn a'r Wobr Gerddoriaeth Gymreig yn 2015 gyda'i halbwm unigol cyntaf, Y Dydd Olaf.

Dywedodd fod defnydd cynyddol o'r Gernyweg mewn bywyd o **ddydd** i ddydd yn "gyffrous".

Perchnogaeth

"Mae'n eitha' anhygoel bod yr iaith yn fyw," meddai. "Mae hynny'n dangos pa **mor** wydn ydy hi achos dydy hi ddim wedi cael llawer o gefnogaeth." Dywedodd bod yr iaith yn ffordd berffaith o gyflwyno hanesion Cernyw "sydd â hanes cyfoethog ac anferthol nad ydy llawer o bobol yn ymwybodol ohono". Mae'n cynnig perspectif arall... mae'n rhywbeth y mae poblogaeth Cernyw yn teimlo perchnogaeth drosto," meddai. "Mae pobl yn dweud 'gadewch i ni ei defnyddio mewn ffordd ddiddorol neu sy'n gwneud synnwyr i ni'.

Gan mai ffurfiau lluosog yw canolbwynt ieithyddol yr uned, gellid gofyn am luosog y geiriau isod (sydd yn y darn): arholiad, arholwr, asiantaeth, cenedl, iaith, busnes, hanes.

Siaradwch

Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i drafod y cwestiynau sy yn y cwrslyfr.

Cam 5 – Geirfa Uned 13

Ewch dros eirfa Uned 13, gan ofyn i'r dysgwr ymglyfarwyddo â'r geiriau newydd cyn cychwyn y gwaith ar yr uned.

Uned 13 – Canllaw i'r tiwtor

Nod ieithyddol: cyfieithu 'for'

Thema: Gwnewch y pethau bychain – Dewi Sant a phobl gymwynasgar

Cam 1 - Siarad Cychwynnol

Trafodwch ryw agwedd ar newyddion y dydd i sbarduno siarad cychwynnol. Gweler y Canllawiau Cyffredinol.

Cam 2 – Adolygu Uned 12 - Ffurfiâu lluosog

Trafodwch ryw agwedd ar newyddion y dydd i sbarduno siarad cychwynnol. Gweler y Canllawiau Cyffredinol.

Cam 3 – Adolygu Uned 12 - Ffurfiâu lluosog

Ewch â chasgliad o luniau i'r dosbarth a gosod her, e.e. y grŵp cyntaf i nodi pump lluosog, neu faint o eiriau lluosog ydych chi'n gallu eu nodi mewn un munud. Ceir awgrymiadau ar gyfer tudalennau i ganfod lluniau isod:

<https://www.pexels.com/search/landscape/>

<https://www.pexels.com/search/town/>

<https://www.pexels.com/search/food/>

Er mwyn troi'r gweithgaredd hwn yn weithgaredd siarad rhydd, dewiswch rhwng 3 – 5 o'r ffurfiâu lluosog sy'n codi a'u rhoi mewn cwestiynau i'r dysgwyr holi ei gilydd, e.e.

Traethau – Pa draethau ydych chi'n hoff iawn ohonyn nhw?, Oes digon yn cael ei wneud i werthu traethau Cymru?, Ble yng Nghymru mae'r traethau gorau?

Tai – Faint o dai gwahanol ydych chi wedi byw ynndyn nhw?, Oes digon o dai fforddiadwy yn eich ardal chi?, Pa fath o dai sy'n apelio atoch chi?

Cam 4 – Adolygu arddodiaid a chyflwyno ffurfiau 'for'

1. Gofynnwch i'r dosbarth i feddwl am beth yw pwrpas arddodiaid. Fel arfer, maent yn cysylltu dau beth gyda'i gilydd a dweud beth yw'r berthynas rhwng y ddau. Fel arfer
 - i. *achos a rheswm*, e.e. damwain oherwydd tywydd gwael,
 - ii. *amser*, e.e., digwyddodd cyn / am hanner dydd
 - iii. *lle*, rhew ar y ffordd

2. Gofynnwch i'r dysgwyr feddwl am restr o arddodiaid syml (un gair) neu arddodiaid cyfansawdd (mwy nag un gair) sy'n ffitio'r categorïau uchod
 - i. e.e., 'am', 'gan', 'oblegid', 'oherwydd'
 - ii. e.e. 'ar', 'gyda', 'wedi', 'erbyn'
 - iii. e.e. 'dros', 'tuag at', 'gyferbyn â', 'wrth', 'yn ymyl', 'o dan'

3. Cyn edrych ar yr Help Llaw gofynnwch i'r dosbarth feddwl am yr arddodiad Saesneg 'for' ac am 5 brawddeg Saesneg sy'n cynnwys y gair. Ysgrifennwch rai o'r brawddegau ar y bwrdd gwyn gan geisio sicrhau y bydd amrywiaeth o gyfieithiadau: 'er mwyn', 'ar gyfer', 'i', 'am' a 'dros'.

4. Gofynnwch i barau roi cynnig ar gyfieithu'r brawddegau ar lafar ac ysgrifennwch y brawddegau Cymraeg o dan y rhai Saesneg.

5. Er mwyn pwysleisio bod cyfieithu arddodiaid yn dibynnu ar y cyd-destun, ceir tasg gyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg gyda'r arddodiad 'am' sy'n gallu golygu 'for', ond hefyd yn gallu golygu 'about'. Dyma'r atebion:

Cymraeg	Saesneg	Cymraeg	Saesneg
Ysgrifennu am	Write about	Siarad am	Talk about
Pryderu am	Worry about	Edrych am	Look for
Disgwyl am	Wait for	Gobeithio am	Hope for
Cyfnewid am	Exchange for	Chwilio am	Look for

6. Darllenwch dros yr Help llaw.

7. Yn yr ymarfer nesaf, bydd parau'n llunio eu brawddegau eu hunain lle gellid cyfieithu i'r Saesneg 'for': e.e. Prynu, ar gyfer > Prynais i ddigon o fwyd ar gyfer pawb. Helpwch yn ystod yr ymarfer hwn a gofynnwch i bob pâr adrodd yn ôl er mwyn gallu cymharu brawddegau.

Cam 5 – Thema – Gwnewch y pethau bychain

Gwyllo a gwrando - Rhaglen 'Diolch o Galon' BBC Cymru

Dilynwch y canllawiau cyffredinol ar gyfer tasgau Gwyllo a gwrando. Yna, gofynnwch i'r dysgwyr weithio mewn paru i ateb cwestiynau 1-7. Efallai byddai'n help adolygu / dwyn i gof y gair 'rhinwedd' / 'rhinweddau'? (Uned 9 'Papurau Bro')

Darllen - Dewi Sant

Cyn troi at y Darn Darllen, rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i ddweud wrth ei gilydd unrhyw ffeithiau sy ganddynt am Dewi Sant. Gellid eu hannog i lenwi holiadur wrth sgwrsio:

Gwybod Ddim yn siŵr Eisiau gwybod

Dilynwch y Canllawiau Cyffredinol ar gyfer darnau darllen ac yna rhannwch y dosbarth yn barau i wneud yr ymarferion ieithyddol:

1. Gofynnwch i'r dosbarth nodi unrhyw eiriau newydd maent wedi eu dysgu wrth ddarllen y darn a'u cysylltu â geiriau tebyg sy'n perthyn iddyn nhw, e.e.

Geiriau newydd	Geiriau tebyg e.e.
llawen	llawenydd, llawenhau
cred	credu, crediniol, credadwy
pennaeth	penaethiaid, unben, pennawd
llwythau	llwyth, llwytho

2. **Ansoddeiriau lluosog**

Gan fod Dewi Sant yn enwog am y dyfyniad 'Gwnewch y pethau bychain', mae'n gyfle i adolygu ffurf lluosog yr ansoddair, sydd wedi codi eisoes yn Uned 10 ac Uned 12. Dyma rhai o'r enghreifftiau posib o'r darn:

Enw lluosog	Ansoddair lluosog
hancesi	gwynion
bryniau	mawrion
lleoedd	eraill
mynachod	ifainc

3. Beth yw arwyddocâd y llyfdd hyn?
Tyddewi – y ddinas gadeiriol wedi'i herwi ar ôl Dewi Sant. Sefydlodd Dewi fynachlog yna.
Llanddewibrefi – un o'r straeon mwyaf adnabyddus amdano wedi'i lleoli yna. Safodd ar hances a chododd bryn o dano er mwyn i'r dorf allu ei weld.
Capel Non – ei fan geni.

Gwyllo a gwrando - Halen y Ddaear – Jean Huw Jones

Mae'r clip fideo yn dangos Jean Huw Jones yn derbyn gwobr 'Halen y Ddaear' am ei gwaith fel llywodraethwraig yn Ysgol Gynradd Rhydaman. Rhannwch y dosbarth yn grwpiau bach i drafod y prif bwyntiau sy'n codi yn y ffilm.

Rhannwch y dosbarth yn barau i gyfieithu'r brawddegau wedi iddynt wyllo'r clip.

Dyma gyfieithiadau posibl o'r brawddegau. Ceir 'for' ym mhob brawddeg:

1. Mae Jean wedi rhoi deugain mlynedd o wasanaeth i'r ysgol.
2. Hi oedd cadeirydd bwrdd y llywodraethwyr am ugain mlynedd.
3. Daeth ei ffrindiau a'i theulu i'r ysgol ar gyfer dathliad.
4. Cafodd ei synnu pan roddwyd gwobr iddi am ei gwaith.
5. Mae'n bwysig cydnabod ei chyfraniad hi i'r ysgol.
6. Enwebodd ei ffrindiau ar staff yn yr ysgol Jean ar gyfer y wobr.
7. Mwynheuodd Jean ei gwaith achos ei bod hi'n ei wneud e er mwyn y plant.

Siaradwch

Dyma gyfle i'r dysgwyr drafod y thema a chysylltu'r pwnc dan sylw â'u byd nhw. Efallai y dylid bod yn ofalus gyda'r cwestiwn 'Ydych chi'n credu y dylai pobl gael eu gwobrwyo fel hyn am eu gwaith?'

Cam 6 – Geirfa Uned 14

Adolygu Uwch 1, Uned 13 – arddodiaid

Ceir cyfres o ddriliau i ymarfer arddodiad isod:

I

Dw i am ofyn cwestiwn i ti	Gofynna i fi 'te/ta
Dw i am ofyn cwestiwn i John	Gofynna iddo fe 'te/fo ta
Dw i am ofyn cwestiwn i Siân	Gofynna iddi hi 'te/ta
Dw i am ofyn cwestiwn i'r plant	Gofynna iddyn nhw 'te/ta
Dw i am ofyn cwestiwn i chi	Gofynna i ni 'te/ta

Am

Ble/Lle mae'r llyfrau?	Dw i'n chwilio amdany'n nhw nawr/rŵan
Ble/Lle mae'r bwyd llysieuol?	Dw i'n chwilio amdano fe nawr/fo rŵan
Ble/Lle mae'r cylchgronau?	Dw i'n chwilio amdany'n nhw nawr/rŵan
Ble/Lle mae'r rheolwr?	Dw i'n chwilio amdano fe/fo/hi nawr/rŵan
Ble/Lle mae'r perchnogion?	Dw i'n chwilio amdany'n nhw nawr/rŵan
Ble/Lle ar y map mae'r porthladd?	Dw i'n chwilio amdano fe nawr/rŵan
Ble/Lle yn yr adeilad mae'r fynedfa?	Dw i'n chwilio amdani hi nawr/rŵan
Ble/Lle ar y trac mae'r llinell derfyn?	Dw i'n chwilio amdani hi nawr/rŵan
Ble/lle yn y papur mae'r stori?	Dw i'n chwilio amdani hi nawr/rŵan
Ble/lle yn y llyfr mae'r rysáit?	Dw i'n chwilio amdani hi nawr/rŵan

Ar bwys/Yn ymylY De

Ro'n i'n eistedd o flaen John	Pwy oedd yn eistedd ar ei bwys e?
Ro'n i'n eistedd o flaen Siân	Pwy oedd yn eistedd ar ei phwys hi?
Ro'n i'n eistedd o flaen y plant	Pwy oedd yn eistedd ar eu pwys nhw?
Ro'n i'n eistedd o dy flaen di	Pwy oedd yn eistedd ar fy mhswys i?
Ro'n i'n eistedd o'ch blaen chi	Pwy oedd yn eistedd ar ein pwys ni?
Ro'n i'n eistedd o flaen Jac	Pwy oedd yn eistedd ar ei bwys e?

Y gogledd

Roeddwn i'n eistedd o flaen John	Pwy oedd yn eistedd yn ei ymyl o?
Roeddwn i'n eistedd o flaen Siân	Pwy oedd yn eistedd yn ei hymyl hi?
Roeddwn i'n eistedd o flaen y plant	Pwy oedd yn eistedd yn eu hymyl nhw?
Roeddwn i'n eistedd o dy flaen di	Pwy oedd yn eistedd yn fy ymyl i?
Roeddwn i'n eistedd o'ch blaen chi	Pwy oedd yn eistedd yn ein hymyl ni?
Roeddwn i'n eistedd o flaen Jac	Pwy oedd yn eistedd yn ei ymyl o?

Deialogau byrion:

Rhowch y ddeialog isod ar y bwrdd gwyn:

Ar

A: Ble/Lle mae John? (Siân, Dafydd, Bob a Bet, Mair, y plant)

B: Mae e/o wedi mynd. Pam?

A: Mae arno fe/fo bum punt i fi/mi.

Rhaid disodli John bob tro gan ddefnyddio'r enwau mewn cromfachau.

